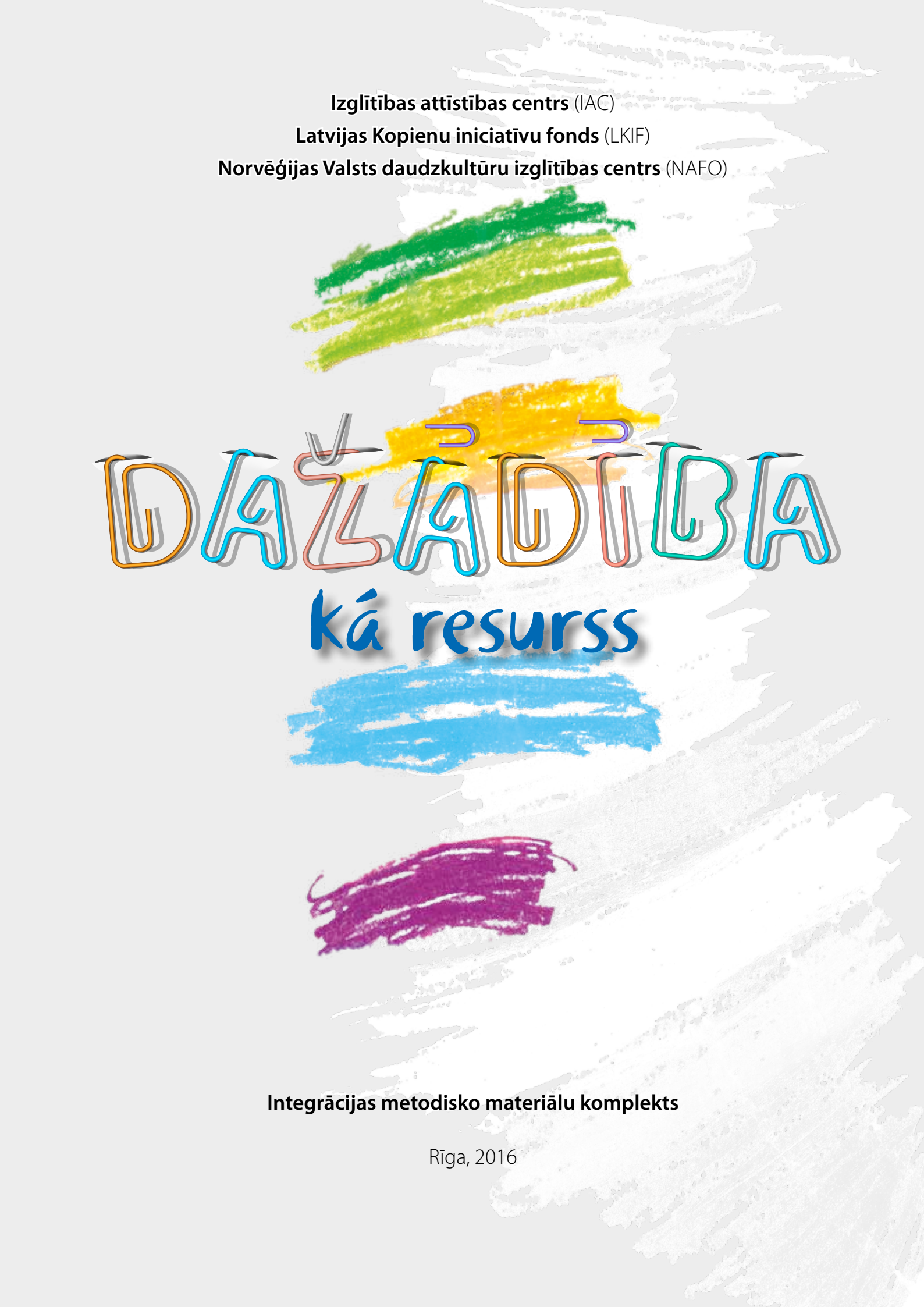

Izglītības attīstības centrs (IAC)
Latvijas Kopienu iniciatīvu fonds (LKIF)
Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centrs (NAFO)

DAŽĀDĪBA kā resurss

Integrācijas metodisko materiālu komplekts

Rīga, 2016

Projektu **“Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss”** finansiāli atbalstījusi Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Latvijas valsts. Līguma Nr.2013.EEZ/PP/2/MAC/011/059

Integrācijas metodisko materiālu komplekts “Dažādība kā resurss” ir izdots ar Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Latvijas valsts, kā arī ASV vēstniecības Latvijā finansiālu atbalstu. Par integrācijas metodisko materiālu komplekta “Dažādība kā resurss” saturu atbild Izglītības attīstības centrs.

Integrācijas metodisko materiālu komplektu sagatavojuši projekta “Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss” Izglītības attīstības centra eksperti: Ingūna Irbīte, Daina Zelmene; Latvijas Kopienas iniciatīvu fonda eksperte Liesma Ose; Norvēģijas Valsts daudzskultūru izglītības centra eksperti sadarbībā ar projektā iesaistītajām skolām.

Edgara Švanka dizains un makets

iespiests: *Masterprint*

© IAC, 2016

ISBN 978-9934-8513-8-4

Saturs

Par projektu	2
Ievads	3
1. nodaļa. Dažādība – izaicinājums un iespēja	
Dažādība kopienā (L. Ose)	6
Dažādība skolā un klasē – projekta pieredzē balstīti secinājumi (D. Zelmene, I. Irbīte)	24
Skolām nepieciešamais atbalsts darbā ar skolēniem imigrantiem	29
Reemigrējušu skolēnu stāsti	31
2. nodaļa. Projekta skolu pieredze	
Kā skolā un klasē uzņemt jaunpieņacēju	36
Atbalsta pasākumi skolēniem no citām valstīm (L. Juhņevska)	38
Trešo valstu valstspiederīgais skolēns un latviešu valodas apguve (D. Konopecta, K. Meļņika)	43
Mācāmies saklausīt nevis ar ausīm, bet ar sirdi; saredzēt nevis ar acīm, bet ar dvēseli (Ģ. Zabašta)	48
Esiet atklāti un atvērti pieredzei (Ā. Mihailova, A. Dombrovska)	50
Dažādība mums līdzās (A. Leimane)	53
Kā radīt māju sajūtu ikvienas tautības un kultūras skolēnam (I. Hitrova)	55
Stundas plāns “Dažādība mūsos un ap mums” (S. Savenko)	57
Skropstas metode (I. Āne)	59
3. nodaļa. Materiāli un resursi	
Saikņu veidošana	61
Māci un mācies pats! (Ē. Pičukāne)	64
Mācību aktivitāšu piemēri	67
• Daudzveidība un identitāte	68
• Valodu daudzveidība pasaulē	71
• Pasaules reliģijas	75
• Migrācija	78
ELid – neformālās izglītības programma bērniem un jauniešiem	80
4. nodaļa. Norvēģijas pieredze	
Ievads	90
Sadarbības sistēma daudz kultūru izglītības īstenošanai: NAFO pieredze	92
Kā norit imigrantu izcelsmes skolēnu integrācija Tūra Heijerdāla vidusskolā	96
Valodas un kultūras atšķirība kā resurss: Norvēģijas piemēri	103
Par darbu ar daudz kultūru izglītības jautājumiem Norvēģijā	111
• Neglītāis pilēns 2015	112
FLEXid: neformālās izglītības programma imigrantu un reemigrantu izcelsmes skolēniem un jauniešiem	116

Par projektu

Izglītības attīstības centrs (IAC) partnerībā ar Latvijas Kopienas iniciatīvu fondu (LKIF) un Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centru (NAFO) no 2015. gada 1. marta līdz 2016. gada 30. aprīlim īstenoja EEZ finanšu instrumenta programmas "NVO fonda" apakšprogrammas "Nevalstisko organizāciju projektu programmas" projektu "**Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss**" (Nr. 2013.EEZ/PP/2/MAC/011/059). Projektu finansiāli atbalstīja Islande, Lihtenšteina un Norvēģija.

Projekta mērķis – sekmēt vienotas, demokrātiskas labklājības sabiedrības veidošanu Latvijā, balstoties uz starpkultūru dialogu, daudzveidīgu sabiedrības grupu integrāciju, izglītojošām aktivitātēm un aktīvu piedalīšanos sabiedrības dzīvē.

Projekta galvenās aktivitātes:

- Projekta komandas darbs un partnerorganizāciju sadarbība
- Ārvalstu – Norvēģijas – pieredzes/prakses izpēte
- Programmas "Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss" izstrādāšana un īstenošana
- Integrācijas metodisko mācību materiālu komplekta veidošana
- Publicitātes un ilgtspējas pasākumi

Projekta rezultāti:

- Izpētīta Norvēģijas partnera NAFO pieredze kvalitatīvas izglītības nodrošināšanā daudz kultūru sabiedrībā un kopienas stiprināšanā
- Izstrādāta, aprobēta, publicēta programma un metodiskie materiāli "Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss"
- 15 Latvijas skolas kļuvas par kopienu centriem starpkultūru, integrācijas un pilsoniskās līdzdalības aktivitātēm
- Īstenoti publicitātes un ilgtspējas pasākumi

Vairāk par projektu:

IAC mājaslapā www.iac.edu.lv

Projektā iesaistītās skolu un kopienu komandas:

Aglonas vidusskola
Babītes vidusskola
Daugavpils pilsētas Bērnu un jauniešu centrs "Jaunība"
Dobeles 1. vidusskola
Jaunogres vidusskola
Jelgavas 4. sākumskola
Liepājas 7. vidusskola
Olaines 2. vidusskola
Pededzes pamatskola
Rīgas 15. vidusskola
Rīgas Zolitūdes ģimnāzija
Rojas vidusskola
Špoģu vidusskola
Tukuma 2. vidusskola
Ventspils 6. vidusskola

Ievads

Projektu "Dažādība kā izglītības un kopienu attīstības resurss" īstenoja Izglītības attīstības centrs (IAC) sadarbībā ar Latvijas Kopienu iniciatīvu fondu (LKIF) un Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centru NAFO (*The National Centre for Multicultural Education*). Trīs organizāciju dažādo pieredžu apvienojums bija viena no projekta veiksmes atslēgām. IAC saturiskā un metodiskā kapacitāte starpkultūru izglītībā un sabiedrības integrācijā, sadarbības skolu tīkls Latvijas reģionos un pieredze dažāda mēroga partnerību koordinēšanā, LKIF ekspertīze vietējo kopienu dzīves kvalitātes uzlabošanā un mazākuma grupu interešu aizstāvībā, kā arī NAFO pieredze izglītības īstenošanā multikulturālā sabiedrībā un saikņu veidošanā starp skolu, ģimenēm, pašvaldību un valsti – šīs savstarpēji bagātinošās kompetences ļāva veiksmīgi sasniegt projektā plānoto.

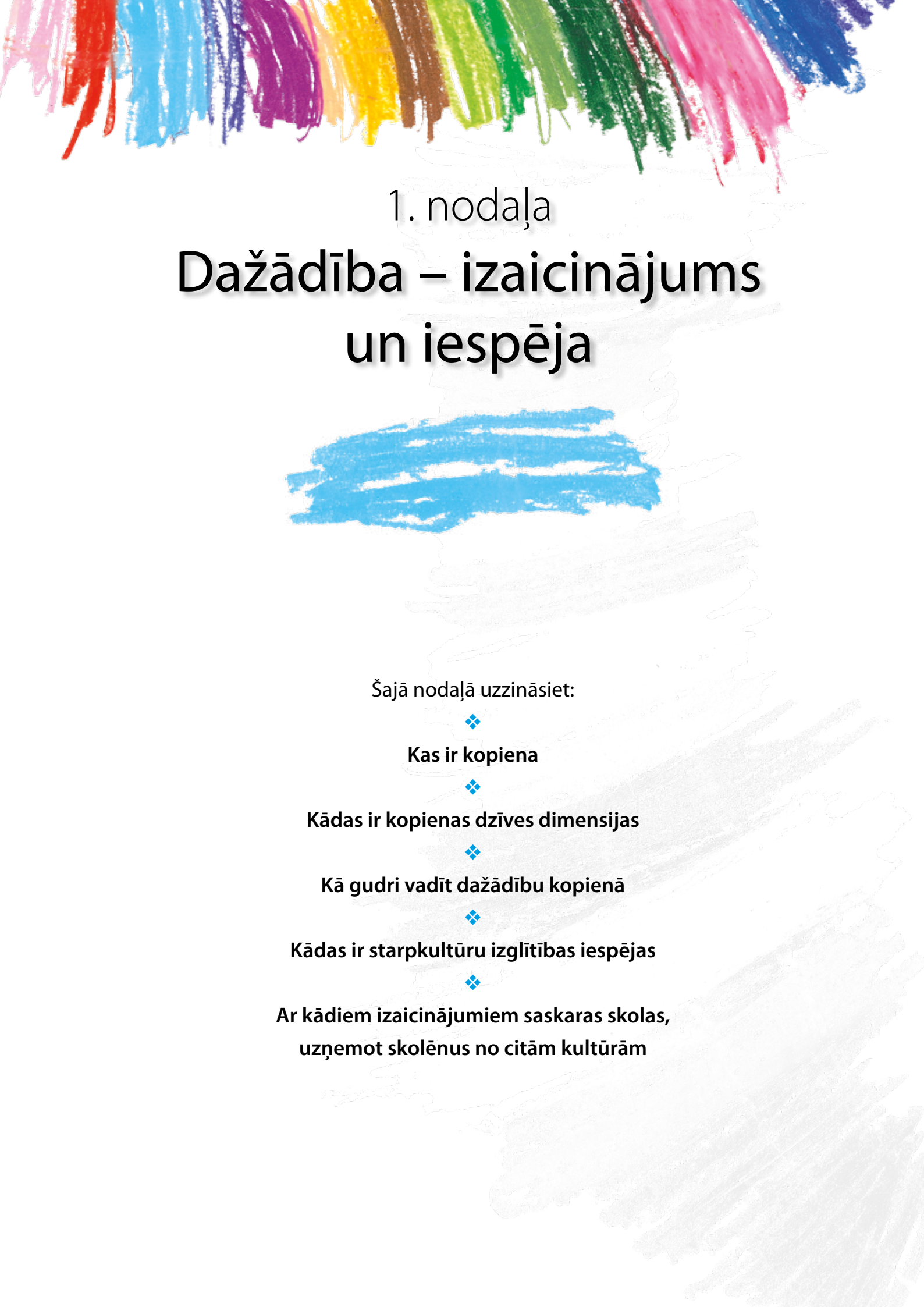
Projekta 15 skolu komandās no dažādiem Latvijas novadiem sadarbojās pedagogi, skolu administrācija un vietējo kopienu pārstāvji. Projekts vienoja gan izglītības iestādes, kuras jau vairākus gadus diendienā strādā ar skolēniem, kas nākuši no citām kultūrām, gan skolas, kurām šādas pieredzes nebija, bet bija vēlme profesionāli pilnveidoties. Programmas materiālu aprobācijā iesaistījās ne tikai skolēni un pedagogi, bet arī audzēkņu vecāki, vietējo interešu grupu, kultūras iestāžu, bibliotēku un NVO darbinieki. Projekta komanda priecājas, ka pasākumos piedalījās un savās pārdomās dalījās arī cilvēki, kuri nesen ieradušies uz dzīvi Latvijā no Sīrijas, Ķīnas, Ukrainas, Krievijas, Kazahstānas, Tadžikistānas, Īrijas, Zviedrijas, Lielbritānijas un citām valstīm. Imigrantu un reemigrantu stāsti, kas izstāstīti no skolēnu un skolēnu vecāku, darba meklētāju, kaimiņu, kolēģu, iestāžu apmeklētāju un citām pozīcijām, paplašināja mūsu – uzņemtošās sabiedrības – redzesloku un zināšanas par to, kā veidot atbalstošu un savstarpēji cieņpilnu vidi skolās un vietējās kopienās.

Brīdī, kad tapa projekta ideja, diskusijas par dažādību sabiedrībā un integrācijas jautājumiem ierasti fokusējās uz pamatnācijas un mazākumtautību attiecību analīzi. Savukārt 2015. gadā – laikā, kad tika uzsākta projekta īstenošana, – sabiedriski politiskais konteksts bija ievērojami mainījies. Tuvo Austrumu un Ziemeļāfrikas konfliktu eskalācija, migrācijas krīze Eiropā, Eiropas Savienības dalībvalstu asās diskusijas par bēgļu pārvietošanas programmu, terorakti un terorisma trauksme vairākās Eiropas galvaspilsētās un citi notikumi sabiedrības noskaņojumu bija ievērojami polarizējuši. To izjuta gan projekta īstenošanas komanda, gan skolu un kopienu pārstāvji, kas iesaistījās programmas aprobācijā. Tas bija nopietns izaicinājums – dažādas auditorijas aicināt sarunai par īpaši sensitīviem jautājumiem. Atskatoties uz paveikto, projekta dalībnieki ir gandarīti, ka šāds izaicinājums ir bijis, ka projekts kļuva par kopējas mācīšanās un diskusiju platformu gan izglītības jomas profesionāļiem, gan plašākam interesentu lokam. Tieši izglītības iestādes un citi vietējo kopienu dzīves centri – bibliotēkas, muzeji, interešu grupas – ir vietas, kur projekta pieredze nākotnē būs visnoderīgākā, jo tieši šeit ikdienā notiek kultūru saskarsme un visefektīvāk var tikt izmantots dažādības pozitīvais potenciāls.

Izdevumā “Dažādība kā resurss” piedāvājam plašākam interesentu lokam iepazīties ar projekta pieredzi un secinājumiem.

Integrācijas metodisko materiālu krājumu veido četras nodaļas. Pirmajā nodaļā sniegts ieskats dažādās kopienu dzīves dimensijās, kā arī minēti piemēri un praktiski vingrinājumi dažādības potenciāla izmantošanai. Izglītības jomas praktiķiem noderēs programmas aprobācijas secinājumi un projekta dalībnieku viedokļi par izaicinājumiem dažādības vadībā un nepieciešamo institucionālo atbalstu, uzņemot skolā un klasē jaunpienācējus no citām valstīm un kultūrām. Otrajā nodaļā atspoguļota projekta skolu pieredze – viedokļi par izglītības iestādes lomu un atbildību saliedētas sabiedrības veidošanā, ieteikumi skolēnu no citām kultūrām uzņemšanai skolā, padomi individuālo mācību plānu sastādīšanai un valodas apmācības organizēšanai. Tāpat šajā nodaļā iekļauti praksē aprobēti stundu plānu, mācību un audzināšanas aktivitāšu piemēri, kā arī idejas tematisku semināru organizēšanai pieaugušo auditorijai. Trešajā nodaļā apkopoti mācību materiāli un resursi, kas noderēs izglītības jomas profesionāļiem darbam daudz kultūru klasēs, – tematiskas aktivitātes par identitāti un dažādību, valodām un reliģijām, migrācijas un starpkultūru saskarsmes jautājumiem. Šajā nodaļā iespējams uzzināt arī par Latviešu valodas aģentūras piedāvātajiem atbalsta materiāliem valodas apguvei. Ceturtajā nodaļā sniegts ieskats projekta partneru NAFO pieredzē – sadarbības sistēmas izveidē daudz kultūru izglītības īstenošanai Norvēģijā, Larvīkas pašvaldības vidusskolas pieredzē imigrantu izcelsmes skolēnu integrācijā un mācību programmas FLEXid jeb Elastīgās identitātes ieviešanā.

Projekta komanda pateicas visiem dalībniekiem un partneriem par veiksmīgo sadarbību! Ceram, ka projekta pieredze un materiāli noderēs ikvienam, kas ir ieinteresēts daudz kultūru potenciāla izmantošanā izglītības iestādēs un plašākās vietējās kopienās.

1. nodaļa

Dažādība – izaicinājums un iespēja

Šajā nodaļā uzzināsi:

Kas ir kopiena

Kādas ir kopienas dzīves dimensijas

Kā gudri vadīt dažādību kopienā

Kādas ir starpkultūru izglītības iespējas

Ar kādiem izaicinājumiem saskaras skolas,
uzņemot skolēnus no citām kultūrām

Dažādība kopienā

Liesma Ose
Projekta eksperte

Kas ir kopiena?¹

Kopienu nekādi nevar iesaiņot glītā sainī un pasniegt: lūk, šī ir kopiena! Daudzi no mums lieto šo vārdu ikdienā, bet ir lietderīgi nopietnāk izpētīt kopienu un prast uzdot patiesi būtiskus jautājumus – kas tad galu galā raksturo kopienu.

Pirmkārt, svarīgi apzināties, ka kopiena objektīvi neeksistē: tā ir cilvēku domu un jūtu konstruēta, tā apzīmē noteiktu kopdzīves modeli un cilvēkus, kas šo modeli pieņem un īsteno.

Neviens nevar kādu kopienu aptvert ar skatu, nevar tai pieskarties, to nepastarpināti piedzīvot. Bet vēl svarīgāk saprast, ka kopiena nav tikai cilvēki tajā. Visticamāk, kopiena jau eksistēja pirms tās pašreizējo iedzīvotāju dzimšanas un turpinās eksistēt, kad pašreizējo iemītnieku vairs tur nebūs. Kopiena ir kas vairāk par to veidojošajiem elementiem, iedzīvotājiem, kopienas dalībniekiem.

Kopienas var būt arī bez fiziskas piesaistes kādai konkrētai vietai: cilvēki ar līdzīgām pazīmēm vai interesēm (personas ar invaliditāti, imigranti, LGBTI personas², subkultūras u. c.), kas apvienojas grupās, arī tiek uzskatīti par kopienām.

Tomēr šajā mācību materiālā par kopienu uzskatīsim fiziskai vietai piesaistītu ļaužu kopu.

Kopiena ir attiecību tīklojums: ar nozīmi apveltītas tās dalībnieku gaidas un uzvedība. Gaidas jeb ekspektācijas, vērtības, uzskati un nozīmes ir dalītas jeb kopienas dalībniekiem līdzīgas.

Kopienas var veidoties kādu lielāku vienību daļās (pašvaldības, reģioni, etniskas grupas, nācijas). Pilsētās itin bieži par kopienu uzskata kādas apkaimes (ZPS vai Turaidas apkaimes Siguldā; Bolderāja vai Mežaparks Rīgā u. tml.) vai arī kopīgas izcelsmes cilvēku grupu (piemēram, ebreji vai romi Rīgā vai Daugavpilī). Vispār jau pilsētu kopienas ir krietni sarežģītākas par lauku kopienām: to robežas grūtāk nospraust, to iekšējā daudzveidība, sadalījums apakškopienās vai apakšgrupās ir lielāks. Imigranti parasti apmetas pilsētās, šo dažādību vēl vairāk palielinot. Pilsētu kopienas ir arī grūtāk organizējamās.

Kopiena kā sociālkulturāla sistēma

Kopienu var salīdzināt ar organismu: tā ir organizēta, tai ir "orgāni". Kopiena dzīvo savu dzīvi, tā ir kaut kas vairāk par tās atsevišķo iedzīvotāju dzīvju summu. Visi kopienas sociālie (attiecību) vai kultūras (dzīvesveidu, simbolu, vērtību)

¹ Kopienas izpratne balstīta kanādiešu sociologa P. Bartlija koncepcijā: *P. Bartley, PhD, Vancouver Community Network (VCN), 2011.*

² LGBTI personas – lesbietes, geji, biseksuāli cilvēki, transpersonas un interseksuāļi.

elementi, arī tehnoloģiju lietojums vai izplatīti reliģiskie uzskati drīzāk ir tās dalībniekiem iemācīti nekā ģenētiski pārmantoti.

Kaut gan kopiena ir noteikta kultūras sistēma (Latvijā Cēsis, piemēram, asociē ar videi draudzīgu, etniski latvisku, iekļaujošu kultūru, pēdējos gados – ar mākslu), tā nekad nav harmoniska un vienāda. Kopienās norit cīņa starp dažādu nozīmju nesējiem, konflikti, kas balstās rasu vai dzimtes atšķirībās, piederībā sociāliem slāņiem, konfesionālajās atšķirībās, valodā un citos faktoros. Tādu pavisam mierīgu kopienu nemaz nav.

*Kopienas organizētājus, aktivistus dēvē arī par sociālajiem animatoriem. **Sociālā animācija (līdzdalības un pašpalīdzības organizēšana kopienās)** mobilizē un saliedē kopienas. Tās ietekmē mainās kopienas sociālā organizācija (no imigrantus izslēdzošas tā jūsu darbības rezultātā var kļūt par dažādību iekļaujošu, dažādībai draudzīgu kopienu).*

Tas gan parasti notiek pakāpeniski un lēni.

Būtiski ņemt vērā, ka

1) kopienas attīstība kā sociālu pārmaiņu veids nozīmē kopienu vienojošu vērtību un simbolu nomaiņu (piemēram, ja nacionālā kopienā visi simboli, arī pilsētas logo un ar to saistīti zīmoli nes tikai pamatnācijai raksturīgas zīmes, dažādībai draudzīgās kopienas vizuālajos tēlos, zīmolos vērojamas tās dažādo iedzīvotāju kultūru zīmes, valodu elementi).

2) "Līme", kas kopienu tur kopā praksē, nozīmē savstarpējās saiknes starp kopienu veidojošajām kultūras dimensijām (pēc sociologa P. Bartlija modeļa):

*tehnoloģisko,
ekonomisko,
politisko,
sociālo jeb institucionālo;
vērtību un estētisko,
pārlicību un konceptuālo.*

*Animatora svarīgākā prasme ir saprast, kad notiek pārmaiņas pašā kopienā un kad pārmaiņas skar atsevišķu tās iedzīvotāju dzīvi. Kad animators uzsāk pārmaiņas kopienā, viņš vai viņa piedāvā **jaunu ideju un jaunas uzvedības apguvi.***

Piemēram, ja pārmaiņu mērķis ir imigrantu integrācija kopienā, tad gan pamatiedzīvotājiem, gan imigrantiem jāapgūst starpkultūru saskarsmes prasmes. Tādēļ animatoram ir ļoti nepieciešamas pieaugušo izglītības kompetences. Turklāt viņam vai viņai jāizprot varas attiecības kopienā, esošo konfliktu cēloņi un būtība (piemēram, vai nesaprašanās starp etniski atšķirīgiem kopienas dalībniekiem sakņojas vēsturiskās pārestības izjūtā vai vienkārši starpkultūru neizpratnē), lai tos pārvarētu, sekmējot toleranci, attīstot komandas garu un vairāku pieņemamu lēmumu pieņemšanu daudzveidīgajā grupā.

Kultūras dimensijas: kopienas dimensijas

Lai izprastu kopienu dzīvi un tajās notiekošos procesus, kanādiešu sociologs P. Bartlijs iesaka izmantot sešu kultūras dimensiju modeli. Manuprāt, tas ir gana vienkāršs un gaumīgs, tāpēc dalīšos tā izpratnē.

Kopienas tehnoloģiskā dimensija ir to darbarīku, tehnoloģiju un prasmju kopums, kas nepieciešams kopienas iedzīvotāju materiālās dzīves iekārtošanai un uzturēšanai.

Piemēram, ja kopienas iedzīvotāji dzīvo upes tuvumā, kas pavasara palos applūst, tad kopienai jābūt nodrošinātai ne vien ar dambjiem, bet arī ar inženieriem, kas dambju darbu uztur.

Svarīgi saprast, ka tehnoloģiskā dimensija ietver ne vien darba līdzekļus un darbarīkus, instrumentus, bet arī cilvēku apgūtās idejas un prasmes, kā šos rīkus izmantot kopienas labā un kā apmācīt kopienas dalībniekus ar tiem rīkoties. Ja kopienā apmetušies imigrantu izcelsmes

jaunieši, piemēram, no Uzbekistānas, kuri neprot tikpat labi kā vietējie rīkoties ar datoru, viņi jāapmāca (skolā vai profesionālās izglītības iestādē var būt ieviests speciāls izlīdzināšanas priekšmets “Datorzinības iesācējiem”), lai šie jaunieši varētu iekļauties vietējā darba tirgū un sniegt labumu gan kopienai, gan paši sev.

Arī cīņā pret nabadzību tehnoloģijas ir spēcīgs ierocis. Publiski pieejami dzeramā ūdens krāni, ceļi, vietējo lauksaimnieku tirgi, slimnīcas vai doktorāti, parki, ceļa zīmes, kopienas centri, bibliotēkas, sporta laukumi būtiski ceļ iedzīvotāju labklājību. Nozīmīga loma ir arī privātīpašumā esošiem, bet kopīgi izmantojamiem resursiem: veikaliem un ēdināšanas uzņēmumiem (tostarp imigrantu izveidotiem, piemēram, uzbeku *naan* maizes tirgotavas vai aso vīstu spārniņu bistro, kura īpašnieki ir Amerikas latvieši), rūpnīcām un fermām.

Animators, būdams kopienas attīstītājs var, piemēram, organizēt struktūrfondu projekta pieteikuma rakstīšanu vietējās slimnīcas vai sociālās rehabilitācijas centra rekonstrukcijai, bērnudārza celtniecībai. Parasti vietējie iedzīvotāji saprot, ka šie uzlabojumi ir nepieciešami, taču viņi jāmobilizē kopīga labuma sasniegšanai.

Kopienas dzīves ekonomisko dimensiju veido dažādi ražošanas līdzekļi un ražošanas veidi, kā arī dzīvei nepieciešamo līdzekļu un pakalpojumu uzkrāšanas un pārdales mehānismi, piemēram, dāvinot, izmantojot barteru, tirgojoties vai caur vietējās pārvaldes pasūtījumu.

Ekonomisko dimensiju veido nevis materiālas lietas, piemēram, nauda, bet gan cilvēku idejas un uzvedība, kas naudai un citām lietām piešķir vērtību. Cilvēki rada ekonomiskas sistēmas, kuras paši pēc tam izmanto. Ja kopienai ir pietiekams labklājības līmenis (uzkrājums, ko tā var kontrolēt), tad tai ir lielāka ietekme un vairāk resursu problēmu, piemēram, nabadzības vai noziedzības, risināšanai. Tā var arī sasniegt lielākus mērķus, piemēram, katram skolēnam

nodrošināt brīvpusdienas, piedāvāt subsidētas interešu izglītības nodarbības u. c.

Katrā kopienā ir atšķirīgi to raksturojoši kopīgā labuma sadales veidi. Ir svarīgi tos saprast: proti, kāda veida pakalpojumus vietējie cilvēki parasti maina bartera darījumos (sēnes vai ogas pret traktora nomu), ko iedod (māmiņas cita citai atdod izaugušo bērnu drēbītes), ko pērk un ko pārdod.

Piemēram, kopiena var izlemt kopā apsaimniekot teritoriju (ieviešot dalības maksu) vai uzbūvēt datu pārraides torni, lai tiktu pie lētāka un ātrāka interneta, ja tā atrodas dziļā nomalē.

Animators uzdevums var būt mudināt vietējos iedzīvotājus izvēlēties tādu ražošanas un pārdales veidu, kas atbilst viņu vērtībām. Piemēram, Lucavsalas eko kopiena nodarbojas ar ekoloģisku lauksaimniecību un audzē savam un paplašināto ģimeņu, radu un draugu patēriņam.

Kopienas dzīves politisko dimensiju veido tajā izplatīti varas iegūšanas un ietekmes izpausmju veidi, lēmumu pieņemšanas modeļi. Tā ietver kopienas pārvaldes un vadības sistēmas, kā arī lēmumu pieņemšanas procesus neformālās grupās.

Ikvienai kopienai ir sava apzināta vai mazāk apzināta politiska sistēma: noteikta distance starp tiem, kuri ar varu apveltīti visvairāk, un tiem, kuriem tās ir vismazāk. Protams, ir arī egalitāras un uz līdztiesību orientētas kopienas, kuras tiecas veidot horizontālas attiecības starp to dalībniekiem, un, manuprāt, tieši tādām kopienām pieder nākotne, un tieši tādās ir iestrādāta ilgtspēja.

Bet sociālajam animatoram ir jāsaprot, kā šīs politiskās sistēmas darbojas, kā vara un ietekme kopienā tiek sadalītas un kā to var (un vai vajag?) mainīt. Piemēram, ja jūs izvēlaties veidot kopienā attīstības komiteju no daudzu vietējo grupu pārstāvjiem, ir jāsaprot, kā nākotnē tā varētu mainīt varas attiecības.

Animatoram jāprot identificēt kopienā dažāda veida līderus. Dažiem ir birokrātiskā jeb tradicionālā autoritāte, daži var būt vienkārši harizmātiskas personības. Strādājot kopienā varas asimetriska sadalījuma apstākļos, animators tiecas varas sadales modeļus pārveidot demokrātiskākos, ar to starpniecību nodrošināt kopību un lēmumu pieņemšanu visas kopienas, nevis atsevišķu interešu grupu labā.

Kopienas dzīves sociālo jeb institucionālo dimensiju veido tās iedzīvotāju uzvedības un attiecību modeļi, savstarpējas gaidas attiecībā uz līdzcilvēku uzvedību un attiecībām. Tā ietver laulību un draudzības izpratni, dažādu sociālo statusu (māte vai skolotājs, policists un citu) izpildi.

Sociālā dimensija parāda, kā iedzīvotāji kopienā izturas cits pret citu, atspoguļo viņu gaidas, pieņēmumus, ieceres, vērtējumus, pareģojumus un prognozes par kopienas attīstību, viņu reakciju uz pārmaiņām. Piemēram, arī to, kā iedzīvotāji uztver imigrantu ģimenes ierašanos, kā izturas pret rasu daudzveidības pieaugumu, kā reaģē, saskaroties ar savai kultūrai neraksturīgiem kopdzīves modeļiem. Turklāt būtisku šīs dimensijas saturu veido tas, kā sociālie statusi un sociālo lomu izpilde ietekmē kopienas grupu veidošanos un institūciju (piemēram, privātas skolas, NVO) izveidi.

Cik organizēti cilvēki kopienā darbojas, kā norit darbu dalīšana, kā tiek pildītas katra funkcijas kopienā – tas viss atspoguļo kopienas spēku jeb tās organizatorisko kapacitāti. Jo organizētāka, vienotāka un funkciju izpildē specializētāka ir kopiena, jo efektīvāk tā darbojas; jo birokrātiskāka tā ir, jo regulētāka kļūst tās pārvalde. Piemēram, ja mazā lauku kopienā tiek uzbūvēta skola un slimnīca, vietējiem iedzīvotājiem pievienojas skolotāji un ārsti ar visām ģimenēm; tādējādi gan mainās attiecību modeļi, gan pieaug sociālo lomu skaits: kopiena kļūst sarežģītāka un labāk funkcionējoša: rodas jaunas iespējas tās iedzīvotājus ārstēt un izglīt.

Sekmīgs animators labi pārzina vietējās institūcijas, sociālo lomu izpildi un sociālo lomu izpildes gaidas, kā arī sabiedrisko attiecību galvenās formas.

Kopienas dzīves vērtību un estētisko

dimensiju veido kopienā pieņemti priekšstatī un idejas par labo un ļauno, to, kas ir skaistais un kas – neglītāis, kāda ir pareiza un kāda – nepareiza rīcība, respektīvi, visi vērtējošie spriedumi gan par savu, gan citu uzvedību un iecerēm.

Visgrūtāk, kopienai attīstoties, ir mainīt vērtības, it sevišķi situācijās, kad iedzīvotāji uzskata, ka kāds tagad vēlas mainīt viņus pašus. Cilvēki mainīsies, ja pārmaiņas tiks ieviestas kopienas vienojošos standartos, noteiktumos, priekšrakstos.

Šādas pārmaiņas nekādā gadījumā nedrīkst sasteigt. Tās neizdosies, ja vietējie cilvēki uztvers pārmaiņas kā ārēju ietekmi vai manipulāciju. Vispārpieņemti kopienas dzīves standarti – rakstīti un nerakstīti noteikumi – ir būtiski gan no kopienas, gan tās iedzīvotāju identitātes viedokļa: to, kas tu esi, ļoti lielā mērā nosaka tas, kādas ir tavas vērtības un pārliecība.

Pirms kopienā ko mainīt, animatoram labi jāiepazīst esošie kopienas dzīves standarti, arī tajos iestrādātā attieksme pret svešiniekiem¹. **Nekādā gadījumā nedrīkst ļauties ilūzijai, ka kopienas cilvēki domās tāpat, kā domājat jūs!** Ikreiz, kad piedāvāsi ieviest jaunus kopienas standartus, jaunus veidus, kā organizēt dzīvi, jums jāņem vērā kopienā valdošās vērtības, kuras, iespējams, runās preti jūsu iecerētajām pārmaiņām.

¹ Svešo var uztvert kā ārzemnieku, no ārvalstīm – to, kas atrodas ārpus noteiktās teritorijas; kā dīvaino – to, kas nav "normāls", ir nepiemērots un nepieklājīgs; kā nepazīstamu – bet tādu, kuru iespējams iepazīt; kā principiāli neiepazīstamu (piem., *krievu dvēseli nav iespējams izprast*); kā baismīgu – kā pretstatu uzticamajam un drošībai. (Pēc Heringer H.J., *Interkulturelle Kommunikation: Grundlagen und Konzepte*, Tübingen A.Francke Verlag, 2010)

Kopienas dzīves pārliecību un konceptuālā

dimensija arī ir ideju struktūra, līdzīgi iepriekšējai. Tā ietver priekšstatus, kādi kopienas iedzīvotājiem ir par dabu, pasauli un cilvēka izcelsmi, cēloņseku attiecībām, laiku, telpu, matēriju. Būtībā tie ir kopienā valdošie filozofiskie un reliģiskie priekšstati, kas nebūt nav vienoti – kopienas iedzīvotāji parasti grupējas atbilstoši savam pasaules uzskatam, piemēram, ticīgi cilvēki savu tuvāko kopienu bieži rod draudzē.

Svarīgi saprast, ka te ir runa ne tikai par reliģiju, bet par pasaules uzskatu kā tādu. Ateisms arī var būt noturīgs priekšstats par pasauli, tāpat skepticisms. Tie ir pasaules uzskatā ietverti priekšstati par to, kas ir paties, kas aplams, kā attīstās pasaule un cilvēks.

Reliģiskajai daudzveidībai pasaulē pieaugot, vienā kopienā var līdzās dzīvot musulmaņi, ateisti, kristieši, budisti, pagāni. Skolas politikā diskusijas var izraisīt draudzes locekļu vēlme mācīt kreacionismu Darvina sugu izcelsmes teorijas vietā. Musulmaņu izcelsmes skolēniem vecāki var neļaut piedalīties kristīgās mācības stundās.

Animatoram jāizprot kopienā valdošie pasaules uzskati, jāsaprot, kurš no tiem dominē, apvieno vairāk piekritēju. Svarīgi, ieviešot pārmaiņas, neaizvainot cilvēku ticību un pārliecību. Skaidrs, ka sekmīgāk izdosies īstenot tās pārmaiņas, kuras atbilst dominējošajam pasaules uzskatam. Piemēram, sekmējot iecietību pret imigrantiem kristīgās aprindās, ieteicams uzsvērt kristietības iekļaujošo potenciālu, žēlsirdīgās mīlestības (*caritas, agape*), Kristus upura tēmu. Draudzes vecākais(-ā) vai mācītājs var būt jums labs sabiedrotais; tāpat var vērsties pie citiem kopienas līderiem.

Gudra sociālo pārmaiņu vadība

Animatoram vai jebkuram, kurš ir uzņēmies veikt pārmaiņas kopienas dzīvē, svarīgi saprast visu iepriekš aprakstīto kopienas dzīves dimensiju savstarpējo saikni un atkarību citai no citas. Dimensijas var būt saistītas ar cēloņu–seku attiecībām, tās var būt arī funkcionāli saistītas. Tehnoloģijas (komunikācijas ierīces, kā vietējais radio vai elektrostacijas) un prasme ar tām rīkoties ir tikpat nozīmīga kopienas dzīves sastāvdaļa kā vērtības un labumu sadales mehānismi. Veicot pārmaiņas vienā dimensijā, tiks ietekmētas pārējās: piemēram, ieviešot centralizētu ūdensapgādi, būs nepieciešams izveidot gan iestādi, gan darba vietas, lai nodrošinātu tās darbību un ūdens piegādi visiem iedzīvotājiem. Ja kopienā ieradīsies ķīniešu ģimenes, pašvaldībā – skolā vai sociālajā dienestā – vajadzēs nodarbināt vismaz dažus ķīniešu valodas pārzinātājus. Tādēļ, ņemot vērā pārmaiņu visaptverošo mērogu, pirms katra pārmaiņu projekta jāveic *ex-ante* (pirmsieviešanas) ietekmes novērtējums.

Animatora uzdevums ir respektēt visas kopienas dzīves dimensijas to dažādajās izpausmēs, novērot, analizēt un dalīties idejās par to attīstību, kā arī nepārtraukti mācīties. Darbs kopienas organizēšanā nozīmē arvien dziļāku visu iepriekš minēto kopienas dimensiju izpratni.

Piedāvājam dažus refleksijas uzdevumus kopienas izpētei.

1. uzdevums **Kopienas izpēte** (30–40 min.)

Jūs nupat esat iemācījies(-usies), ka kopiena ir organiska, sociālkulturāla sistēma. Tagad svarīgi pārbaudīt, kā savā konkrētajā kopienā atpazīstat minēto dimensiju izpausmes. Uzdevuma rezultāti noderēs jums pašam(-ai), plānojot pārmaiņas savā kopienā: jūs gūsiat izpratni par to, kur esat pašreiz un kāda virzība uz priekšu ir iespējama. Lūdzu, sniedziet atbildes maksimāli atklāti un godīgi, jo lapas paliks pie jums: rezultāti tiks apspriesti vien mazās darba grupās, un tie, kas vēlēties, varēs savas atziņas izklāstīt visai mācību grupai.

Ar **X** atzīmējiet sev vispiemērotāko alternatīvu (jā, nē, nezinu).

Nr.	Jautājums	Jā	Nē	Nezinu
Tehnoloģiskā dimensija				
1.	Vai zināt, kādi teritorijas labiekārtošanas darbi (jaunu ēku, ceļu būvniecība) skars jūsu kopienu tuvākajos 5 gados?			
2.	Vai pats(-i) esat bijis(-usi) iesaistīts(-a) infrastruktūras un teritorijas attīstības projektu ieviešanā (piem., jauna senioru mītne, dienas centrs ģimenēm un bērniem, sporta laukums vai sporta arēna, vides pieejamības/universālā dizaina projekts, zaļo tehnoloģiju ieviešana, atkritumu pārstrāde)?			
3.	Vai esat pamanījis(-usi) kādas pārmaiņas kopienas dzīvesveidā kādu tehnoloģisku izmaiņu rezultātā (piem., biznesa inkubators vietējiem zemniekiem, izmantojot skype)?			
Ekonomiskā dimensija				
4.	Vai jūsu kopienā sastopami naturālās saimniecības piemēri?			
5.	Vai varat minēt kādus bartera ekonomikas piemērus?			
6.	Vai vietējā pašvaldība ir izveidojusi specifiskus sociālo pabalstu/pakalpojumu veidus (piem., ģimenēm sociālā riska situācijā, trūcīgiem vecākiem, apkures pabalstus, pabalstu laulību, tuvinieka nāves gadījumos)?			
Politiskā dimensija				
7.	Vai kopienas pārvaldes locekļu (piem., pašvaldības deputātu) politiskā piederība ietekmē viņu lēmumus attiecībā uz mājokļa, veselības, izglītības, vides, sociālo pakalpojumu stratēģijām kopienā?			
8.	Vai ir viegli piesaistīt pašvaldības līdzfinansējumu projektiem?			
9.	Vai vietējās NVO tiek ņemtas vērā, veidojot vietējās/reģionālās stratēģijas un pieņemot lēmumus?			
Sociālā jeb institucionālā dimensija				
10.	Vai iedzīvotāju forums ir ierasts kolektīvas lēmumu pieņemšanas veids jūsu kopienā (piem., pirms jaunas rūpnīcas vai skolas celtniecības)?			
11.	Vai palīdzēšanas un atbalsta kultūra raksturo jūsu kopienas dzīvesveidu?			
12.	Vai jūsu kopienas ģimenes ir pašizolējušās un rūpējas vienīgi par sev tuvajiem?			
Vērtību un estētiskā dimensija				
13.	Vai svešinieku pieņemšana un cieņa pret tiem ir jūsu kopienas dzīvesveida elements?			
14.	Vai jūsu kopienā ir pieņemti kādi uzvedības noteikumi: ko drīkst vai nedrīkst darīt publiskās teritorijās (piem., nestaigāt pa zālienu, nelietot alkoholu)?			
15.	Vai kopienas iedzīvotāji parasti sevi salīdzina ar citiem mājas sakoptības, izglītības, sabiedriskā statusa, citos jautājumos?			
Pārliecību un konceptuālā dimensija				
16.	Vai jūsu kopienā vairākums ir ticīgi cilvēki?			
17.	Vai vecāki apspriež un diskutē par skolās mācīto?			
18.	Vai kopienas iedzīvotāji ir pārliecināti, ka viņu pašu spēkos ir mainīt tās lietas kopienas dzīvē, kuras viņiem nepatīk?			

2. uzdevums

Ilgtspējīga kopiena (30 min.)

Lūdzu, izlasiet eseju par ilgtspējīgu kopienu un pēc jūsu ieskatiem izrakstiet 5 līdz 6 kritērijus, kas to raksturo. Tad kopā ar citiem dalībniekiem izveidojat 3 vai 4 personu grupas un tajās gan dalieties savā kritēriju izvēlē, gan izvērtējiet, kā jūsu kopiena izskatās no šo kritēriju viedokļa.

Ilgtspējīga kopiena

Ilgtspējīga kopiena pastāv un plaukst. Tā nodrošina augstu dzīves kvalitāti visiem iedzīvotājiem tagad un nākotnē, saglabājot dabas vides pastāvēšanu un produktivitāti un nodrošinot visus dzīvei nepieciešamos resursus.

Ilgtspējīgai kopienai jābūt taisnīgai un cilvēkiem tajā – vienlīdzīgiem. Katram cilvēkam tajā dota iespēja īstenot savu potenciālu. Ilgtspējīga kopiena katram tās dalībniekam dod iespējas strādāt, atpūsties, izglīties, ārstēties. Ilgtspējīgā kopienā daudzveidība ir cieņā, jo tā padara kopienu spēcīgāku, elastīgāku un izturīgāku. Ilgtspējīga kopiena risina tās dalībnieku konfliktus cieņpilnā un mierīgā, nevardarbīgā ceļā.

Ilgtspējīga kopiena ar ekonomisku un sociālu stratēģiju līdzekļiem tiecas regulēt un mazināt sabiedrības noslāņošanos, jo tā rada nevienlīdzību, nestabilitāti un kavē ilgtspēju. Ilgtspējīga attīstība arvien ir saistīta ar cieņu pret līdzcilvēkiem un dabu, bērniem, kas veidos nākotni; tā ir iekļaujoša.

Ilgtspējīgas kopienas veidošana sākas tās iedzīvotāju attiecību jomā. Cilvēku uzvedība un attiecības, kas atbalsta ilgtspējīgu attīstību, tāpat politiskie risinājumi vislabāk ir izkopjami vietējo kopienu līmenī: vidē, kur pastāv personisku attiecību un kopīgu vērtību gaisotne. Cilvēkiem ir dabiska iedzimta sliekšme rūpēties par kaimiņiem un tuvāko dabas vidi tai vietā, ko viņi dēvē par mājām.

Ilgtspējīga kopiena ir vieta un vide, kurā cilvēki vēlas dzīvot un strādāt gan šobrīd, gan nākotnē. Tajā elastīgi tiek nodrošinātas esošo un nākotnes iemītnieku daudzveidīgās vajadzības; saudzīga attieksme pret vidi tajā ir ikdienas uzvedības norma. Pastāvīgi tiek veikti ekonomiski un sociāli uzlabojumi, lai visiem iedzīvotājiem nodrošinātu augstu dzīves līmeni. Tās ir drošas un iekļaujošas, labi plānotas, veidotas un pārvaldītas, un visiem iedzīvotājiem tās piedāvā vienlīdzīgas iespējas un kvalitatīvus pakalpojumus. Tajās ir kvalitatīvi mājokļi par pieejamām cenām, labs sabiedriskais transports, skolas un bērnudārzi, slimnīcas un sociālās institūcijas, veikali un tīra, droša vide, kopīgas atpūtas vietas. Iedzīvotājiem ir tiesības lemt par kopienas pārvaldību.

Ilgtspējīgas kopienas elementi iemieso ilgtspējīgas attīstības principus – tajā ir līdzsvaroti un integrēti sociālās, ekonomiskās un dabas vides komponenti; esošo un nākamo paaudžu vajadzību apmierināšana, citu reģiona kopienas vajadzību respektēšana ar nolūku saglabāt savas kopienas ilgtspēju.

Ilgtspējīgās kopienas atšķiras, jo atspoguļo vietējos apstākļus, un nav vienota parauga, kā tās veidot. Taču pastāv kritēriji, kas nosaka, kādām tām jābūt.

Ilgtspējīgām kopienām jābūt

Aktīvām, iekļaujošām un drošām – tās ir taisnīgas, tolerantas, solidāras ar izteiktu vietējo kultūru un kopīgām kopienas aktivitātēm; tās piedāvā kopienas identitāti un sniedz piederības izjūtu. Tās raksturo cieņa pret citu kultūru, reliģisko piederību un sociālās izcelsmes iedzīvotājiem, kas kopienai pievienojas. Kaimiņattiecības šādās kopienās veidojas draudzības, sadarbības un savstarpējas palīdzības gaisotnē. Ikviens kopienas iedzīvotājs var aktīvi pavadīt brīvo laiku, nodarbojoties ar kultūras vai sporta aktivitātēm, kuras ir īpaši pielāgotas arī bērniem, jauniešiem un senioriem. Tajās ir iedzīvotājiem draudzīga policija, zems noziedzības līmenis un reti atkarības vielu pārdozēšanas gadījumi.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

Labi pārvaldītām, kas nozīmē efektīvu un iekļaujošu kopienas iedzīvotāju līdzdalību, pārstāvniecību un līderību. Pārvaldes sistēmas pārstāv visu iedzīvotāju grupas, atskaitās iedzīvotājiem, īsteno vizionāru un stratēģisku līderību. Tāda pārvalde īpaši nodarbojas ar vietējo iedzīvotāju līdzdalības prasmju attīstību izglītojošos pasākumos. Līderi ir spējīgi iedvesmot iedzīvotājus, izmantojot savu personīgo piemēru; tas attiecas gan uz politiskajiem, gan ekonomiskajiem līderiem, kopienas organizatoriem. Nevalstisko sektoru šādās kopienās raksturo imperatīvs kalpot kopienas iedzīvotājiem un aizstāvēt viņu intereses. Vairākums kopienas iedzīvotāju izjūt lepnumu par savu piederību tieši šai kopienai, jūtas atbildīgi par kopējo labumu.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

Videi draudzīgām – iedzīvotāju mājokļi un vide tiem apkārt veidota, ņemot vērā dabas apstākļus un dabas vides stāvokli. Šādas kopienas aktīvi tiecas mazināt klimata pārmaiņu ietekmi, samazināt piesārņojumu, taupīt ūdeni un saprātīgi, šķirojot apsaimniekot atkritumus; tos pārstrādāt otrreiz izmantojamās izejvielās un produktos. Tās veicina saprātīgu, videi draudzīgu ražošanu un patērēšanu. Tajās plaukst bioloģiskā daudzveidība gan augu, gan dzīvnieku valstī. Tiek veicināts dzīvesveids, kas mazina cilvēku negatīvu ietekmi uz vidi un palielina pozitīvo ietekmi, – ierīkotas takas un veloceliņi, samazināts trokšņa līmenis un samazināta atkarība no autotransporta izmantošanas. Kopiena izskatās zaļa, tīra, droša; sabiedriskās vietās, kā parkos, ir patīkami uzturēties.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

Ar drošiem un kvalitatīviem savienojumiem – ar labu transporta infrastruktūru, kas savieno cilvēkus ar darbavietām, izglītības iestādēm, veselības u. c. pakalpojumiem.

Šādas kopienas piedāvā saviem iedzīvotājiem un viesiem ērtu pārvietošanos kopienas teritorijā ar iespēju neizmantot privāto autotransportu, ērtu staigāšanu un velobraukšanu, kvalitatīvu un ātru telefona un interneta komunikāciju, kas nodrošina labu datu pārraidi nacionālā un starptautiskā mērogā.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

Labi plānotām un būvētām – to raksturo kvalitatīvas celtnes dabiskā vidē. Šādas kopienas piedāvā zaļus apstādījumus un publiski pieejamas veselības uzturēšanas un kultūras baudīšanas iespējas senioriem, rotaļlaukumus un attīstošas aktivitātes dabas vidē bērniem. Iedzīvotājiem ir pieejami viņu vajadzībām atbilstoši un daudzveidīgi mājokļi, kas būvēti no videi draudzīgiem materiāliem, to arhitektūra un dizains ir vienotā stilā veidoti un atspoguļo kopienas identitāti. Sabiedriskais transports nodrošina darbavietu, kultūras un citu pakalpojumu pieejamību; populāra ir pārvietošanās ar velosipēdu un staigāšana.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

Uz ekonomisko izaugsmi orientētām – ar plaukstošu un diversificētu vietējo ekonomiku. Šādās kopienās ir daudzveidīgas darba un izglītības iespējas, atbilstoša tautsaimniecības infrastruktūra – pieejama zeme un ēkas; norit dinamiska darbavietu radīšana, kas vairo kopējo labumu; spēcīga un vienota vietējā biznesa kopiena ar labu investīciju atbalstu un starptautiskiem sakariem; tūristus piesaistoša pilsētas vai lauku vide.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

Ar labu pakalpojumu nodrošinājumu – kopienā ir pieejami publiski, privāti, NVO sniegti pakalpojumi, kas atbilst iedzīvotāju vajadzībām. Šādās kopienās ir labas kvalitātes vietējās skolas, tālākizglītības iestādes vai augstskola, kas nodrošina mūžmācību. Iedzīvotājiem ir pieejami labas kvalitātes veselības un sociālie pakalpojumi, kur vien iespējams, integrēti kopā ar citiem pakalpojumiem, piemēram, ar izglītības, kultūras vai informācijas. Vietējām ģimenēm ir pieejama agrīna bērnu aprūpe un izglītība bērnudārzos. Visai kopienai ir pieejama draudzīga un kvalitatīva informācijas, tirdzniecības un ēdināšanas pakalpojumu infrastruktūra: tirdziņi, ēstuves, kafejnīcas, informācijas centri. Pakalpojumu sniedzēji labprāt pielāgojas kopienas iedzīvotāju daudzveidīgām prasībām, domā ilgtermiņā un aktīvi iesaista iedzīvotājus savu pakalpojumu uzlabošanā.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

Ikvienam taisnīgām – iekļaujot gan citu kopienu iedzīvotājus, gan savus pašreizējos un nākotnes iedzīvotājus. Šādas kopienas ciena visu cilvēku tiesības un atbildību, ieskaitot kaimiņus un visu globālo sabiedrību, kā arī ņem vērā nākotnes paaudžu vajadzības, plānojot savu attīstību un pieņemot lēmumus.

Kā jūsu kopiena izskatās no šī kritērija viedokļa?

(Pēc Kirvila Skinarlanda (Kirvil Skinnarland))

Dažādības vadība kopienā

Dažādības vadība ir rīcībspolitikas pieeja sabiedrības dažādībai, kas palīdz īstenot praksē vienlīdzīgas pieejas principu attiecībā uz dažādām sabiedrības grupām, tanī pašā laikā respektējot atšķirības starp tām.

Neņemot vērā dažādu sabiedrības grupu specifiku, var izveidoties praktiski šķēršļi kādas grupas pieejai publiskajiem pakalpojumiem (piemēram, izglītībai) vai līdzdalībai publiskajā pārvaldē.

LATVIJA
2030

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija "Latvija 2030"

Pašlaik dažādības vadības politika Latvijā valsts līmenī vai publiskās pārvaldes nozaru un iestāžu līmenī vēl nav izstrādāta. Tas nozīmē, ka valsts un pašvaldību institūcijām nav vadlīniju, kā labāk strādāt ar atšķirīgām klientu grupām, kā arī to personāla piesaistes un vadības politika nav vērsta uz dažādu sabiedrības grupu pārstāvju piesaistīšanu darbam publiskajā pārvaldē.

Dažādības vadības politika paredz **īpašus pasākumus**, to skaitā:

- 1 dažādības situācijas noskaidrošanu (piemēram, vācot statistiku par dažādu vecumu, dzimumu un etnisko grupu pārstāvjiem, kas strādā valsts pārvaldē);
- 2 to šķēršļu identificēšanu, kas traucē mazāk pārstāvētām vai aizsargātām grupām saņemt kvalitatīvus publiskos pakalpojumus (izglītību, sociālo palīdzību, citus), un šo šķēršļu mazināšanu;
- 3 jaunu procedūru ieviešanu, lai padarītu darba vidi (arī publiskajā pārvaldē) atvērtāku mazāk pārstāvētām grupām (piemēram, cilvēkiem ar kustību traucējumiem, minoritātēm).

Vairāku Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (turpmāk – OECD) valstu dažādības vadības politikas dokumenti norāda, ka dažādības vadība publiskajā pārvaldē veicina inovācijas (jo tiek uzskatīts, ka daudzveidīgs publiskās pārvaldes darbinieku sastāvs vieglāk atrod jaunus risinājumus), uzlabo sabiedrībai sniegto pakalpojumu kvalitāti (jo daudzveidīga publiskā pārvalde labāk saprot dažādu sabiedrības grupu vajadzības) un palielina sabiedrības uzticēšanos valsts institūcijām. (OECD, 2009)

Viens no iemesliem, kāpēc aktualizējas jautājumi par dažādības vadības nepieciešamību gan publiskajā, gan privātajā sektorā, ir apzināšanās, ka demogrāfisko izmaiņu dēļ pastāv nepieciešamība iesaistīt darbaspēkā pēc iespējas vairāk arī to grupu pārstāvjus, piemēram, imigrantus, kas agrāk nebija proporcionāli pārstāvētas darbaspēkā vai arī visos tautsaimniecības sektoros (piemēram, valsts uzņēmumos un pašvaldību iestādēs).¹

Daudzkultūru kopienās sabiedriskās vietas – ielas, parki, sabiedriskais transports, kultūras centri, pasts, izglītības iestādes, sociālo pakalpojumu aģentūras – "runā": to dizainā un noformējumā "lasāms" vai nu imigrantus

¹ M. Golubeva, I. Kažoka, O. Rastrigina. Dažādības vadība publiskajā sektorā: attīstīto valstu pieredze un Latvijas situācijas novērtējums. Providus, 2011, 34. lpp.

Ceļa rādītājs uz Tbilisi un Kandu
[https://commons.wikimedia.org/wiki/](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tbilisi-Kanda.jpg)
 File:Tbilisi-Kanda.jpg

Mistissinas (Kanāda) pilsētas zīme. Uzraksti uz zīmes arī angļu un franču valodā.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mistissini41.jpg)
 File:Mistissini41.jpg

Ēdienkarte Kirgīzijas kafējnīcā
[https://skiesoverbishkek.com/2012/08/18/](https://skiesoverbishkek.com/2012/08/18/coffee-bliss-in-bishkek-oh-sierra-my-sierra/)
 coffee-bliss-in-bishkek-oh-sierra-my-sierra/

iekļaujošs, vai izslēdzošs vēstījums. Piemēram, 2008. gadā viesojoties Atēnās, īpaši pozitīvi pārsteidza uzraksti angļu valodā, kas mūs “pavadīja” no lidostas līdz pilsētas centram: iebraucējam skaidrs, ka esi gaidīts – tevi uzrunā starptautiskā valodā.

Sabiedriskās vietās vietējie un ieobraucēji dabiskā veidā saskaras, un iekļaujošās kopienās vietējie palīdz citādajiem saprast, kur viņi atrodas. Tāpat, nemaz neaizbraucot prom no Latvijas, bet pastaigājot pa Vecrīgu, var dzirdēt valodu mikslī – angļu, vācu, franču, itāļu, spāņu valoda mijas ar latviešu un krievu, un īpaši intensīva ir to klātbūtne vasarās.

Sabiedriskās vietas kā tādas neveidojas pašas no sevis – tās veido vai nu pašvaldības pārvaldes iestādes un pilsētu un to algoti teritoriju plānotāji, vai arī privātuzņēmēji un kopienu aktīvisti – cilvēki, kas izmanto sabiedrisko telpu.

Kā sabiedrisko vietu uzturētājiem pašvaldību pārvaldes pārstāvjiem ir lielas iespējas šajā vidē intensificēt iedzīvotāju un viesu, imigrantu pieredzi – izmantot vairākas iedzīvotāju vidū lietotas valodas, lai apzīmētu svarīgākos kultūras pieminekļus, satiksmes artērijas, dabas fenomenus. Vairāku valodu lietojums padarīs pilsētu draudzīgāku ne vien imigrantiem, bet arī skolēniem, kas mācās valodu, un Latvijas gadījumā arī nebūs pretrunā ar Valsts valodas likumu, ja vien analogs teksts būs pieejams gan svešvalodā, gan latviešu valodā.

Kā izmantot vairākas valodas pilsētas vai ciemata vidē, atkarīgs no tā pārvaldītāju iztēles: telpiskā vidē, mākslas objekti, virtuālā telpa (mājaslapas) dod iespēju radoši izpausties vairākās valodās.

Viens nu gan ir pilnīgi skaidrs – vietējā ekonomika tikai iegūs, ja viesi sapratīs preču nosaukumus veikalos, ēdienkarti restorānā, ja ekskursija vietējā tūrisma objektā būs pieejama viņu valodā, piemēram, japāņu, korejiešu vai portugāļu. Tas pats attiecas uz vides reklāmām.

Apzīmējumi vairākās valodās kopienas dzīves vietā nes daudzveidīgu slodzi: tie ir praktiski (palīdz orientēties un saņemt informāciju); simboliski (*tu esi te gaidīts, un mēs ar tevi rēķināties*), uz mārketingu orientēti (vēlamies būt pieejami tūristiem un draudzīgi, lai viņi te atstātu savu naudu) vai ar zīmola efektu (kā Čīnatauna pasaules metropolēs – Londonā, Ņujorkā, Čikāgā).

Publiskās bibliotēkas, muzeji, mākslas galerijas, teātri, kino, sporta stadioni un sporta zāles var kļūt par iekļaujošām

vietām, nodrošinot imigrantiem un viesiem iespējas mācīties un apgūt vietējo kultūru, uzturēt veselību.

Nedrīkst aizmirst arī virtuālo telpu, piemēram, pašvaldības mājaslapu: ja tā ir tikai latviešu valodā, tad tūristam vai imigrantam, kas vēlas šo pašvaldību apmeklēt un varbūt pat tajā ar visu savu ģimeni iedzīvoties, šķitīs vēsa un nedraudzīga – viņš vai viņa neko nesapratīs. Turklāt publisks bezvadu internets ir vēl viena iekļaujoša zīme – anonīmā tīmekļa telpa ikvienu paglābs no mulsuma, kaut vai palīdzot atrast virtuālu vārdnīcu, lai ar vietējiem saprastos ar tās palīdzību.

Audio informācija ir tikpat būtiska – viesim vai migrantam ar redzes traucējumiem tikai tā palīdzēs orientēties apkārtnē, tāpēc īpaši būtiski paziņojumi vairākās valodās dzelzceļa stacijās, tramvaju, autobusu un trolejbusu pieturvietās. Vai jums pašiem nav gadījies nokavēt lidmašīnas reisus, jo jūsu izlidošanas dienā veiktas izmaiņas sabiedriskā transporta kustībā un tās ir pieejamas tikai poļu vai franču valodā?

Daudzvalodīgas kopienas ieguvumi

Jautājumi pašvaldībām. Vai pilsēta vēlas kļūt globāli pazīstama? Tad tās profils *Facebook* vietnē būs vairākās valodās. Vai vēlaties piesaistīt talantīgus cilvēkus no citām valstīm? Popularizēt vietējo lauksaimniecību vai amatniekus? Vai vēlaties, lai par jums runā un sociālos medijos raksta kā par iekļaujošu kopienu? Varbūt vietējās ekonomikas attīstīšanai nekaitēs arī kāda ārvalstu investora, rūpnieka vai fermiera apmešanās pie jums uz dzīvi? Varbūt tūristu plūsmas pieaugums arī nekaitētu?

Ja atbilde ir pozitīva, daudzvalodības izmantošana publiskajā telpā būs brīnumlīdzeklis: tā efektivitāti jau ir pierādījušas daudzas Eiropas pilsētas – Oslo, Barselona, Londona, Osijeka un citas.

Jautājumi vietējiem uzņēmējiem. Vai vēlaties piesaistīt jaunus klientus? Padarīt savu biznesu redzamāku, attīstīt zīmolu? Valodas, kurās par sevi stāstāt, nosaka jūsu panākumus: maza valoda nodrošinās mazu tirgu.

Jautājumi iedzīvotājiem un kopienu aktivistiem. Vai vēlaties iegūt sabiedrotos kopienu pasākumu organizēšanā, jaunus dalībniekus vietējā NVO vai atbalsta grupā? Valodas loma personiskajā identitātē ir ļoti nozīmīga, un, uzrunājot jaunos kopienu iedzīvotājus viņu valodā vai saprotamā starpniekvalodā, iegūsi simpatijas, draugus un atbalstītājus. Tas būs pirmais solis uzticēšanās virzienā.

Uzdevums

Svarīgi jautājumi, kurus uzdot sev pašam, ja strādājat pašvaldībā vai esat kopienas aktīvis.

Jautājums

Vai esat padomājis(-usi), kā svešvalodu lietojums varētu pozitīvi ietekmēt jūsu prioritātes: kopienas tēlu, tirdzniecības apgrozījumu, cilvēku attiecības kopienā?

Piemērs / padoms

Kopā ar aktīvajiem cilvēkiem savā kopienā sarīkojiet prāta vērtu un izplānojiet, kā lietosiet starptautiskās valodas (angļu, franču, krievu) un imigrantu valodas, piemēram, Kantonas vai mandarīnu dialekta ķīniešu valodu.

Parasti etniskie ēdināšanas uzņēmumi (Latvijas gadījumā – krievu, ukraiņu, uzbeku, armēņu, indiešu, ķīniešu, turku u. c.) izraisa interesi vietējos cilvēkos. Taču tās ir arī potenciāli tūristu pievilkšanas magnēti, ja vien kāds no personāla runā etniskās virtuves piederīgo valodā, kā arī atbalsta un komforta vietas imigrantiem no atbilstošām kopienām. Ne velti starpkultūru psihologi izmanto vārdu savienojumu "komforta ēdiens" (comfort food).

Starp citu – šādā restorānā vai kafējnīcā var sarīkot starpkultūru festivālu vietējiem cilvēkiem, dot iespēju iepazīties un iedraudzēties daudzu kopienas grupu pārstāvjiem. Šādi pasākumi kopienu padarīs draudzīgāku un saliedētāku; noraidījums un neizpratne rodas no svešā sajūtas: vai nu atbraukušais jūtas svešs, vai jums viņš šķiet svešs.

Jūsu atbilde:

Jautājums

Vai jūsu kopienas virtuālā dzīve (mājaslapa, sociālo mediju konti) atbalsta daudzvalodību (piem., ir veidoti un satur ierakstus 3 vai 4 valodās)?

Piemērs / padoms

Londonas tūristiem un ceļotājiem domātais portāls www.tfl.gov.uk ir parūpējies par informāciju gan izplatītākajās imigrantu valodās, gan starptautiskās saziņas valodās.

Līdzīgi darbojas Romas tūristiem domātais portāls Turismoroma, piedāvājot informāciju 6 valodās.

Ideja – varat nodarbināt imigrantu izcelsmes jauniņus ar atbilstošām prasmēm kopienas sociālo mediju daudzvalodības nodrošināšanā.

Jūsu atbilde:

Jautājums

Vai kopienas “oficiālā seja”, tēls ir starptautiski atpazīstams?

Piemērs / padoms

Padomājiet par starptautisku pasākumu – sporta sacensības, koru olimpiāde, festivāli – rīkošanu. Tad daudzvalodība radīsies līdz ar tiem.

Londonā, piemēram, svin gan krievu Masļeņicu, gan ķīniešu Jauno gadu, ik gadu notiek starptautiskas sporta sacensības.

Ja pilsētā dzīvo vairāku pasaules reliģiju pārstāvji, ir tikai loģiski, ka viņu svētvietā (mošeja, piemēram) ir daudz kultūru kopienas zīme.

Ja pilsētai ir daudz kultūru vēsture (un kurai gan Latvijas pilsētai tādas nav, ņemot vērā krievu, zviedru, poļu, vāciešu, lietuviešu, igauņu visdažādākās ietekmes), tad ir loģiski, ka vēstures pieminekļi atspoguļo šo vēsturi. Turklāt būtiski, lai vēstures stāsti šajos pieminekļos būtu publiskoti vismaz trīs izplatītākajās kopienas un/vai tūristu lietotajās valodās, piemēram, latviešu, krievu, vācu, angļu.

Piemēram, Horvātijas pilsētas Osijekas ielu nosaukumi atspoguļo tās daudz kultūru vēsturi.

Nīderlandes pilsētā Utrehtā vietējā dzejnieka Jakoba Cata poēma viņa nosauktās ielas mūros iztulkota 10 valodās. Vai nav gana iedvesmojoši?

Jūsu atbilde:

Jautājums

Kas ir darīts, lai iedrošinātu imigrantus jūsu kopienās runāt dzimtajā valodā un kopt savu dzimto kultūru?

Piemērs / padoms

Vairāki faktori nosaka to, vai etnisko grupu pārstāvji izmanto saziņai savu dzimto valodu vai to lielākā daļa asimilējas pamatnācijas vidē.

Piemēram, poļu apdzīvotā Čikāgas pilsētas rajonā poļu izcelsmes seniors var mierīgi iztikt ar poļu valodu – tajā viņu uzrunā gan veikalos, gan ēstuvēs. Bet rumāņu izcelsmes imigrantu vidē Spānijas galvaspilsētā Madridē nav populāri lietot rumāņu valodu, un ir tikai daži veikali ar izkārtņēm rumāniski. Tad Madrides dienvidrietumu priekšpilsētas Aluhes administrācija nolēma atbalstīt tirgus izveidi īpaši rumāņu imigrantiem, lai viņiem būtu pieejamas izejvielas etniskajai virtuvei un iespējas aprunāties ar pārdevējiem un pircējiem rumāniski.

Jūsu atbilde:

Jautājums

Vai sabiedriskā un privātā transporta regulējums, ceļa zīmes ir izprotamas jūsu kopienas viesiem?

Piemērs / padoms

Protams, transporta sistēmā strādājošiem cilvēkiem nepieciešamas vairāku valodu prasmes, bet svarīgi viņu sniegtos pakalpojumus papildināt ar interaktīviem ekrāniem, kas demonstrē un nomaina informāciju gan par satiksmes sastrēgumiem, transporta pienākšanas un atiešanas laikiem, ceļa remontiem, un šai informācijai ir jābūt vairākās valodās, no kurām vismaz divas ir starptautiskas saziņas valodas (Latvijas gadījumā – krievu un angļu). Tikpat nozīmīgi ir paziņojumus sabiedriskajā transportā par pieturvietām un izmaiņām grafikā sniegt vairākās valodās.

Piemēram, Parīzes metro audioinformācija ir pieejama franču, angļu, vācu, spāņu, japāņu un ķīniešu valodā.

Savukārt Romas sabiedriskā transporta aģentūras mājaslapa <http://www.muoversiaroma.it/muoversiaroma/> piedāvā līdzās informācijai itāļu valodā tās analogus franču, vācu un spāņu valodā.

Lidostās, dzelzceļa stacijās, starptautiskās autoostās viesiem īpaši patīkami ir saņemt "Laipni lūgti!" frāzi savā dzimtajā valodā. Šādas apsveicināšanās zīmes ir jēga izvietot atbilstoši izpētītai iecelotāju plūsmai – tajās valodās, kurās runā vairākums iebraucēju. Tā rīkojas Hamburgas lidostas administrācija.

Londona, gatavojoties 2012. gada Olimpiskajām spēlēm, palielināja taksometru vadītāju etnisko daudzveidību un sekoja jauno darbinieku valodu prasmju līmenim, to nepieciešamības gadījumos uzlabojot.

Jūsu atbilde:

Idejas publiskajai videi

Britu pētnieki 2014. gadā (LUCIDE projekts, kura vadošais partneris bija Londonas Ekonomikas augstskola) konstatēja, ka imigrantu integrāciju jaunajā mītnes zemē īpaši apgrūtina vietējo iedzīvotāju neiecietīgā attieksme pret jaunu valodu skanējumu un parādīšanos publiskajā telpā. Lai mierīgi pieradinātu vietējos pie neizbēgamās daudzvalodības, viņi iesaka izvietot publiskā telpā plakātus, informācijas stendus, video un audio informāciju vairākās valodās. Pētnieki iesaka arī kopienas politikā ieviest "oficiālo viesu valodu" uz rotācijas principa pamata; piemēram, Rīgā 2016. gadā tā varētu būt vācu, 2017. gadā – franču, 2018. gadā – japāņu valoda. Imigrantu integrāciju ļoti atvieglot daudzvalodībai draudzīgas vietas tēls. Un nekas netraucē par tādu vietu kļūt Cēsīm vai Rēzeknei. Starp citu, jaunuzceltās koncertzāles vien ir pietiekams iemesls vairot daudzvalodību, pieaicinot tūristus un potenciāli veiksmīgi konkurējot ar Rīgu un Liepāju.

Līdzīgas kopienas iniciatīvas ļoti būtiski var atbalstīt un papildināt, realizējot starpkultūru projektus vietējās skolās: skolēni iepazīst vietas daudz kultūru vēsturi, izmantojot muzejpedagoģijas priekšrocības; intervē vietējos, vairākām atšķirīgām kultūrām piederīgos seniorus, apmeklē starptautiskus uzņēmumus. Tāpat skolēnu vecāku – imigrantu – aktīvāka līdzdalība skolas dzīvē gan palīdzēs viņu ģimenēm vieglāk un dabiskāk integrēties, gan vietējiem saprast – viņi te ir uz palikšanu un labāk ar viņiem draudzēties.

Superkilen parks Norrebro rajonā, Kopenhāgena.

Avots: <http://www.urbanlanguages.eu/images/stories/docs/toolkits/toolkit-urbanspaces.pdf>

Attēlā redzamā kolonna, kas paceļas Dānijas galvaspilsētas tradicionāli imigrantu apdzīvotajā Norrebro rajonā, arābu valodā vēsta par pilsētas apņemšanos saglabāt atvērtu un pieņemošu gaisotni.

Pilsētu un ciemu sabiedriskās vietas ir pats nozīmīgākais resurss iedzīvotāju un viesu iesaistei šo apdzīvoto vietu dzīvē. Šo cilvēku līdzdalība sasniedzama, tos tieši

un draudzīgi uzrunājot. Apzinoties, kādās valodās runā jūsu apdzīvotās vietas iemītnieki un viesi, turklāt nemaz nepārkāpjot Valsts valodas likumu, jūs varat izmantot visas runātās un rakstītās valodas. Galvenais, lai teksts, ko, piemēram, Cēsīs vai Ozolniekos publicēsiet ķīniešu valodā, būtu pieejams arī latviski. Daudzu valodu lietojums

ne vien netraucēs vietējiem iedzīvotājiem, bet ar laiku piesaistīs investīcijas, popularizēs jūsu kopienu arī ārpus valsts robežām, palielināsies tūristu plūsma. Tas noteikti dos ieguldījumu kopienas saliedēšanā, jo demonstrēs cieņu pret iedzīvotāju dzimtajām valodām, kā arī pārliecinās vietējos iedzīvotājus par reālo daudzveidību un radīs interesi par imigrantu dzīvi un kultūru. Pilsētas vai ciema ielas, bibliotēka, muzejs, parki, sabiedriskais transports ir lieliski resursi, tāpat kā publiski izvietoti informatīvi stendi, audio un video informācija, mājaslapas, un protams, iedzīvotāji, kas runā vairāk nekā vienā valodā.

Idejas publisko bibliotēku un muzeju telpām

Bibliotēka vai muzejs, kurā apmeklētājiem pieejami pakalpojumi vairākās valodās, noteikti baudīs apmeklētāju uzmanību vairāk nekā vienvaldodīgas iestādes. Tāpat tās veido izcilu kontekstu sociālajai iekļaušanai. Konkrētām iedzīvotāju grupu kultūrām – piemēram, ukraiņu, ķīniešu, uzbeku – veltīti pasākumi, dzejas vai prozas lasījumi, mākslas izstādes, kinofilmas, dažādas izglītojošas aktivitātes, kas organizējamas kopā ar noteiktas etniskas kopienas aktīvistiem.

Piemēram, Romā nesen tika īstenots projekts "Valodu bibliotēka" ("*Biblioteche in Lingua*"), kura gaitā 18 bibliotēkas sadarbojoties papildināja savus fondus ar resursiem lielāko imigrantu kopienu valodās un organizēja jaunieguvumiem veltītu pasākumu sēriju. Rezultātā bibliotēku apmeklētāju skaits pieauga, un aktīvākie imigranti pat dāvināja tām savas mājas bibliotēkas un videotēkas.

Arī publiskajai informācijai bibliotēkās jābūt visiem pieejamai. Piemēram, Londonas Čeringkrosas publiskajā bibliotēkā informācija ir pieejama angliki un ķīniešu valodas Kantonas dialektā, jo liela bibliotēkas apmeklētāju daļa pārstāv vietējo ķīniešu kopienu.

Attēlā redzams, kā šajā bibliotēkā informācija izvietota abās valodās.

Horvātijas pilsēta Osijeka izmanto starptautisko mātes valodas dienu (21. februāris), lai organizētu ielu gājienus, festivālus, izstādes. Šie notikumi medijos atspoguļoti visās Osijekas iedzīvotāju lietotajās valodās.

Vietējā prese ir labs iekļaušanas resurss – tajā var publicēt rubrikas un slejas imigrantu valodās. Piemēram, Kanādā, Toronto, "Toronto ziņas" ilgu laiku iznāca bilingvāli – latviešu un angļu valodā, ņemot vērā lielo latviešu kopienas īpatsvaru pilsētā.

Londonas Čeringkrosas apkaimes publiskās bibliotēkas darba laiki.

Avots: <http://www.urbanlanguages.eu/images/stories/docs/toolkits/toolkit-urbanspaces.pdf>

Lielisks resurss ir bērnu un skolu bibliotēkas: tās var kalpot par tiltu starp ģimeni un skolu, ja vien īsteno imigrantiem draudzīgu politiku. Francijas pilsētas Strasbūras pašvaldības bibliotēkā bērnu grāmatas ir pieejamas arābu, angļu, franču, vācu, itāļu, spāņu un turku valodās.

Ja iespējams, izveidojiet publiskajā bibliotēkā starpkultūru biroju vai kontaktpunktu: esmu tādu apmeklējusi Nīderlandes pilsētā Hāgā – nezināju holandiešu valodu, bet saņēmu izsmeļošu informāciju angliki.

Ja organizēsiet, piemēram, ukraiņu valodas vai franču valodas sarunu dienas, gan jau vietējie ukraiņu un franču valodas pratēji labprāt aprunāsies ar imigrantiem, kuriem šīs valodas ir dzimtās. Piemēram, Dublinas centrālā bibliotēka piedāvā Sarunu pasākumus, kuros vietējie iedzīvotāji aicināti iepazīties un sarunāties krievu, spāņu, japāņu, vācu un itāļu valodā. Līdzīgi varat organizēt dzejas slamus/sacensības dažādās vietējo iedzīvotāju lietotajās valodās. Iedomājieties, kā Ozolniekos jaunie dzejnieki sacenšas, ķīniešu, krievu un angļu valodā skandējot pašsacerētu dzeju un poēmas!

Idejas uzņēmumiem biznesa veicināšanai starpkultūru vidē

Iesakām veidot un izmantot sadarbības attiecības ar imigrantu uzņēmumiem – ražotnēm, ēdināšanas uzņēmumiem, veikaliem, tiklīdz tie ir izveidojušies. Jūs varat iesaistīt viņus kā apakšuzņēmējus projektos, uzaicināt par piegādātājiem vai partneriem kopīga jauna rūpala veidošanā. Kopīgi organizēti kopienas pasākumi, kā pilsētas svētki, ar pašvaldības atbalstu var piesaistīt daudzus Latvijā dzīvojošus jūsu partneru tautiešus. Ieguvēji būs visi.

Iesakām arī klientus un potenciālos klientus uzrunāt viņu dzimtajās valodās: būtiski, ka visa informācija par jums izkārtnēs, reklāmās, logo, ir viņiem pieejama. Ja esat bijuši Milānā, varbūt pamanījāt veikalu izkārtnes krievu valodā? Labs piemērs, ko atdarināt. Tas pats attiecas uz nekustamā īpašuma piedāvājumiem: esmu ievērojusi, ka, orientējoties uz Austrumu investoriem, Latvijas firmas savu informāciju daudzviet publicē krievu valodā.

Attēlā redzams, kā Hamburgas banka, kas atrodas pilsētas multikulturālajā daļā, uzrunā savus klientus turku valodā.

Veikali un kafejnīcas ir labi piemēroti arī daudzo kopienas valodu svinēšanas pasākumiem. Piemēram, Dublinā, Īrijā, un Utrehtā, Nīderlandē, ir ierīkotas "Valodu kafejnīcas", kurās personāls runā vairākās valodās un kur tiek rīkoti pasākumi par godu imigrantu mātes valodām. Tādējādi plaukst bizness un vairojas imigrantu labsajūta; kopienas kļūst iekļaujošākas.

Altonas rajonā
Hamburgā banka
uzrunā savus
klientus arī turku
valodā.
Avots: <http://www.urbanlanguages.eu/images/stories/docs/toolkits/toolkit-urbanspaces.pdf>

Idejas kopienu organizatoriem

Kad plānojat organizēt kādu pasākumu – svētkus vai izglītojošu darbnīcu savā kopienā, – vai esat domājis(-usi) par to, lai visi iedzīvotāji saprastu pasākuma jēgu? Vai daudzvalodīgi notikumi un pasākumi ir jūsu darba plānā?

Skrējiens, kura mērķis ir savākt līdzekļus krūts vēža pacientēm. Etniskās virtuves svētki jūsu pilsētā. Daudzkultūru deju svētki. Visi šie pasākumi rada lieliskas iespējas publiski izmantot visas kopienā runātās valodas un demonstrēt tās daudzkultūru krāšņumu. Noderēs arī ES kopīgi svinamās dienas, kā Mātes valodas diena (21. februāris), Eiropas valodu diena (26. septembris), Eiropas diena (9. maijs), starptautiski sporta un kultūras pasākumi. Bulgārijas pilsētā Varnā, piemēram, Eiropas dienas svinības pārvērš pilsētu daudzkultūru svētku laukumā; pasākumu atbalsta Varnas pašvaldība.

Lai jūsu pasākumu apmeklētu visplašākais iedzīvotāju loks, jā rūpējas par to, lai visi iedzīvotāji par to uzzinātu, – izmantojiet informācijas kanālus, kurus izmanto jūsu daudzveidīgie iedzīvotāji: etnisko kopienu preses vai interneta izdevumus.

Dažādība skolā un klasē – projekta pieredze balstīti secinājumi

Daina Zelmene, Ingūna Irbīte
Projekta ekspertes

Starpkultūru izglītības veiksmes atslēgas

Latvijas sabiedrība ir multietniska – saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas datiem Latvijā dzīvo vairāk nekā 170 tautību pārstāvji. Globālo norišu rezultātā arī Latvijas sabiedrība piedzīvo nozīmīgas pārmaiņas, un iedzīvotāju sociāli demogrāfiskie rādītāji atklāj aizvien pieaugošu daudzveidību. Katru gadu Latvijā apmetas uz dzīvi cilvēki no vairāk nekā 70 dažādām valstīm. Lielākā daļa iebraucēju ir cilvēki darbaspējas vecumā un bērni. Pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem aptuveni 30 % no Latvijā iebraukušajiem trešo valstu valstspiederīgajiem ir bērni un jaunieši vecumā līdz 19 gadiem.

Latvijā dzīvo **170** tautības

Katru gadu **70** valstīm

↑
bērni un jaunieši

Kopienas un skolas sadarbība
vienotas sabiedrības veidošanā

Dažādība sabiedrībā

Migrācijas procesi
Latvijā un pasaulē

Dažādības vadības
elementi kopienā

Daudzkultūru Latvijas
iespējas un problēmas

Identitāte un piederība

Kopienas dzīves
dimensijas

PROGRAMMA

No tā, cik piederīgi Latvijas sabiedrībai būs jaunieši, lielā mērā ir atkarīga vienotas sabiedrības un labklājīgas valsts attīstība nākotnē. Izglītības iestādēm integrācijas procesos ir izšķirīga loma, jo tieši skola ir vieta, kur tiek apgūta valsts valoda, vēsture, kultūra un pilsoniskās līdzdalības prasmes. Tomēr skolām nākas saskarties ar sabiedrībā pastāvošo neiecietīgo attieksmi pret atšķirīgo un bieži vien ir sarežģīti vadīt dažādību un mācīt toleranci. Latvijas izglītības iestādes nav pietiekami sagatavotas daudzveidības pieņemšanai, trūkst institucionāla atbalsta, nav izveidoti atbalsta pasākumi jauniebraucēju skolēnu iekļaušanai sabiedrībā.

Tāpēc, uzsākot projektu “Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss”, tika izveidota starpkultūru izglītības programma, kas balstīta uz šādiem pamatprincipiem: **informētība, piederība, saliedētība un tolerance.**

Programmas galvenie saturs jautājumi ir: dažādība sabiedrībā, identitāte un piederība, migrācijas procesi Latvijā un pasaulē, vietējās kopienas un skolas sadarbība vienotas sabiedrības veidošanā, daudzkultūru Latvijas iespējas un problēmas, kopienas dzīves dimensijas un pārmaiņas kopienas dzīvē, kā arī dažādības vadības elementi kopienā.

Programma tika izveidota darbam ar skolēniem un pieaugušajiem. Lai pedagogus sagatavotu programmas īstenošanai savās izglītības iestādēs, notika izglītojoši semināri, tajos 15 projekta dalībiskolu komandas apguva starpkultūru izglītības saturiskos un metodiskos jautājumus. Programma tika aprobēta dažādu tipu izglītības

iestādēs, darbā ar visu vecumu bērniem un jauniešiem, skolās ar dažādu mācību valodu un atšķirīgu daudz kultūru saskarsmes pieredzi. Aprobācijas noslēgumā tika apkopoti secinājumi par veiksmēm un izaicinājumiem starpkultūru izglītības īstenošanā un sagatavoti ieteikumi integrācijas pasākumu īstenošanai skolās un vietējās kopienās.

Viens no nosacījumiem, lai īstenotu kvalitatīvu starpkultūru izglītību, ir **mācīt par citiem, esot kopā ar viņiem – uz klausot, jautājot un sadzirdot citam citu**. Tāpēc projekta aktivitātēs tika iesaistīti cilvēki no dažādām kultūrām, kuri Latvijā ieradušies, lai te veidotu savu dzīvi. Šāda pieeja palīdzēja mazināt aizspriedumus un veidot izpratni par iebraucēju vajadzībām, problēmām un to, kā viņi uztver Latvijā notiekošo. Savukārt cilvēkiem, kuriem Latvija kļuvusi par jaunu dzīvesvietu, mācīšanās kopā ar Latvijas pamatiedzīvotājiem paplašināja izpratni par Latvijas iedzīvotāju uzskatiem un vērtībām. Vairākās projekta skolās programmas materiāli tika izmantoti darbā ar bērniem no imigrantu un reemigrantu ģimenēm.

Projekta dalībnieki par pieredzi mācīt dažādību daudzveidīgā vidē

- ❖ Noderīgs ir darbs ar imigrantu skolēniem – tā ir iespēja mācīt latviešu valodu, uzzināt, kā imigrantu bērni sajūt valodu, kultūru un vidi, palīdzēt bērniem saprast, uzzināt ikdienā neskaidro, svešo un saņemt šo bērna uzticību.
- ❖ Līdz ar bērniem izglītojas arī viņu vecāki. Sniedzot atbalstu bērniem mācību satura apgūšanā, iespējams sasniegt arī ģimenes.
- ❖ Mācīt skolēnus no citām valstīm un kultūrām ir izaicinājums, kas paplašina pašu pedagogu redzesloku.
- ❖ Projekta pieredze deva drosmi un stimulu meklēt vietējos cilvēkus, kas iekļāvušies Latvijas dzīvē, lai aicinātu viņus uz skolu un ieklausītos viņu dzīvesstāstos.
- ❖ Turpmāk būšu sagatavotāka strādāt ar skolēniem no citas valsts, ir mazinājušās manas psiholoģiskās barjeras.

Lai starpkultūru izglītība būtu veiksmīga, nepieciešams **informēt, sniegt zināšanas, faktus, kas ir pamats tālākai argumentētu spriedumu un attieksmes veidošanai** par notiekošo sabiedrībā. Tāpēc izveidotajā programmā ir iekļauti jautājumi par identitāti, tās veidošanos un nozīmi, par vērtībām, aizspriedumiem, valodu un reliģisko daudzveidību, par migrācijas procesiem un citām aktuālajām pārmaiņas ietekmējošām norisēm sabiedrībā.

Pedagogi par ieguvumiem programmas aprobācijā

- ❖ Izdevās mainīt skolēnu domas par dažādām kultūrām.
- ❖ Metodiskie materiāli palīdzēja vadīt sarunu klasē par bēgļu jautājumiem, kā arī uzdrīkstēties runāt par valstiskām problēmām ar vidusskolēniem.
- ❖ Skolēni sociālo zinību stundās darbojās aktīvi, izprata dažādības problēmas sabiedrībā.
- ❖ Izdevās saliedēt klases kolektīvu, jauniešiem veidojās izpratne par citas valsts skolēniem.
- ❖ Skolēniem uzlabojās izpratne par aktuālo bēgļu jautājumu, interese par sabiedriskajiem procesiem ir kļuvusi regulāra.
- ❖ Iegūtās zināšanas palīdzēja jauniešiem paskatīties "ārpus rāmjiem".

Lai starpkultūru izglītība skolā tiktu īstenota plānveidīgi un jēgpilni, ir nepieciešams **mainīties pašiem – paaugstināt pedagogu kompetenci un izstrādāt vienotu plānu jauniebraucēju iekļaušanai skolā un vietējā kopienā**. Projekta veiksmē bija konstruktīva sadarbība gan skolas iekšienē, gan plašākā sabiedrībā, ko īstenoja projekta skolu komandas. Vairākas projekta skolas organizēja izglītojošus pasākumus citu skolu pedagogiem, citu sabiedrības grupu pārstāvjiem un tādējādi veicināja projekta ideju ilgtspēju un iedzīvināšanu plašākā sabiedrībā. Skolās tika izstrādāts rīcības plāns atbalstam ģimenēm ar bērniem, kas ierodas uz dzīvi Latvijā no citām valstīm.

Projekta dalībnieki par pārmaiņām skolās

- ❖ Skolā izveidots labs, atbraucējus atbalstošs mikroklimats – pozitīva apkārtējo attieksme.
- ❖ Pedagogu kolektīvs aktīvi iesaistījās, veidojām individuālus plānus jauniebraucēju uzņemšanai.
- ❖ Guvām izpratni, ar ko sākt darbā ar vecākiem.
- ❖ Būtiska bija dalīšanās pieredzē ar pedagogiem metodiskajās komisijās, novada skolās, arī ar vietējās kopienas pārstāvjiem – kultūras centru, pagasta bibliotēku vadītājiem, jauniešu lietu speciālistu, arodbiedrību līderiem.

Starpkultūru izglītības izaicinājumi

Programmas aprobācijas gaitā pedagogi un kopienu pārstāvji identificēja vairākus izaicinājumus. Lielākā daļa no tiem saistīti ar **sabiedrības neviennozīmīgo attieksmi** pret dažādības tematiku. To noteikusi pašreizējā ģeopolitiskā situācija Eiropā un sabiedrības reakcija uz to. Daudz retāk projekta dalībnieki norādīja uz grūtībām, kas saistītas ar programmas metodikas apguvi vai citiem pedagoģiska rakstura izaicinājumiem.

Projekta dalībnieki par izaicinājumiem un mācību materiālu adaptāciju

- ❖ Apgrūtinā laika trūkums. Ir apziņa, ka par šiem jautājumiem ir jārunā, bet grūti atrast tam vietu mācību procesā.
- ❖ Sarežģīti adaptēt materiālus darbam ar dažādām pieaugušo auditorijām – pedagogiem, sabiedrības pārstāvjiem. Katrai mērķgrupai ir jāveido citi akcenti.
- ❖ Grūtības bija pielāgot mācību materiālus jaunāko klašu skolēniem, kā arī adaptēt materiālus, kuri ir latviešu valodā, darbam ar skolēniem, kas mācās krievu valodā.

- ❖ Vajag lielu pacietību, lai mācītu skolēnus uz klausīt dažādus viedokļus. Nereti vidusskolēni ir ļoti kategoriski, pat radikāli savos izteikumos.
- ❖ Centos mudināt skolēnus domāt par to, ka arī viņi kādā situācijā var būt atšķirīgi, būt mazākumā.

Programmas apguves kontekstā ir svarīgi atcerēties par trīs būtiskiem mācību procesa elementiem – zināšanām, prasmēm un attieksmēm. Dalībnieki atzīst, ka darboties ar tām programmas daļām, kas saistītas ar konkrētu zināšanu, informācijas apguvi, bijis salīdzinoši viegli. Interesanti un pašsaprotami bijis sarunāties par valodu daudzveidību Latvijā un pasaulē, dažādām reliģijām – to izcelsmi, izplatību, būtiskākajām idejām, simboliem. Aizraujošs bijis arī ceļojums savas identitātes izzināšanā. Savukārt daudz sarežģītākas veidojušās mācību situācijas, kurās skolēni un pieaugušo auditorija aicināti diskutēt par migrācijas procesiem, starpkultūru saskarsmi, dažādības vadību un citiem sensitīviem jautājumiem. Izskanējis plašs dalībnieku viedokļu spektrs no naidīga nolieguma līdz pat gatavībai uz personīgu rīcību, lai sniegtu atbalstu jaunienācējiem no citām kultūrām. Attieksmes un vērtību maiņa gan individuālā līmenī, gan sabiedrībā kopumā notiek – ja vispār notiek – lēni un ilgtermiņā. Tomēr līdzdalība projektā, satikšanās ar kolēģiem un izglītības ekspertiem, programmas testēšanas nodarbības, centieni integrēt projekta pieredzi mācību un audzināšanas procesā – tie visi ir vērtīgi soļi ceļā uz mērķi – dažādībai atvērtu izglītības iestādi un plašāku vietējo kopienu.

Projekta dalībnieki par darbu ar skolēniem imigrantiem un reemigrantiem

- ❖ Visgrūtākais ir strādāt ar skolēniem, kuriem nav ne latviešu, ne krievu, ne angļu valodas zināšanu.
- ❖ Mans izaicinājums bija strādāt individuāli ar skolnieci, kura runā tikai vācu un arābu valodā.
- ❖ Nesen mūsu skolā sāka mācīties skolēns, kurš ieradies no Vācijas. Nācās pielietot semināros apgūto, lai palīdzētu viņam iekļauties skolas vidē un sadarbotos ar ģimeni.
- ❖ Darbu apgrūtina mācību programmu atšķirības Latvijā un valstīs, no kurām skolēni ieradušies.
- ❖ Daudz nopūlos, veidojot jaunpienācējos mācīšanās prasmes – pildīt mājasdarbus, iekārtot burtnīcas katram priekšmetam. Pašai bija jārod risinājumi neierastās situācijās, piemēram, strādāt ar *Google* tulkotāju mācību procesā.
- ❖ Izaicinājums ir ņemt vērā jauno skolēnu mentalitāti, atšķirības darbā ar ģimenēm, kas ieradušās no citām kultūrām.

Nedrošību, bailes un aizspriedumus veicina **pieredzes trūkums saskarsmē ar citādo**. Gadu desmitiem vienīgais "citāda" latviešu sabiedrībai bijuši krieviski runājošie līdzcilvēki, un otrādi. Globalizācijas procesu rezultātā tikai pavisam nesenā pagātnē esam sākuši sastapt citu "citādo" – cilvēkus ar atšķirīgu ādas krāsu, kuri runā valodās, ko nepazīstam, ir nezināmu ēšanas, ģērbšanās un citu tradīciju nesēji, praktizē atšķirīgas reliģijas. Tomēr lielai daļai Latvijas iedzīvotāju šī sastapšanās joprojām nav notikusi personīgā līmenī. Nezināmais biedē. To apzinoties, skolu komandas tika aicinātas programmas aprobācijā rast iespējas satikties ar savas kopienas cilvēkiem, kuri pārstāv citu valsti vai kultūru, lai iepazītos un paskatītos uz dzīvi Latvijā ar viņu acīm. Projekta dalībnieki atzīst, ka tas bijis sarežģīts uzdevums. Dažkārt tīri objektīvu iemeslu dēļ – šādu cilvēku vietējā sabiedrībā, īpaši laukos, ir ļoti maz. Citkārt grūti nācies jaunpienācējus kopienā pierunāt sadarbībai – pastāstīt par savām izjūtām, dzīvojot

Latvijā. Tāpēc īpaši liels bijis gandarījums, kad tas izdevies, – bērni izstrādājuši projektu darbus par dažādo mums līdzās, notikuši kopīgi pasākumi, daudzi imigranti un reemigranti pievienojušies projekta komandām reģionālajos semināros, lai dalītos savā pieredzē un pārdomās ar plašāku auditoriju.

Projekta dalībnieki par sabiedrības attieksmi

- ❖ Starptautiskā situācija citu kultūru ienākšanu mūsu sabiedrībā ir padarījusi grūtāku, cilvēkiem ir bail no nezināmā.
- ❖ Mūsu, pedagogu, darbā ļoti traucē negatīva informācija masu medijos, sociālajos tīklos.
- ❖ Grūtības programmas aprobācijā radīja notikumi Francijā, Vācijā, Zviedrijā.
- ❖ Ļoti traucē sabiedrībā pastāvošie stereotipi.
- ❖ Izaicinājums ir "mūs tas neskar" attieksme, vienaldzība un intereses trūkums.
- ❖ Mans izaicinājums vēl priekšā – jāvada konference vecākiem; var gadīties, ka nāksies saskarties ar atšķirīgu nostāju.
- ❖ Auditorijās, kurās runājam, ir ārkārtīgi liela viedokļu polaritāte.
- ❖ Grūti bija atrast savā dzīvesvietā cilvēkus, kuri būtu gatavi dalīties pieredzē par iedzīvošanos Latvijā.

Projekta skolas, kurām jau ir pieredze darbā ar imigrantiem un reemigrantiem, dalījušās pārdomās par **izaicinājumiem, kas saistīti ar izglītības iestāžu praktisku gatavību uzņemt skolēnus no citām valstīm**. Viņi norāda uz to, ka pagaidām valstī nav izveidota vienota administratīva sistēma šādu skolēnu uzņemšanai, mācību procesa un atbalsta pasākumu organizēšanai. Skolas, kurās ienāk imigrantu izcelsmes bērni, saviem spēkiem, ar mēģinājumu un kļūdu metodi cenšas atrast veiksmīgākos risinājumus. Piedalīšanās projektā ļāvuši apkopot pieredzi, dalīties labajā praksē, iedrošinājuši. Tomēr izaicinājumi paliek – kā kontaktēties ar skolēnu, ja nav starpniekvalodas, kā koordinēt sadarbību starp skolas administrāciju,

klases audzinātāju, priekšmetu skolotājiem mācību procesa organizācijā, kā sagatavot vietējos skolēnus un viņu vecākus jaunajiem klasesbiedriem, kā strādāt ar jaunienācēju ģimenēm.

Projekta dalībnieki par kolēģu attieksmi

- ❖ Rīkojot jebkuru pasākumu, jāparedz tas, ka ne vienmēr mūsu idejas tiks uztvertas saprotoši un atbalstoši; jāsaprot, ka var tikt pausti ļoti atšķirīgi un reizēm arī ļoti neiecietīgi viedokļi.
- ❖ Milzīgs izaicinājums bija vadīt nodarbību kolēģiem, kad sabiedrības viedoklis bēgļu uzņemšanas jautājumā ir ne pārāk pozitīvs.
- ❖ Bija grūti mācīt kolēģus, mācīt kaut ko citu, nevis mācību priekšmetu, atbildēt uz skolēnu jautājumiem un diskutēt.
- ❖ Mans izaicinājums kā administrācijas pārstāvim – veidot kolektīvam pozitīvu attieksmi pret papildu pienākumiem, kuri rodas, strādājot ar imigrantu skolēniem.

Līdzdalība projektā daļai skolotāju likusi domāt par **savu personīgo gatavību strādāt daudz kultūru klasēs**. Bažas raisa pedagoģiskā meistarība, valodu prasmes, psiholoģiskā sagatavotība. Darbs ar programmas materiāliem līcis saprast, ka nepieciešams investēt laiku pašizglītībā, regulāri sekojot līdzi gan ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem pasaulē, gan starpkultūru saskarsmes jautājumiem.

Projekta dalībnieki par iekšējām izjūtām un darbu ar sevi

- ❖ Nāca apjausma, ka ikdienā vairāk laika jāvelta pašizglītībai, lai izprastu procesus pasaulē, kultūru atšķirības.
- ❖ Kā ieraudzīt ikdienu viņu acīm?
- ❖ Pieņemt un saprast cittautu reliģiju tieši šeit, Latvijā, ir ļoti grūti.
- ❖ Kā saglabāt toleranci un neuzspiest savu viedokli, vadot seminārus?
- ❖ Ik pa laikam atgriežos pie jautājuma: ja būs šādi skolēni klasē, ar ko es sāksu, kā?

Skolotāji norāda arī uz dažiem pedagoģiska rakstura izaicinājumiem. Lielākā daļa no tiem saistīta ar **mācību materiālu adaptāciju** konkrētām mērķauditorijām. Piemēram, laiku un iedziļināšanos prasījusi programmas materiālu sagatavošana darbam ar sākumskolas bērniem. Skolās, kurās mācības notiek krievu valodā, nācies veltīt laiku materiālu tulkošanai.

Lai gan vēl ir daudz izaicinājumu, skolu komandas apliecina gatavību turpināt darbu dažādības tematikā, kā arī vēlmi kļūt par pieredzes un resursu centriem citām izglītotāju kopienām savā un kaimiņu novados.

Skolām nepieciešamais atbalsts darbā ar skolēniem imigrantiem

Projekta pedagogu un izglītības ekspertu viedokļi par grūtībām, uzņemot skolēnus, kuri nesen ieradušies uz dzīvi Latvijā

- ❖ Valstī nav vienotas koordinējošas sistēmas iebrucēju bērnu uzņemšanai un mācību procesa organizācijai.
- ❖ Skolām ir nepietiekamas iespējas nodrošināt jaunuzņemtajiem skolēniem atbalsta personālu un pasākumus.
- ❖ Bērniem un viņu ģimenēm ir nepilnīga izpratne par dzīvi un mācībām Latvijā, par ģimenes un skolas sadarbību un abu pušu atbildībām.
- ❖ Jaunuzņemtajiem bērniem ir atšķirīga iepriekšējā mācību pieredze un sagatavotība.
- ❖ Jaunie skolēni nezina latviešu valodu, vai arī viņiem ir nepietiekamas latviešu valodas zināšanas.
- ❖ Skolēnus, kuri nesen ieradušies uz dzīvi Latvijā, ir sarežģīti sagatavot valsts pārbaudes darbiem.
- ❖ Pedagogu sagatavotība darbam daudz kultūru vidē ir nepietiekama. Skolotājiem pietrūkst svešvalodu prasmju, metodisko iemaņu, zināšanu par mācību procesa organizāciju, pieredzes sadarbībā ar ģimenēm un kolēģiem adaptācijas procesa nodrošināšanā.
- ❖ Ir grūtības pozitīva psiholoģiskā klimata nodrošināšanā klasēs, kurās mācās iebrucēju bērni. Nepieciešams papildu izskaidrojošais darbs arī vietējo bērnu vecākiem.

Projekta pedagogu viedokļi par nepieciešamo atbalstu darbam ar skolēniem imigrantiem

Sistēma

- ❖ Izveidot valstī vienotu sistēmu ārzemju skolēnu (ne tikai reemigrantu) mācību organizēšanā – uzņemšana, mācību procesa nodrošināšana, vērtēšana, pārbaudes darbi, pārcelšana nākamajā klasē u. c.
- ❖ Izstrādāt un pieņemt vadlīnijas vai metodiskus ieteikumus izglītības iestādēm par metodisko darbu ar trešo valstu valstspiederīgajiem (individuālo plānu veidošana, atbalsta pasākumi u. c.).
- ❖ Izstrādāt paraugprogrammu pamatzglītības iegūšanai skolēniem, kas iebrukuši no citām valstīm. Izstrādāt atvieglojumus standartos, mācību priekšmetu programmās, valsts pārbaudījumos. Iestrādāt normatīvajos aktos iespējas papildu nodarbību organizēšanai.

Personāls

- ❖ Paredzēt izglītības iestādēm, kurās mācās trešo valstu piederīgie, koordinatora amata pozīciju darbam ar šiem skolēniem.
- ❖ Rast iespēju sagatavot skolām konsultantus, kas apmācīti sadarbībai ar to skolēnu ģimenēm, kuri ieradušies no citām valstīm.
- ❖ Paredzēt iespēju klasē strādāt diviem skolotājiem, viens no kuriem individuāli strādā ar skolēniem no citām valstīm.
- ❖ Nodrošināt valsts finansētu atbalsta personālu – sociālo pedagogu, tulku, skolotāja palīgu, logopēdu u. c.

Latviešu valodas apguve

- ❖ Iesaistīt skolotājus praktiskus vienota valodas apguves modeļa izveidē imigrantiem.
- ❖ Finansēt papildu nodarības latviešu valodas apgūvē trešo valstu valstspiederīgajiem un viņu ģimenēm.
- ❖ Izstrādāt sistēmu, kā noteikt slodzi latviešu valodas skolotājiem, kuri papildus māca latviešu valodu ieobraucēju bērniem. Tas ir īpaši svarīgi gadījumos, kad jaunais skolēns ir uzņemts izglītības iestādē mācību gada vidū un skolotājiem stundas jau ir tarificētas.
- ❖ Skolēniem, kuri mazāk nekā sešus gadus dzīvo Latvijā, paredzēt iespēju kārtot valsts valodas eksāmenu ar atvieglotu saturu, kā otro valodu.

Pedagogu izglītība un mācību materiāli

- ❖ Nodrošināt skolotājiem valsts finansētus starpniekvalodu apmācības kursus.
- ❖ Organizēt kursus klašu audzinātājiem, lai apgūtu prasmes darbam daudz kultūru klasēs.
- ❖ Piedāvāt skolotājiem kursus latviešu valodas mācīšanas metodikā darbam ar skolēniem, kuriem nav nekādu priekšzināšanu.
- ❖ Paredzēt skolām finansējumu mācību līdzekļu iegādei skolēniem no ārvalstīm.
- ❖ Organizēt mācību materiālu nodrošinājumu imigrantu bērniem arī tādos priekšmetos kā vēsture, sociālās zinības, ģeogrāfija.

Cits

- ❖ Radīt iespēju imigrantu bērniem kopā ar ģimenēm apgūt zināšanas par Latvijas vēsturi, kultūru, valsti, darba iespējām.
- ❖ Radīt iespēju pedagogiem, kuri strādā ar imigrantu bērniem, savstarpējai pieredzes apmaiņai (projektos,ursos, metodiskajās dienās u. c.).

Reemigrējušu skolēnu stāsti

Madara un Miks uz dzīvi Latvijā ir atgriezušies pēc deviņiem ārpus Latvijas pavadītiem gadiem. Viņi stāsta par to, kā bija iejusties jaunajā skolā un kā veidojās attiecības ar skolēniem un skolotājiem Latvijā. Madaras un Mika stāstītais palīdz saprast jauniebraucēju grūtības izglītojoties un to, kāds atbalsts viņiem nepieciešams.

MADARA	MIKS
Deviņus gadus dzīvoju ārpus Latvijas. Mācos 9. klasē. Sākumā bija grūti izteikt domas latviešu valodā. Pirmo reizi jāsāk mācīties vēsture. Angļu valodu, dabaszinības Latvijā māca atšķirīgi. Jaunie klasesbiedri ir nedraudzīgi. Klasē mani uzskata par "zubri", jo klasesbiedri nav pieraduši mācīties. Skolotāji ir ļoti pieņemoši. Dažreiz aizvainoju skolotājus, jo izsaku viedokli.	Deviņus gadus dzīvoju ārpus Latvijas. Mācos 3. klasē. Agrāk mācījos starptautiskajā skolā. Iepriekšējā klasē bija mazāk skolēnu nekā Latvijā. Runāju trīs valodās. Klasesbiedri stundās neatbalsta jautājumu uzdošanu. Sākumā bija ļoti grūti mācīties latviski. Patīk ārpusskolas nodarbības: daiļslidošanā un florbolā. Jaunā klase ir draudzīga.

Madara un Miks

Madarai ir 16 gadu, viņa kopā ar vecākiem un brāli ir atgriezusies Latvijā. Madara mācās devītajā klasē. Mikam ir 10 gadu, viņš mācās trešajā klasē. Madara un Miks vairāk nekā deviņus gadus ir pavadījuši ārpus Latvijas, vispirms Kazahstānas galvaspilsētā Astanā, tad Uzbekistānā, pēc tam atkal Kazahstānā, bet šoreiz Almati. Abi mācījās šo valstu starptautiskajās skolās. Abi atceras, ka Uzbekistānā bija mazākas klases nekā Latvijā, bet skolēnus dalīja grupās.

"No rīta ir tāda rīta stunda, kad gaida zvanu un katram bērnam tiek izstrādāts savs stundu saraksts. Dienas sākumā tu sāc ar kādiem 10 bērniem un tad tu mainies – zīmēšana, dziedāšana mainās – principā, tu visas dienas garumā izej cauri (dažādiem mācību priekšmetiem) kopā ar visiem klasesbiedriem, grupām. Katram ir individuālais mācību plāniņš," par mācībām starptautiskajā skolā stāsta Madara.

Ģimenē Miks un Madara runā trīs valodās – krievu, latviešu, angļu. "Mēs vienkārši ar mammu runājam latviski, principā," stāsta Madara. Viņa atceras, ka tad, kad mācījās 4. klasē, kaimiņiene lietuviete nedaudz mācīja latviešu valodu un mazliet matemātiku, "lai es kaut cik" varētu programmu apgūt, kad atgriezšos Latvijā.

Madara, atceroties mācību laiku ārpus Latvijas, stāsta: "Cilvēki ļoti jauki, Uzbekistānā laipnāki nekā Kazahstānā, skolā bija ļoti ideāli. (..) Ja tu aizej uz tām starptautiskajām skolām un tev angļu valoda nav tāda kā visiem, tad tu ej ar skolotājiem un mācies atsevišķu programmu, kurai ir vieglāka angļu valoda. (..) Lai angļu valodu iemācītos, tur bija tā jautri, caur dažādām spēlēm un dziesmām iemācījās valodu. Kad viņi (skolotāji) redz, ka tu vari izpildīt, viņi tev iedod testus. Un tad tu vari pāriet uz pastāvīgo angļu valodas klasi ar pārējiem bērniem."

Asistenti palīdzēja apgūt angļu valodu – mācībvalodu starptautiskajā skolā. Stāsta Madara: "Jā, kad tu ieej standarta līmenī ar citiem bērniem, viņi tik un tā tev seko līdzi, vai tu visu saproti, un palīdz: tad tevi paņem ārā no tās klases un tev ir atsevišķa nodarbība. Angļu valodas stundā, piemēram, ja mācies zinātni, ja tu kaut ko nesaproti, viņa (skolotāja) tev uz auss ko paskaidros, un, ja kaut ko nesaproti, pārtulkos; sākumā izskaidro angļu valodā, ja nesaproti, viņa tev pārtulkos, piemēram, krievu."

Sarunai pievienojas Miks: "Labi palīdzēja. Tur ir daudz interesantāk prasīt palīdzību, jo tur arī klasesbiedri ieinteresēti, ko tu prasi, klausās jautājumā, atbalsta, a te uz tevi paskatās, kāpēc tu prasi, ātrāk stunda jāpabeidz."

Miks stāsta, ka pēc atgriešanās Latvijā bija ļoti grūti mācīties latviski, bet tagad esot "ļoti brīvi, tagad es saprotu." Madara stāsta: "Kad es atbraucu, teica, ka man ir akcents. Kad man prasīja (jautāja), man bija ļoti grūti kaut ko saprast, bet es lielāko daļu runu sapratu. Bet bija termini matemātikā, ko es nesapratu latviešu valodā, un es nevarēju izteikt savas domas, man bija grūti uzrakstīt kaut ko... bija vienkārši grūti izteikt domas, paprasīt."

Miks ar prieku stāsta par ārpusskolas nodarbībām daiļslidošanā, kas viņam ļoti patīk, un piebilst, ka spēlē arī florbolu. Madara atzīstas, ka ārpusskolas pulciņi viņai nepatīk un viņa negrib iesaistīties, bet domā atsākt franču valodas mācības, kas būšot noderīgi.

Gan Madara, gan Miks neuztraucās par to, ka jāatkārto tā pati klase, kuru iepriekš beiguši Kazahstānas starptautiskajā skolā – mēs latviešu valodu nesapratām; ja mūs uzreiz būtu ielikuši 4. un 10. klasē, mēs neko nebūtu sapratuši.

Madara atceras, ka skolā viņai tika piedāvātas konsultācijas: "Man, piemēram, bija tā, ka skolotājs pasaka, ka man vajag atnākt uz konsultācijām. Man visvairāk nepatīk, ka no rīta agri jāceļas, bija labāk tā, ka ir tādi skolotāji, pie kuriem pēc stundām var atnākt." Skola nepiedāvāja papildu latviešu valodas stundas. Madara stāsta: "Nē, mums labi, ka manai mammai ir radniece latviešu valodas skolotāja, kura mācīja mana brāļa klasi, un viņa man pēc stundām ņēma un palīdzēja, jo viņa saprata, ka man ļoti grūti, bet pati skola neko nepiedāvāja."

Miks, mācoties 3. klasē, angļu valodu apguva patstāvīgi pēc 8. klases mācību grāmatas, jo šī valoda viņam bija daudz labākā līmenī, nekā klasesbiedriem.

Madara atceras, ka atnākusi uz skolu un teikusi, ka vēsture viņai nekad nav mācīta, uz ko skolotājs teicis: nekas, palasīsi grāmatu, uzzināsi. *“Grāmatā es vispār nesapratu, kas tur rakstīts, vēsturē jo īpaši. Es skolotājam pateicu, es nesaprotu, viņš man iedeva mazu terminu grāmatiņu. Bet ne jau es tos terminus nesaprotu, es to pašu valodu nesaprotu, jo skolotājam bija vienalga, viņš tik – lasi, pamācies.”*

Sociālā pedagoga atbalstu brālis un māsa nesaņēma. *“Es prasīju citiem bērniem, kuri tur mācījās pirms tam, viņi teica, ka agrāk bija tāds, tagad vairs nav,”* stāsta Madara.

Interesanta pieredze Madarai bija ar angļu valodas apguvi: *“Man bija vieni 10 un 9 angļu valodā, un pēc tam es aizgāju uz olimpiādēm un dabūju pēdējo vietu visā pilsētā. Atnācu atpakaļ uz skolu, un mēs ar skolotāju runājām, kādas bija kļūdas. Paskatījāmies kļūdas: dažas pat nebija kļūdas – teksti uztaisīti tādi... divdomīgi tie jautājumi, jo viņi ļoti koncentrējas uz gramatiku, ne īsti uz pašu to runu. Pēc tam viņa man – “tu jau neko nezini”, ņem, dari šitās lapas. Un es pateicu, ka tās tēmas jau esmu mācījusies. Viņa saka: “Man tā neizskatās.” Kad izpildīju uz 10, tad viņa drusku aizvainota bija, nepatīkami bija.”*

Skolas vidē Madarai sākumā bija grūti: *“Man gan bija diezgan nepatīkami, nekomfortabli. Jo ārzemēs cilvēki ļoti draudzīgi. Kad atbrauc atpakaļ, visi uz tevi skatās, nebija ļoti labvēlīgi bērni. Bija 9. klase, kad es atnācu uz pirmo zvanu (..) neviens ne labdien, neko, vienkārši pat neskatās uz tevi. Mēs klasē esam 8 bērni, tikai 2 meitenes un 6 puisi. Skolotāja otrai meitenei saka – re ku tev tagad būs vēl viena meitene, nebūs jābūt vienai. Viņa (meitene) tikai tā paskatījās uz mani un aizgāja vispār uz citu pusi.”*

Madara stāsta, ka pamazām kontakts ar klasesbiedreni veidojies, bet neesot īsti pieradusi pie it kā pa jokam apvainošanās, kas pusaudžu vidē kā uzvedības variants gana bieži pie mums sastopama – tāda klīrīga apvainošanās. Madara uzskata, ka, lai dzīvē ko sasniegtu, daudz jāmācās, bet klasē viņu uzskata par “zubri”; viņasprāt, skolēni te īsti nav pieraduši mācīties. Tā, lai redzētu mācībās apgūtajam paliekošu jēgu.

Miks gan savu klasi uzslavē, novērtē kā draudzīgu.

Madara vērtē, ka skolotāji bija atsaucīgi. Vienīgi abi – brālis un māsa – sūdzējās par angļu valodas skolotāju attieksmi: Mika skolotājas angļu valoda neesot bijusi īsti laba, bet Madaras angļu valodas skolotāja nav centusies izprast viņas valodas prasmju specifiku – dzīvu un brīvu komunikatīvo stilu.

Madara stāsta: "(..) es skolotājus dažreiz aizvainoju, ka esmu drusku gudrāka savam vecumam, vairāk kritiski domāju, izsaku viedokli, man nav tā, ka vienkārši stāvu klusu un klausos, kad kaut ko skolotāji runā, es arī pasaku, ko domāju, un dažreiz tā izskatās, ka viņiem nav visai patīkami, ja pasaka, ka šis varētu būt labāk, ka tas varētu būt labāk. Izskatās, ka viņiem negribas uztvert savādāk, vai viņi nesaprot, ko ar mani darīt. Piemēram, vēsturē skolotājs prasa, un ja mēs kaut ko nepareizi pasakām, skolotājs – nē, nav pareizi, un tik rupjā veidā, ka tas ir drusku aizskaroši. Un skolēnā pat neklausās, neinteresē galīgi. Iepriekš (ārzemēs, skolā) tur mums, pat ja kļūdies, skolotājs prasa izteikt savas domas, un tad, nu jā, tu sajauci, piemēram, šito ar to tur notikumu.

Atšķiras ārvalstu skolās un Latvijā apgūstamais mācību saturs: "Ārzemēs drusku savādāk tā sistēma, tur ķīmija, bioloģija kopā kā dabaszinības un nav īsti atdalītas, bet šeit ir atdalītas. Man bija ļoti grūti ar matemātiku, tur bija kaut kā savādāk, te māca kaut kā ļoti smagi, ļoti grūti, nesaprotami, un es vienkārši... es jau zināju visu pirms es atbraucu, bet es sajuku sakarā ar to, ka tas rēķins te savādāks."

Pēc Madaras domām, matemātikas līmenis Latvijā "ir paaugstināts (..) te daudz teoriju māca. Tur mums iemācīja visu tā, ka nevajag neko atcerēties – tu vienkārši mācies, mācies un pats jau zini. Viss uz izpratni balstīts."

2. nodaļa

Projekta skolu pieredze

Šajā nodaļā uzzināsi:

◆
Kā skolā veidot sadarbības sistēmu
jauna skolēna uzņemšanai

◆
Kā izstrādāt individuālus atbalsta pasākumu plānus

◆
Kā mācīt latviešu valodu skolēniem
ar starpniekvalodu un bez tās

◆
Kāpēc ir vērts mācīties par dažādību

◆
Kā var interesanti iepazīt dažādo mums līdzās
un citur pasaulē

◆
Kā radošie darbi palīdz radīt māju sajūtu skolēniem
no citām valstīm un kultūrām

Kā skolā un klasē uzņemt jaunpienācēju

Projekta skolu pieredzē balstītas idejas un ieteikumi

Uzzināsiet

- kā veidot sadarbības sistēmu skolā;
- kā veidot saskarsmi ar ģimeni;
- kā sniegt psiholoģisko atbalstu.

Administrācijas rīcība, gatavojoties uzņemt skolēnu, kurš iepriekš dzīvojis un mācījies valstī ārpus Eiropas Savienības

1. Vienoties, kurš skolas administrācijas pārstāvis koordinēs jautājumus, kas saistīti ar jaunā skolēna uzņemšanu.
2. Veikt pārrunas ar jaunā audzēkņa vecākiem. Noskaidrot skolēna juridisko statusu, iepriekšējās izglītības pieredzi, spēju sazināties latviešu valodā un citās valodās, dzīvesvietu, sadzīves apstākļus, veselības stāvokli, ģērbšanās tradīcijas, reliģisko piederību, ēšanas ieradumus u. c. Iepazīstināt vecākus ar mācību procesa organizāciju, vērtēšanas sistēmu, atbalsta saņemšanas iespējām, skolas noteikumiem, tradīcijām u. tml. Sniegt informāciju par administratīvo, juridisko un sociālo jautājumu kārtošānu valsts un pašvaldību iestādēs. Vienoties par vecāku un skolas atbildību un saziņas veidu.
3. Izveidot komisiju un izvērtēt skolēna mācību rezultātus (pēc izglītības dokumentiem un testa uzdevumu veikšanas). Lemt par skolēna uzņemšanu atbilstošā klasē.
4. Izvēlēties klasi un klases audzinātāju, ņemot vērā pedagoga svešvalodu prasmes, pieredzi starpkultūru jomā un personīgās īpašības. Izvērtēt klases kolektīva psiholoģisko gatavību uzņemt jauno skolēnu.
5. Sniegt klases audzinātājam un priekšmetu skolotājiem informāciju par jauno skolēnu. Vienoties par sadarbības formām, atbildību, adaptācijas pasākumiem un to īstenošanas kalendāro grafiku.
6. Izveidot atbalsta pasākumu plānu (individuālais mācību plāns, papildu nodarbības, pedagoga palīga, sociālā pedagoga, psihologa atbalsts u. c.).
7. Sniegt informāciju pedagoģiskajam kolektīvam un skolas darbiniekiem. Vienoties par saskarsmes un atbalsta modeļiem.
8. Sazināties ar pašvaldību un vietējās kopienas grupām par iespēju ģimenei saņemt atbalstu ārpus skolas – sociālo palīdzību, latviešu valodas kursus, interešu izglītību u. c. Informēt par šīm iespējām klases audzinātāju un/vai skolēna ģimeni.
9. Izzināt citu izglītības iestāžu pieredzi.

**Klases audzinātāja rīcība,
gatavojoties uzņemt skolēnu, kurš iepriekš dzīvojis un mācījies valstī
ārpus Eiropas Savienības**

1. Iepazīties ar skolēna dokumentiem, atzinumu par mācību sasniegumiem u. c. Sadarbībā ar administrāciju izveidot skolēna personas lietu.
2. Izpētīt informāciju par skolēna iepriekšējo dzīvesvietu – valsts ekonomisko un politisko situāciju, kultūru, tradīcijām, reliģiju, valodu u. c.
3. Uzaicināt uz sarunu skolēna vecākus. Organizēt divpusēju tikšanos vai plašāku sarunu, kurā piedalās skolas administrācija, atbalsta personāls, tulks. Sarunā izzināt skolēna iepriekšējās izglītības pieredzi, rakstura iezīmes, mācīšanās īpatnības, ģimenes apstākļus u. c.
4. Tikties ar jaunuzņemto skolēnu. Pirmo tikšanos organizēt kopā ar ģimeni. Iepazīstināt ar sevi – pedagoģisko pieredzi, personīgajām īpašībām, interesēm, hobijiem. Uzzināt par skolēna noskaņojumu, attieksmi, interesēm. Informēt par klasesbiedriem, klases dzīves organizāciju. Sarunā veidot psiholoģiski drošu un emocionāli labvēlīgu atmosfēru.
5. Sagatavot klasi (skolēnus, telpu) jaunā skolēna uzņemšanai. Piemēram, izveidot sveicienu jaunajam skolēnam viņa dzimtajā valodā, pārdomāt interesantu iepazīšanās aktivitāti.
6. Organizēt īpašu klases stundu jaunā skolēna un viņa pārstāvētās kultūras iepazīšanai.
7. Atrast skolēnu vidū mentoru, kurš var palīdzēt jaunpienācējam orientēties skolas ēkā, dienas kārtībā, mācību procesā, izglītības iestādes tradīcijās.
8. Uzsākt skolēna portfolio veidošanu, kurā tiek iekļautas ziņas par sarunām ar skolēnu un viņa vecākiem, mācību procesā novērotais, progress mācību sasniegumu un saskarsmes jomā, kā arī cita informācija par skolēna adaptācijas gaitu.
9. Informēt mācību priekšmetu skolotājus par jauno skolēnu. Sadarbībā ar skolas administrāciju nodrošināt starpniecību turpmākā saziņā starp skolēna ģimeni un priekšmetu skolotājiem.
10. Iepazīstināt jauno skolēnu ar interešu izglītības iespējām skolā un ārpus tās.

Atbalsta pasākumi skolēniem no citām valstīm

Liene Juhņevska

Rīgas Zolitūdes ģimnāzija

Uzzināsiet,

- kā sastādīt individuālu atbalsta pasākumu plānu;
- kādi ir pirmie veicamie uzdevumi un kas ir būtiskākais ilgtermiņā;
- kā izvērtēt atbalsta pasākumu efektivitāti.

Skolēni no citām valstīm Latvijas skolās vairs nav nekāds jaunums vai izņēmums, tomēr tas ir liels izaicinājums visam pedagoģiskajam kolektīvam, arī skolas administrācijai – nodrošināt jaunajam skolēnam kvalitatīvu pedagoģisko atbalstu skolas piedāvātās izglītības programmas apguvē.

Rīgas Zolitūdes ģimnāzijā skolēni no citām valstīm tiek uzņemti jau gandrīz desmit gadus. Skolēni ierodas mūsu skolā no Krievijas, Kazahstānas, Ukrainas u. c. bijušās Padomju Savienības valstīm; divus gadus pie mums mācās skolēns no Korejas. Darbs ar šiem skolēniem tiek mērķtiecīgi plānots un katru gadu pilnveidots, nodrošinot arī atbalsta pasākumus.

Par veiksmes stāstiem saucam tos gadījumus, kad skolēnu vecāki par sava bērna izglītību Latvijā sāk interesēties jau vairākus mēnešus pirms plānotās iestāšanās skolā, jo tad savlaicīgi varam ieteikt pilsētā pieejamos valodu kursus un mācību līdzekļus pirmo vārdu un frāžu apguvei latviešu valodā, lai atvieglotu jaunā skolēna pirmās skolas dienas.

Katrai skolai ir sava pieeja un veids, kā iekļaut skolēnu no citas valsts savā skolas vidē, vienlaicīgi ievērojot 2015. gada 13. oktobra Ministru kabineta noteikumu nr. 591 par "Kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi" 30. un 31. punktu.

Piedāvājam savas skolas pieredzi skolēnu no citām valstīm uzņemšanā un atbalsta sniegšanā, kas balstīta uz agrāk pastāvošajiem normatīvajiem dokumentiem, kuri neparedzēja tik lielu finansiālu atbalstu individuālām nodarbībām.

1. solis. **Saruna ar skolēna vecākiem un skolēnu.**

Pirmajā sarunā informējam vecākus par nepieciešamajiem dokumentiem, kas jāiesniedz, lai viņu bērnu uzņemtu skolā, kā arī iepazīstinām ar ģimnāzijas piedāvāto pamatzglītības mazākumtautību programmu un informējam, kādā valodā notiek mācību priekšmetu apguve.

2. solis. Komisijas izveide.

Ar direktora rīkojumu izveidojam izglītojamā mācību sasniegumu vērtēšanas komisiju triju pedagogu sastāvā, lai novērtētu izglītojamā valodu prasmes, apgūto mācību saturu un mācību sasniegumus.

3. solis. Atzinuma sagatavošana.

Lai jauno skolēnu ieskaitītu viņa vecumam un vajadzībām atbilstošā klasē, ievērojot iepriekš apgūtā mācību satura pēctecību, un ieteiktu nepieciešamos atbalsta pasākumus, salīdzinām izglītības dokumentus, nepieciešamības gadījumā veicam skolēna testēšanu un pārrunas.

4. solis. Izglītojamā uzņemšana.

Ar direktora rīkojumu nosakām atbalsta pasākumus obligātās pamatzglītības ieguvei – latviešu valodas prasmes pilnveidei un mācību priekšmetu "Latviešu valoda" vai "Literatūra", vai "Latviešu valoda un literatūra", "Sociālās zinības", "Latvijas vēsture", kā arī to mācību priekšmetu apguvei, kuri atšķiras Latvijā piedāvātajā izglītības programmā no izglītojamā iepriekš apgūtās izglītības programmas.

5. solis. Atbalsta pasākumu plāna izveide.

Visus atbalsta pasākumus plānojam pārdomātus un secīgus, lai tie nepārslogotu jauno skolēnu un būtu reāli izpildāmi. Šajā atbalsta sistēmā skaidri nosakām skolēna atbildību, vecāku vai viņu aizbildņu atbildību, kā arī pedagoga darbību rezultatīva atbalsta sniegšanā. Latviešu valodas apguvē izmantojam Latviešu valodas aģentūras (LVA) piedāvātās valodas apguves programmas imigrantiem, kā arī dažādus mācību līdzekļus.

Ierosmei piedāvājam Rīgas Zolitūdes ģimnāzijas pedagogu izstrādāto atbalsta pasākumu plāna paraugu valodā, taču, ja nepieciešams, vecākiem galveno informāciju sagatavojam viņam saprotamā valodā (krievu/ angļu valodā).

Individuālais atbalsta pasākumu plāns

skolēniem no citām valstīm

Izglītības iestāde:

Klase: 2. b

Izglītojamais:

Plāna realizēšanas periods:

Mērķis:

Apgūt **LATVIEŠU VALODAS** pamatzināšanas sekmīgai pamatizglītības programmas apguvei.

Mācību tēma, sasniedzamais rezultāts	Plānotā pārbaude	Sasniegtais
Septembris		
Iepazīšanās un sasveicināšanās.		
Es un mans ķermenis.		
Es esmu skolēns.		
Ko mēs mācāmies skolā.		
Klausīšanās		
Saklausā un saprot nosauktos, ar tēmu saistītos vārdus. Uztver un saprot vienkāršus jautājumus par sevi.		
Runāšana		
Vienkāršos teikumos stāsta par sevi. Prot atbildēt uz jautājumiem par sevi, skolas ikdienu.		
Lasīšana		
Apgūst alfabēta burtus. Lasa atsevišķus vārdus, teikumus. Mācās lasīt vienkāršus tekstus.		
Rakstīšana		
Var norakstīt vienkāršus pazīstamus tekstus.		
Gramatiskās konstrukcijas		
Prot lietot vienkāršus vārdu savienojumus, piemēram: <i>Mani sauc... Mans vārds ir... Mans uzvārds ir...</i> <i>Es esmu... Man (tev) ir...</i> <i>Tas ir... Tā ir... Tie ir... Tās ir...</i>		

Atbalsta pasākumi stundā:	1. Samazināts uzdevumu apjoms.
	2. Sagatavotas darba lapas individuālam darbam.
	3. Piemērota vērtēšanas skala.
	4. Mācību priekšmetu stundās atsevišķu uzdevumu nosacījumu paskaidrojums krievu/angļu valodā.
	5. Atsevišķu frāžu atkārtojums klasē.
	6. Atgādnēs, vārdnīca.
	7. Tekstu pārveidošana vieglā valodā.
	8. Radīta situācija apgūtos vārdus lietot saziņā ar vienaudžiem.
	9. Atsevišķi tiek skaidrots uzdots mājasdarbs.
Izglītojamaais:	1. Apmeklē latviešu valodas papildnodarbības divreiz nedēļā ... kabinetā: pirmdienās, ceturtdienās – astotā stunda.
	2. Regulāri veic mājasdarbus.
	3. Stundā patstāvīgi izmanto atbalsta materiālus – vārdnīcas, atgādnēs par gramatikas likumiem.
Vecāki:	1. Tiekas ar priekšmeta pedagogu skolas noteiktajās vecāku pēcpusdienās (norāda konkrētu datumu).
	2. Katru mēnesi iepazīstas ar sekmju izrakstiem.
	3. Nodrošina latviešu valodas un krievu valodas papildnodarbību apmeklējumu.
Klases audzinātājs (vārds, uzvārds):	Vienu reizi divos mēnešos tiekas ar skolēnu un viņa vecākiem, lai pārrunātu panākumus un adaptācijas rezultātus.
Pedagogi: Vecāki:	

6. solis. **Atbalsta pasākumu plāna īstenošana un izvērtējums.**

Lai sasniegtu gaidītos rezultātus, svarīgi ievērot atbalsta pasākumos noteiktos uzdevumus un termiņus to īstenošanai. Pirmā semestra beigās visi skolotāji, kas papildus strādājuši ar jauno skolēnu, sniedz rakstisku izvērtējumu par sasniegtu, veic korekcijas atbalsta pasākumu plānā.

Ļoti liels atbalsts ir pašvaldības finansētās divas individuālās nodarbības nedēļā latviešu valodas apguvei. Arī skolēnu vecāki atzinīgi novērtē šo atbalstu un motivē savus bērnus apmeklēt šīs papildnodarbības, kas parasti notiek pirms vai pēc stundām, kad pārējie klasesbiedri devušies uz mājām. Ja skolēnam nepieciešams atbalsts arī cita mācību priekšmeta apgūvē (piemēram, iepriekš nav apgūts mācību priekšmets – informātika), skolēnam tiek noteikts konkrēts laiks konsultāciju apmeklējumam mācību satura apguvei un vērtējuma iegūšanai.

Skolēnu no citām valstīm integrēšanai valstī, skolā un jaunā izglītības pieredzē svarīga ir skolas un ģimenes sadarbība. Mūsu gadījumā šo darbu galvenokārt veic klases audzinātājs, kas paskaidro, atgādina, kontrolē un veic vēl daudzas citas funkcijas.

7. solis. Darbs ar skolēniem no citām valstīm ilgtermiņā.

Katram skolēnam nepieciešams atšķirīgs laika periods, kādā viņš iejūtas jaunajā situācijā un var patstāvīgi apgūt skolas izglītības programmu, tāpēc sekojam viņu panākumiem arī otrajā, trešajā un pat ceturtajā gadā, ja vien viņš vēl mācās mūsu skolā. Motivējam šos skolēnus iesaistīties dažādos integrāciju veicinošos projektos un pasākumos, kas pilnveido skolēnu valodas prasmes, kā arī zināšanas par mūsu valsti un tās tradīcijām.

Lai arī normatīvajā līmenī bieži vien šie jautājumi ir sakārtoti, ikdienas darbā nodrošināt atbalsta pasākumus skolēniem no citām valstīm ne vienmēr ir vienkārši. Problemātiski, ka skolēnu no citām valstīm skaits mācību gada sākumā nav paredzams – gada vidū skolā var iestāties vairāki jauni skolēni, kuriem būs nepieciešamas papildnodarbības latviešu valodas vai kāda cita mācību priekšmeta apguvei. Skolotāju resursi ir visai ierobežoti, arī skolēnu slodze nedrīkst pārsniegt normatīvajos dokumentos noteikto. Stundā skolotājam jāvelta laiks gan esošajiem skolēniem, gan jaunpienācējiem.

Darbs ar skolēniem no citām valstīm ir nepārtrauktā pilnveides procesā, jo katrs gadījums ir atšķirīgs un jārod risinājums katrai situācijai, izmantojot tos resursus, kas dotajā brīdī ir pieejami.

Trešo valstu valstspiederīgais skolēns un latviešu valodas apguve

Uzzināsi,

- kā strādāt ar skolēniem, kuriem ir starpniekvaloda, un ar skolēniem, kuriem nav starpniekvalodas;
- kāda ir valodas apguves specifika skolēniem no arābu valstīm, postpadomju valstīm un Ķīnas;
- kā klasē veidot atbalstošu un drošu vidi valodas apguvei.

*Dace Konopecka,
Kaiva Meļņika
Rīgas 15. vidusskola*

Atver savu prātu, rokas un sirdi,
atver tās jaunām lietām un cilvēkiem.
Mēs esam vienoti dažādībā.
Dzīves garša ir cilvēkos, ko tu satiec,
un lietās, ko tu radi kopā ar viņiem.
Nu tad ej ārā un sāc radīt!

(Marita Liepiņa)

Šīs dzejas rindas, mūsaprāt, lieliski raksturo šodienas situāciju sabiedrībā, kopienā un skolā.

Skolotājs visos laikos ir bijis tas cilvēks, kurš, dāvājot mācēnam gabaliņu savas sirds, ņēmis to aiz rokas un vedis sev līdzī pārstiegumu pilnajā zinību pasaulē. Un citādi mēs, pedagogi, nemaz neprotam būt šai pasaulē.

Ceram, kolēģi, ka jūs iedvesmos un iepriecinās doma, ka mēs esam kā jaunatklājēji. Jaunatklājēji paši sev, savai izpratnei par daudzveidīgo pasauli un savai meistarībai, tieši sastopoties ar skolēnu, kuram ir sava kultūra, mācību pieredze un skatījums uz pasaules kārtību. Bet vēl lielākā mērā mēs esam jaunatklājēji tiem bērniem, kas šobrīd raugās "mūsu pasaulē" milzu acīm, cerot, ka jūs būsi tas, kurš palīdzēs izstaigāt nezināmības purvaino zemi "sausām kājām". Tas, kurš padarīs šo ceļu drošu, viegli ejamu un neatteiks kādu gabaliņu doties kopā.

Dažādība skolā jau ir kļuvusi par mūsu ikdienu. Vai ik mēnesi ierodas jauni skolēni no citām zemēm – gan attāluma ziņā mums tuvām un kultūrvēsturiski saprotamām, gan tālām un nezināmām, gan svešām un maz saprotamām. Mūsu skola ar trešo valstu valstspiederīgajiem skolēniem strādā jau pietiekami ilgi – kopš 2009. gada decembra. Pirms darba uzsākšanas valdība neziņa, ko darīt, kā mācīt, ar ko sākt. Jau no pirmā brīža ikviens skolotājs, kas strādāja ar šiem bērniem, apzinājās savu atbildību gan šo bērnu, gan citu skolēnu priekšā. Sākuma posmā mums trešo valstu valstspiederīgajiem skolēniem nācās būt ne tikai valodas skolotājiem, bet arī gidiem, mācīšanās mentoriem, audzinātājiem, psihologiem, draugiem. Katram no mums vispirms nācās pašiem emocionāli iejusties to bērnu lomā, kas ieradušies citā, sev pilnīgi nezināmā valodas, kultūras,

sadzīves paradumu un tradīciju zemē. Pilnībā piekritam pedagoģijas profesorei Z. Anspokai, ka valodas apguve nesākas ar skaņu un burtu attiecību skaidrošanu, ne arī ar konkrēta vārdu krājuma apguvi; tā sākas ar pozitīvu emocionālo fonu, kurā jaunais skolēns tiek rosināts novērot apkārtējo pasauli, uztvert to, ieklausīties vārdu skanējumā un tikai pēc tam analizēt tajos ietvertu lingvistisko informāciju. Mūsprāt, vispiemērotākā latviešu valodas mācīšanās procesā ir dabiskā pieeja valodas apguvē, ko raksturo komunikatīvie mērķi, skolotāja un bērna sadarbība, kas vērsta uz saziņu, kā arī tolerantas un cieņpilnas attiecības.

Kad skolā ierodas trešo valstu valstspiederīgais skolēns, vispirms ir svarīgi noskaidrot, vai skolēnam ir kāda starpniekvaloda, ar kuras palīdzību varēs sazināties un uz kuras balstīt mācību procesu, kāda ir viņa mācīšanās pieredze un iegūto zināšanu līmenis. Pašam pedagogam kā cilvēkam ir svarīgi arī izzināt, kādas ir kultūras nianšes un būtiskākās atšķirības, kāda ir skolēna ģimenes motivācija palikt dzīvot Latvijā.

Kad veikta pirmreizējā situācijas izpēte, latviešu valodas skolotājs, tāpat kā ikviens skolas pedagogs nonāk dilemmas jeb lielā jautājuma priekšā – kā mācīt, ar ko sākt, kādas metodes izmantot, ja skolēnam ir/nav starpniekvalodas. Tas ir ļoti būtisks jautājums, jo esam pārliecinājušās, ka tas stipri ietekmē mācību procesu kopumā. Skolotājiem ir jāapzinās, ka, mācoties vēl kādu jaunu valodu, skolēnam ir papildu slodze un tāpēc panākumi kādā noteiktā laika posmā var būt gausāki.

Darbs ar skolēniem, kuriem ir starpniekvaloda

Ja skolā ierodas skolēns ar mums zināmu starpniekvalodu (angļu, vācu, krievu), tad tas neapšaubāmi atvieglo saziņu, palīdz precīzāk noskaidrot informāciju par pašu skolēnu un viņa izglītošanās gaitu, ļauj precīzāk noteikt skolēna zināšanu līmeni, kā arī veikt paskaidrojumus gramatikas jautājumos, atvieglo ikdienas mācības, jo ir iespēja balstīties uz bilingvālo pieeju. Turklāt skolēnam ir vieglāk apgūt leksiku, jo to var saistīt ar piemēriem angļu/krievu valodā. Esam novērojušas, ka skolēni ar starpniekvalodu daudz vieglāk iekļaujas skolas un klases vidē, adaptācijas periods noris daudz vienkāršāk, ir ātrāks mācību satura apguves temps. Šādās situācijās visā mācību procesā daudz labāk jūtas gan skolēns, gan pats skolotājs.

Ja skolēniem ir starpniekvaloda, ir iespējams ātrāk veidot vārdu krājumu uz kopīgās valodas bāzes pamata. Vispirms mācām tos vārdus, kas ir līdzīgi skanoši bērnam zināmajā valodā, internacionālistus. Esam izveidojušas **pamatvārdu alfabēta vārdnīcu**, kurā esam iekļāvušas vārdus, kas nepieciešami minimālai saziņai sākuma stadijā. Sākumposmā balstāmies uz mākslīgi veidotiem tekstiem ar balsta vārdiem no starpniekvalodas. Šādu paņēmienu izmantojam bērnu labsajūtas sekmēšanai, jo tad, lasot un strādājot ar tekstu, skolēns nejutās nevarīgs un nezinošs, bet rodas pārliecība – es varu, man izdodas, es zinu. **Skolēniem, kuriem apkārt ir tik daudz svešā, ir svarīgi atrast vietu, nodarbi, kurā viņi justos spējīgi un varoši.** Tas vairo mācību motivāciju.

Ja skolēns ir no postpadomju valstīm vai saziņā par starpniekvalodu ir izmantojama angļu valoda, skolēnam ir vieglāk vispirms apgūt atšķirības alfabētā, tad vārdus, sākt lasīt, rakstīt.

Lai skolēns gūtu pilnīgāku priekšstatu, daudz izmantojam **vizualizāciju, teātra elementus, demonstrāciju, praktisku darbību**. Visu, ko var parādīt, parādām un darbojamies kopā. Vizualizācijai lieliski noder dažāda veida

attēli, loto. Lieliski noder **digitālie materiāli**, jo skolēniem ir iespēja mācīties, darboties, kļūdīties un mēģināt vēlreiz, atkārtot un sadarboties. Digitālie uzdevumi var piesaistīt skolēna uzmanību un padarīt mācību procesu interesantāku, vieglāk uztveramu.

Demonstrācija palīdz skolēnam saistīt stundā apgūto leksiku vai gramatisko konstrukciju ar reālās dzīves situāciju. **Praktisku darbību** izmantojam, runājot par apģērbu, ēdienu, iešanu uz kafejnīcu, pasūtījumiem, došanos uz veikalu. Šajās stundās lieliski noder **ekskursijas** uz skolas kafejnīcu, garderobi, medmāsu kabinetu, bibliotēku un reālu situāciju izspēle, kurā piedalās ne tikai skolotājs un skolēni, bet arī citi cilvēki. Lai apgūstamā informācija paliktu skolēna atmiņā pēc iespējas labāk un ilgāk, latviešu valodas mācību procesā ļoti svarīgas ir **emocijas**, kuras veicina tieši līdzdarbošanās.

Skolēniem ar starpniekvalodu uzreiz ir iespēja izmantot daudzveidīgos **LVA materiālus**, piemēram, "Interaktīvo ābeci", klausīšanās un valodas lietojuma uzdevumus "Latviešu valodas apguve A1", mācību grāmatu "Atvērsim vārtus!", kā arī esam pārliecinājušās, ka vecākiem skolēniem lieliski noder "Laipa". Vairāk par LVA materiāliem lasiet šī izdevuma nākamajā nodaļā.

Mācību procesā skolotājam lieli palīgi ir arī mūsu pašu **skolēni – konsultanti**. Viņi palīdz ienācējam ikdienas mācību procesā, palīdz iejusties skolas vidē, klases kolektīvā. Tas notiek tad, ja ir šī kopējā starpniekvaloda, kaut arī ļoti vāja.

Darbs ar skolēniem, kuriem nav starpniekvalodas

Ja skolā ierodas skolēns bez starpniekvalodas, tad uzsākt valodas apguvi ir daudz grūtāk. Gan skolēnam, gan skolotājiem ir grūtāk komunicēt. Vispirms ir daudz sarežģītāk vai pat neiespējami noskaidrot skolēna vispārējo zināšanu līmeni, mācīšanās pieredzi, noskaidrot, vai skolēnam nav mācīšanās grūtību. Pedagogam nav pārliecības, ka skolēns informāciju ir sapratis, grūtāk

izskaidrot valodas likumības, grūti laikus uzķert neizdošanās iemeslus.

Esam pārliecinājušās, ka skolēniem labāk strādāt pavisam nelielās grupās, jo kopā skolēni jūtas drošāk, blakus varbūt ir kāds ģimenes loceklis (brālis, māsa), iepriekš iepazīts cilvēks, piemēram no Muceniekiem; pamazām veidojas kolektīvs.

Ar skolēniem bez starpniekvalodas sākam **strādāt pēc principa**

vārds → attēls → darbība.

Šiem skolēniem mācību pamatā īpaši svarīgi izmantot vizualizāciju un demonstrāciju. Sākam apgūt **alfabētu pa burtam**, jo skolēnam ir sveša mūsu valodas sistēma. Daudziem trešo valstu skolēniem no sākuma ir grūti saprast, ka zīmes aizstāj ar burtiem, ir problēmas atsevišķu skaņu izrunā, grūti saprast garo patskaņu un divskaņu lietojumu.

Skolēniem ar nelielām lasītprasmes iemaņām leksikas apguvei izmantojam **veseluma metodi**, kurā galvenā vienība ir vārds, kas saistīts ar konkrētu kontekstu, tādējādi nodrošinot bāzi tālākam saziņas procesam. Apgūstot vārdus, kas bērnam izraisa **asociācijas**, ir vieglāk izprast lasīšanas mehānismu. Ņemot vērā katra konkrēta skolēna spējas, mācību procesā kombinējam veseluma metodi kā pamatmetodi un analītisko sistēmu **no skaņas/burta pie vārda**.

Ja skolās ierodas skolēni, kuru dzimtajā valodā ir latviešu valodai atšķirīgs fonētiskais skanējums, liels darbs jāiegulda arī šajā valodas aspektā. Ja dzimtajā valodā trūkst kādas latviešu valodai atbilstīgas skaņas, tad gadās, ka, valodas apgūvējam jau runājot latviski, viņu izruna ir neskaidra, sacītais nav saprotams un nopietns darbs jāiegulda atsevišķu skaņu izrunas uzlabošanā un nostiprināšanā.

Ja skolā ierodas **skolēns no arābu valodā runājošām zemēm**, īpašu darbu no skolotāja puses prasa skaņas, kuras arābu valodai nav raksturīgas, – [c], [p], [g] un [v]. Skolēnam būs grūti izrunāt arī [č], [ģ], [h], [k], [ķ], [l], [ņ], [o],

[z], [ž]. Atšķirībā no latviešu valodas, izruna un rakstība arābu valodā var atšķirties atkarībā no burtu atrašanās vietas vārdā – sākumā, vidū vai beigās –, bet patstāvīgu raksta tikai tad, ja tie ir gari. Problēmu var radīt tas, ka arābu valodā nav skaņu [e], [ē]. Skolēniem ir grūti pierast pie tā, ka, atšķirībā no dzimtās valodas, mēs lasām no labās uz kreiso pusi. Viņi nelieto lielos burtus teikuma sākumā, un teikums vienmēr sākas ar darbības vārdu. Tas var radīt dažādus pārpratumus un neizpratni skolotājā, kāpēc skolēns tik ilgi nevar apgūt vienkāršākās gramatiskās likumības. Šajā gadījumā skolotājiem jāņem vērā, ka skolēnam var būt nepieciešams **klusēšanas periods**, kad tiek veikta informācijas meklēšana, īsto vārdu atrašana, informācijas pārveide. Tas ir katram individuāls laiks, kad pacietīgi jāgaida un nepieciešamības gadījumā jāmudina skolēns saziņai.

Skolēniem **no Ķīnas** ir grūtības izrunāt divskaņus, saprast, kad ir jāizrunā [o] (ordenis), kad [uo] (ozols), (ola). Viņiem ir problemātiski izrunāt [r], mīkstos līdzskaņus [č], [ģ], [ļ], [ņ], [ķ], kā arī [j], [dž].

Esam ievērojušas, ka angļu valodas ietekmē arī skolēniem **no postpadomju valstīm** ir grūtības šķirt [j] un [dž]. Skaņu izrunas pilnveidei izmantojam dažādus **izrunas vingrinājumus, skaitāmpantus, mēles mežģus, dzejoļus – pirkstiņrotaļas**.

Kad šie skolēni mācās alfabētu, dodam vārdus (gan lietvārdus, gan darbības vārdus, gan īpašības vārdus un citu vārdšķiru visbiežāk lietojamos vārdus), lai, apgūstot vienu burtu, skolēni pēc iespējas ātrāk un pilnīgāk varētu papildināt savu vārdu krājumu un izmantot to saziņā. Piedāvājam leksiku, kuru uzreiz var izmantot un veidot vienkāršus teikumus, jautājumus. Atkarībā no skolēnu spējām pedagogs leksikas apjomu var palielināt vai samazināt. Līdz ar alfabēta apguvi mācām arī veidot vienkāršus jautājumus. Tas atbalsta dabisko valodas apguves pieeju, kad valodas apgūvējs, ievērojot klusuma periodu, adaptējas jaunajā valodas vidē. Skolēni var atbildēt ar vienu, diviem vārdiem, piekrist vai

noliegt, īsti vēl nerunājot, bet izrādot sapratni un fiziski reaģējot.

Tā tiek respektēts katra valodas apgūvēja mācīšanās temps, tiek ļauts uzkrāt zināšanas.

Sākumposmā optimāli ir ar katru burtu apgūt 5 lietvārdus vai citas vārdšķiras vārdus un 3–5 darbības vārdus. Tā skolēns var realizēt nosaucošo funkciju un veidot nelielus teikumus saziņas funkcijas nodrošināšanai.

Piemērs:

Burts C – apgūstamā leksika (tiek ņemti vērā visnepieciešamākie vārdi) un komunikatīvās frāzes, kas dod iespēju veidot nelielu dialogu.

Centrs, cents, cukurs, cik? (cūkgarša – lai bērni skolas ēdnīcā varētu noskaidrot, no kādas gaļas gatavotas kotletes, cīsiņi vai citi gaļas ēdieni, jo musulmaņiem tas ir ļoti būtiski)	Celties, ceļot, cept.
Cik maksā? Cik ir?	Cik tev ir centu? Cik maksā cukurs?

Strādājot ar trešo valstu valstspiederīgajiem skolēniem, esam novērojušas, ka **dialogs labāk veidojas starp bērniem**, jo tās ir citu pakāpju attiecības – līdzvērtīgi partneri –, tādējādi pieaug motivācija, interese un saziņu atvieglo partneru vienlīdzīgums. Veidojot dialogus ar skolotāju, rodas piespiedu, neērtības sajūta, bet skolotājs vienmēr kalpo par paraugu, par piemēru. Šī situācija ir jārespektē, jo citās kultūrās bērni nevar atļauties brīvi komunicēt ar pieaugušo, īpaši ar skolotāju. Turklāt jāņem vērā, ka skolēniem ir vēlme pēc iespējas ātrāk saprasties ar vienaudžiem gan klasē, gan skolā.

Jau pietiekami ilgu laiku esot kopā un strādājot ar dažāda vecuma skolēniem no citām valstīm, varam izdarīt secinājumus un sniegt nelielus **ieteikumus**, cerot, ka tie kolēģiem dos ierosmi darbā, stiprinās paguruma brīžos un atvieglos pedagoģisko procesu.

- ❖ Ir ļoti svarīgi **nodibināt kontaktu** ar jūsu klasē ienākošo skolēnu. Mūsaprāt, nepieņemami ir vienkārši ļaut šādam skolēnam piedalīties stundas procesā, tā īsti neko nedarot, paļaujoties, ka gan jau stundā notiekošais viņam nāks par labu. Skolēnam jājūtas ievērotam/pamanītam un iesaistītam kaut nēcīgākajā stundas norisē.
- ❖ **Veltīt uzmanību** un neignorēt skolēnu, saprotot, ka katra cilvēka viena no būtiskākajām vajadzībām ir vēlme iederēties un piederēt (piederības sajūta kolektīvam).
- ❖ Apzināties, ka mūsos, kā jebkurā cilvēkā, mīt gan bailes, gan stereotipi vai pat aizspriedumi, un **tikai darbojoties** varam pārlicināties, ka tiem nav pamata.
- ❖ Neviena metode vai paņēmieni nenesīs pietiekami labus rezultātus, ja darbs būs tikai formāls un netiks domāts par skolēna iebraucēja tā brīža **vajadzībām**, interesēm, esošo satraukumu, neizpratni par prasībām vai skolas sistēmu kopumā.
- ❖ Skolēns iebraucējs **mūs vērtē augstu**, jo mēs esam tie, kas ātrā laikā varam iedot "atslēgas", ar kurām var atvērt valodas durvis. Valodas, ko lieto šajā valstī. Un skolēnam **ir liela motivācija** apgūt šo valodu.
- ❖ Svarīgi pēc iespējas ātrāk veidot **valodas mācības atsevišķi tikai šādi skolēnu grupai** – visi iebraukušie skolēni kopā, lai cik liela veidotos šī grupa un cik dažādā laikā skolēni iebraukuši. Tas veicinās valodas apguvi, vairo piederības sajūtu, vienlīdzīgumu zināšanās, prasmēs. Šādi mācoties, skolēni jūtas labāk, viņiem ir iespēja komunicēt apmēram vienā valodas līmenī. Arī pedagogam ir vieglāk, jo skolēni mēģina paskaidrot biedram nesaprotamo, piemēram, bērni no dažādām arābu valstīm vienkop spēj reizēm labāk izskaidrot kādu no valodas jautājumiem nekā skolotājs, kurš nevar tik ātri uztvert, kas skolēnam radījis problēmu.

Uz šādām atsevišķām nodarbībām skolēni nāk ar prieku – jo priekšā "savējie", savs nelielais, bet vienojošais kolektīvs, apmēram vienādas zināšanas un prasmes, visi vienlīdz daudz pieļauj kļūdas, nepareizi izrunā vārdus un kļūdās lasīšanā.

- ❖ Nodarbībās, cik vien tas iespējams, sarunās, uzdevumos **iesaistīt tādu mācību vielu, kas ļautu skolēnam padalīties ar informāciju par savu valsti, vietu, kur viņš dzīvojis**. Cilvēkam ir patīkami atcerēties savas mājas. Valodas nodarbībās to izdarīt ir viegli. Piemēram, ko bērni dara pēc stundām, pēc skolas tavā zemē, dzimtenē? Ko tev patika darīt mājās laikā, kad dzīvoji Afganistānā, Ķīnā, Sīrijā, Hondurasā? Mīļākais mācību priekšmets tavā agrākajā skolā? Kas tev vislabāk garšo Latvijā? Bet tavā zemē? Kāds transports ir tavā zemē? Pilsētā vairāk dzīvnieku uz ielām var redzēt šeit vai tur? Un kādu?

Mēs, valodu skolotāji, esam tie, kas atklāj bērnam šīs valsts "pasauli", veidojot stundu tematus, aktivitātes, uzdodot it kā vienkāršus valodas jautājumus, tai pašā laikā apzinoties, ka valodas apguve norit vienkop un vienlaikus ar kultūras iepazīšanu. Mēs esam tie, kas lielā mērā rada iesaisti par mūsu valsti, zemi un dabu, cilvēkiem.

Esam pārliecinātas, ka mums kā valodu skolotājiem tas izdodas pārliecinošāk, jo valoda ir komunikācija – saziņa un tilts. Tilts no dažādā uz kopīgo. Tilts pār grūtību upi. Vedīsim kopā šos ienākušos skolēnus mūsu zemē caur latviešu valodu!

Mācāmies saklausīt nevis ar ausīm, bet ar sirdi; saredzēt nevis ar acīm, bet ar dvēseli

Uzzināsi,

- kāda ir skolas motivācija iesaistīties projektā un kādi ir ieguvumi;
- kādās vērtībās balstās skola, strādājot ar dažādību.

Gertrūde Zabašta
Dobeles 1. vidusskola

Dobeles 1. vidusskolas karogā ierakstīta skolas devīze "Ejam varavīksnes ceļu, mācoties zināt, prast, pastāvēt un būt kopā". Tajā tālajā 1999. gadā, kad mācītājs iesvētīja jaundarināto skolas karogu, kad vairāk nekā 700 skolēnu lielā saime skandēja devīzi un katrs savā sirdī solījāmies izdzīvot ikdienā vārdus par mācīšanos pastāvēt un mācīšanos būt kopā, mēs neviens nenojautām šo vārdu nozīmi ikviena personīgās, mūsu tēvzemes Latvijas un visas Eiropas nākotnes aspektā. Mēs mācījāmies pieņemt mūsu vidē acīm saskatāmo un ausīm saklausāmo dažādību – uzbūvējām skolā liftu bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, iesaistījām savā saimē reorganizētās kaimiņu skolas bērnus, kuru dzimtā valoda ir krievu valoda. Mēs apzinājāmies, ka **būt vienlīdzīgiem nenozīmē būt vienādiem, ka mēs visi esam vienotā saimē ar mūsu atšķirībām, nevis par spīti tām**, ka mums ir jābūt draudzīgiem un labsirdīgiem. Savā skolā. Savā zemē. Laikā, kad Eiropā vēl nebija aktualizējies patvēruma meklētāju un bēgļu jautājums, Izglītības attīstības centra izsludinātajā projektā "Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss" mūs mazāk interesēja resursu aspekts, bet vairāk vilināja iespēja izprast dažādību globālā mērogā. Mēs nevēlējāmies revidēt savu drēbju skapi, tikai papildināt to ar jaunu kārtu – bagātināties ar zināšanām par citām kultūrām un izglītības vidēm. Taču Eiropā sākās negaisi: bēgļu un patvēruma meklētāju simti un tūkstoši sabiedrībai un ikvienam no mums lika pārskatīt savu skapi –, cik lielā mērā tur bez patēriņa vērtībām ir garīgā bagātība, patiesa līdzjūtība, nesavtība un pašaieliedzība. Traģiskie notikumi Eiropā liek mums domāt par katru minūti jēgpilnai dzīvei – par atbildību, apzinīgumu, drosmi.

Šodien mēs jūtamies pateicīgi, ka ir iespēja projektā mācīties iepriekš neprognozētas lietas – saklausīt nevis ar ausīm, bet ar sirdi; saredzēt nevis ar acīm, bet ar dvēseli. Mēs mācāmies saprast, ka neatkarīgi no sejas krāsas, tautības un valsts, kurā viņš mācījies pirmos burtus un ciparus, ikvienam bērnam, kurš nokļuvis Latvijā, vissvarīgākās ir būt mīlētam un saprastam. Mēs mācāmies saprast, ka situācijas un vērtējumi var atšķirties. Mēs mācāmies atvērt skolas durvis mīlestību alkstošajiem bērniem, neskatoties uz to, ka sabiedrībā ir ļoti piesardzīga attieksme pret citādo, kas nāk ar citas valsts dzīves un izglītības pieredzi, kultūru, tradīcijām. Atceroties T. R. Rūzvelta fabulu "Žirafe un zilonis", mēs uzdodam sev alegorisku jautājumu – vai māja, kura būvēta žirafei, būs piemērota zilonim, ja mēs tajā neveicam būtisku pārbūvi? Es uzskatu, ka mājas pārbūve

alegoriskā nozīmē ir iemācīšanās atteikties no profesionālas augstprātības, no latviskās “tikai sava kaktiņa un tikai sava stūriša” godā turēšanas, no “ne mana kūka, ne mana druva”. Ikviens bērns nāk uz skolu mācīties un augt. Mums ir jāpalīdz izaugt ikvienam.

Darbība projektā sniedz metodiskus padomus un veiksmīgu pasākumu pieredzi. Tomēr visnozīmīgākā ir atziņa – dažādo jācenšas izprast, ar mīlestību iesaistīt savā vidē, iepazīstināt ar latviskajām vērtībām, dzīvesveidu, respektējot un kopjot to labo, kas ir saredzams katrā bērņā. Mēs spējam nodrošināt personālu un vienlīdzīgas iespējas, spējam orientēties uz katra individa individuālo īpatnību izpratni un respektēšanu, spējam katrā dažādībā atrast mums visiem paņemamo, lai dodot mēs sevi nevis apdalītu, bet bagātinātos. Projekta komanda – skolotājas Svetlana Savenko, Ļusja Amelčenko, Lilija Lozberga, direktores vietniece Indra Podiņa, skolas padomes priekšsēdētāja Evita Evardsone, direktore Ģertrūde Zabašta – cītīgi strādā, organizējot nodarbības, lai palīdzētu bērniem izprast Eiropas Savienības ārpolitiku par patvēruma meklētajiem un bēgļiem, lai veicinātu izpratni par dažādām sociālām un etniskām grupām. Mēs organizējam pasākumus – disputus, modelēšanu, lomu spēles, kuros attīstām toleranci un atvērtību sarežģītās situācijās ar moto “Varētu gan tā, gan arī citādi, nevis tikai šādi un nekā citādi”. Skolas padome gatavoja skolotāju un vecāku konferenci par to, kā kopīgi varam uzcelt māju, kurā ikviena atšķirība ir atzīta un ievērota, tai ir sava vieta un tā aktīvi tiek izmantota.

Tas nav viegli ne skolai kopumā, ne katram personīgi. Ikvienā no mums ir pretrunas, bet mūs vada apziņa – uz skolu bērni nāk meklēt patvērumu un mīlestību. Projektā **mācāmies saprast, kāpēc dažādība ir nepieciešama, mācāmies šo attieksmi nodot tālāk, lai veicinātu iecietību, izpratni, cieņu un atvērtību sabiedrībā**. Mācoties no citiem, daloties pieredzē, apspriežot iespējas un draudus, mēs veidojam paši savu dažādības vadības modeli. Uzdodami katrs sev un valstij tūkstoš jautājumu, mēs pārvērtējam vērtības un mācāmies cilvēcību. Mūsu skolas prioritāte – turēt pa rokai vienmēr attīstībā esošo, vajadzības atspoguļojošo stratēģiju un iet mūsu devīzē ierakstīto ceļu – mācoties zināt, prast, pastāvēt un būt kopā.

Esiet atklāti un atvērti pieredzei

Ārija Mihailova, Antra Dombrovska
Špoģu vidusskola

Uzzināsiet,

- kā organizēt pieredzes semināru pieaugušajiem;
- kāpēc būtisks ir ne tikai saturs, bet arī atmosfēra;
- kas ir refleksijas 4E.

Līdzdalība projektā Špoģu vidusskolas komandai bijusi stimuls, lai iegūtājās zināšanās un materiālos dalītos ar kolēģiem pedagogiem un citiem interesentiem savā vietējā kopienā. Tā ir skolas tradīcija – projektos gūto nest tālāk savējiem. Šajā rakstā apkopojām atziņas par to, kā noorganizēt veiksmīgu **pieredzes semināru pieaugušo auditorijai**. Izmantojām gan mūsu iepriekšējo pieredzi, gan secinājumus no semināra “Es. Citi. Mēs”, kuru organizējām projekta programmas aprobācijas ietvaros.

Ikviens pasākums sākas ar ideju, tādēļ idejas rūpīga izvērtēšana ir būtisks priekšnoteikums pasākuma veiksmei. Arī ideja par pieredzes tālāknodošanu jānovērtē kritiski, ņemot vērā tās aktualitāti, dzīvotspēju un mūsu rīcībā esošos resursus tās realizēšanai.

Sagatavošanās posms

- ❖ Pārdomāti izvēlamies pasākuma **mērķa grupu**. Vērtējam, vai mūsu ideja mērķgrupai ir aktuāla. Gatavojot pieredzes semināru par programmas “Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss” materiāliem, sapratām, ka šoreiz mērķauditorija jāpaplašina. Līdz ar tradicionālajiem mūsu semināru apmeklētājiem – novada skolu pedagogiem – šoreiz aicinājām cilvēkus no vietējām interešu grupām, kultūras nama, bibliotēkas, arī skolēnu vecākus.
- ❖ Vērtējam semināra **tēmas aktualitāti** konkrētajai mērķgrupai un viņu potenciālos ieguvumus. Šoreiz nebija ne mazāko šaubu par tēmas aktualitāti. Migrācijas krīze Eiropā un bēgļu plūsma, ar to saistītie izaicinājumi starpkultūru komunikācijā, diskusijas par identitātēm un vērtībām – tie ir jautājumi, kuri jau ilgstoši nepazūd no mediju virsrakstiem.
- ❖ Lai sasniegtu interesentus, lielu uzsvaru liekam uz savstarpējo **komunikāciju** – individuālām sarunām, uzrunu plašsaziņas līdzekļos, kur sniedzam īsu informāciju/reklāmu par pasākumu. Informācijas izplatīšanā palīdz pašvaldības, kurās dzīvo mūsu skolas audzēkņi.
- ❖ Semināra programmā iekļaujam jautājumus, kuri pašām ir saistoši, un tēmas, kurās vēlamies **dalīties savā redzējumā**.

- ❖ Plānojam pasākuma organizēšanai nepieciešamos laika, cilvēku, finanšu **resursus**. Pasākuma sagatavošanā dažāda veida atbalstu saņemam no skolas vadības, kolēģiem un aktīviem cilvēkiem vietējās nevalstiskajās organizācijās. Cieša sadarbība izveidojusies ar Izglītības pārvaldi. Īpaši būtisks ir viņu informatīvais atbalsts. Novada pedagogi novērtē un uzticas tiem pasākumiem, par kuriem uzzinājuši caur Izglītības pārvaldes informatīvo sistēmu.

Semināra norise

- ❖ Atlasām un **adaptējam** semināra **materiālus**, lai tie iespējami precīzi atbilstu mūsu mērķauditorijas gaidām. Nosūtām interesentiem plānoto darba kārtību. Seminārā "Es. Citi. Mēs" iekļāvām šādas tēmas: Latvijas sabiedrībai raksturīgās vērtības pagātnē un mūsdienās, Latvija globālajā pasaulē, migrācijas procesi mūsdienās, dažādības kā resursa izmantošana u. c.
- ❖ Sagatavojam semināra materiālu mapi katram dalībniekam. Tajā iekļaujam **izdales materiālus, prezentācijas**.
- ❖ Individuāli, radoši un mākslinieciski veidojam **darba kārtības programmiņu** katram semināram. Cenšamies, lai izvēlētie simboli atbilstu semināra tēmai. Programmiņa ir gan informācijas avots, gan skaists suvenīrs atmiņai no vērtīga pasākuma.
- ❖ Iekārtojam semināra telpu atbilstoši dalībnieku skaitam un paredzamajām darba formām. Domājam par tēmai piemērotu telpas noformējumu. Projekta "Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss" semināram izgatavojām dekorācijas – vides objektus, kuros redzamas ievērojamas vietas dažādās valstīs un kontinentos. **Telpas atmosfēra** parāda dalībniekiem, ka esam viņus gaidījuši, un sniedz iespēju iejusties atbilstošā tematiskajā noskaņā.
- ❖ Sadalām **pienākumus un atbildību** starp semināra organizatoru komandas dalībniekiem, apzinoties katra stiprās puses.
- ❖ **Sekojam aktualitātēm** un saistām tās ar semināra tematiku. Šoreiz tas bija īpaši liels izaicinājums. Nedēļu pirms semināra notika terorakti Parīzē, kas ļoti ietekmēja cilvēku noskaņojumu. Bažījāmies, kāda šajā situācijā veidosies saruna par starpkultūru attiecībām, migrācijas jautājumiem. Par to, ka mums izdevās, liecina kādas dalībnieces vārdi semināra noslēgumā: "Cik labi, ka par sarežģītiem jautājumiem var runāt profesionāli un ar gaišumu, kopā domājot par problēmu risinājumiem."
- ❖ Domājam par semināra aktivitāšu **metodisko dažādību**. Cenšamies, lai darbošanās veicina radošo domāšanu, elastīgumu, spēju pamanīt un risināt problēmas, uzņemties atbildību, būt oriģināliem un ieinteresētiem. Veidojam pozitīvu un nepiespiestu atmosfēru, kurā katrs viedoklis tiek uzklauts un novērtēts. Seminārā "Es. Citi. Mēs" praktiski izmēģinājām dažādas aktivitātes darbam klasē, noskatījāmies īsfilmu no cikla "7 stāsti par mums" un diskutējām par to. Dalībnieki novērtēja arī Špoģu vidusskolas audzēkņu uzstāšanos, kurā dzeja, dziesma un deja uzskatāmi parādīja to kultūru un identitāšu daudzveidību, kas jau tagad ir mums līdzās – klasē, skolā, pagastā.

❖ Apzināties **refleksijas** nozīmi, tādēļ semināra izskaņā parasti uzdodam noslēguma jautājumus **“4E”** – Es šodien uzzināju..., Es šodien sapratu..., Es nākamreiz vēlētos..., Es seminārā jutos.... Tas dod atgriezenisko saiti, idejas un perspektīvas turpmākajam darbam.

❖ Cenšamies izvairīties no biežākajiem prezentāciju **“klupšanas akmeņiem”**:

Es runāju tik ilgi, cik gribu! – organizatoru komandā vienojamies par katra runāšanas laiku un to strikti ievērojam.

Es vienkārši runāju par savu tēmu! – tēmas izvērtējam ar auditorijas acīm, cenšoties tās pasniegt mūsdienīgi, saistoši, intrigējoši.

Vislabākais ir ignorēt citus! – meklējam acu kontaktu ar auditoriju, veidojam aktivitātes, kurās iekļauta vadītāju un dalībnieku mijiedarbība.

Improvizācija – tas ir viss! – mūsu metode ir pa minūtēm sadalīts laika plānojums un stingra tā ievērošana.

Es esmu labāks par citiem! – mēs strādājam kā komanda un sarunājamies ar dalībniekiem kā līdzvērtīgi profesionāļi.

Metode pasākuma izvērtēšanai

Refleksijas 4E

Es šodien uzzināju...

Es šodien sapratu...

Es seminārā jutos...

Es nākamreiz vēlētos...

Dažādība mums līdzās

Agija Leimane

Ventspils 6.vidusskola

Uzzināsi,

- kā dažādības izpētē īstenot visas skolas pieeju;
- kā izmantot savas kopienas (pilsētas) dažādības resursus.

Ventspils 6. vidusskolas kolektīvas ir lepns, ka var būt starp tām 15 Latvijas skolām, kuras kļuva par projekta "Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss" dalībniecēm.

Pēc atgriešanās no projekta ievadsemināra, skolā tika izstrādāts pasākumu plāns, lai ar projekta idejām darbotos tālāk. Centāties aptvert visu vecumu audzēkņus, dažādu priekšmetu pedagogus un klašu audzinātājus. Vislielāko uzmanību pievērsām tam, lai katrā aktivitāšu dalībniekā – skolēnā, pedagogā, arī plašākā sabiedrībā – rosinātu izpratni par vienādo un dažādo, mācītos līdzjūtību, toleranci un viesmīlību attiecībās ar citu kultūru pārstāvjiem.

Pasākumu cikls sākās novembrī, kad 1.–4. klasēs notika audzināšanas stundas par tēmu "Es pasaulē neesmu viens". Jaunāko klašu skolēni, gatavojoties stundai, veidoja kolāžas par dažādības tematiku. 12. klases skolēni veidoja tematiskas prezentācijas un demonstrēja tās jaunākajiem skolasbiedriem.

Pasākumā ar devīzi "Valsts stiprums ir tautu dažādībā" vecāko klašu **skolēni tikās ar Ventspils pilsētā dzīvojošiem iebrucējiem no citām valstīm: sportistiem, studentiem un inteliģences pārstāvjiem**. Viesi stāstīja par to, kā iejutušies Latvijā, kāda ir sabiedrības attieksme pret viņiem gan atšķirīgās ādas krāsas, gan valodas prasmju dēļ.

Pēc pasākuma skolēni atzina, ka bijis ļoti interesanti un neparasti ieraudzīt savu pilsētu un valsti ar ārzemnieku acīm, uzzināt par viņu centieniem iekļauties mūsu valsts dzīvē. Pasākumu īpašu darīja sarunas norise angļu valodā. Tā bija laba iespēja vienlaikus uzzināt ko jaunu un uzlabot savas svešvalodu prasmes.

7. un 8. klašu skolēni piedalījās improvizētā mācību stundā "Vienāda un dažāda". Katra klase iepriekš izlozēja darba tēmu. Stundas laikā skolēni demonstrēja sagatavotos mājasdarbus – prezentācijas, stāstījumus un fotogrāfijas par vienādo un dažādo skolā, dabā, pilsētā, vidē un sabiedrībā. Stundas turpinājumā dalībnieki saņēma uzdevumu modelēt savu rīcību situācijā, kad klasē ierodas jauns skolēns. Lielākais izaicinājums bija uzdevuma nosacījums, ka sazināšanās iespējas ar jauno skolēnu ir ierobežotas, jo nav starpniekvalodas. Bija patīkami vērot, kā jaunieši ar aizrautību veidoja savus rīcības plānus, kuros atklājās viņu draudzīgā, labvēlīgā un atvērtā attieksme pret jaunpienācējiem. Daži klašu kolektīvi varēja runāt no reālas pieredzes, jo tajos mācās ne tikai latvieši un krievi, bet arī citu tautību pārstāvji, arī iebrucēji no ārējo valstīm.

Pēc līdzīga modeļa darbojās arī pedagogi. Tematiskā nodarbībā “Kā sagatavoties jaunpienācēju uzņemšanai” pedagogu kolektīvs strādāja grupās, kurās bija pārstāvēti dažādu profilu skolotāji, kas strādā ar atšķirīga vecuma skolēniem. **Katra grupa izlozēja situāciju un modelēja klases audzinātāja, priekšmeta skolotāja un skolas administrācijas rīcību, uzņemot skolā/klasē jaunu skolēnu.** Piedāvāto situāciju apraksti bija dažādi. Tajos variēja skolēna valodu prasmes, ģimenes attieksme pret izglītību un skolu un citas pazīmes. (Uzdevuma piemēru sk. tabulā.) Grupu darba prezentācijas izvērtās par interesantu un profesionāli bagātinošu diskusiju. Jaunpienācēju atbalstam skolotāji ieteica latviešu valodas stundu skaita palielināšanu, atbalsta personāla sagatavošanu, sadarbību ar sociālo dienestu, īpašu mācību materiālu, atgādņu un piktogrammu veidošanu, pedagogu esošās pieredzes starpkultūru saskarsmē aktualizēšanu. Noslēgumā pedagogi secināja, ka teorētiski jūtas gatavi uzņemt skolēnus, kas nāk no citas valodas, kultūras un reliģijas vides, taču praksē nepieciešama liela palīdzība no valsts un pašvaldības, kā arī savstarpējs atbalsts un pieredzes apmaiņa. Jaunais un nezināmais mēdz biedēt, bet, saņemot atbalstu un iedrošinājumu, viss kļūst iespējams.

Uzdevuma piemērs

no tematiskās nodarbības pedagogiem “Kā sagatavoties jauna skolēna uzņemšanai”

Situācija.

Skolā sāk mācīties skolēns no citas valsts. Viņš nerunā nevienā no Eiropas valodām, bet ir ļoti atvērts saskarsmei. Iepriekšējā izglītības pieredze ir neliela. Ģimene labprāt sadarbojas ar skolu. Vecāki pašlaik mācās latviešu valodu, un viens no viņiem nedaudz runā angliki.

Kā viņam palīdzēsiet?

Būdams klases audzinātājs	Būdams priekšmeta skolotājs
leparzīt klases kolektīvu un iejusties mācību procesā leparzīt skolu un iejusties tajā leparzīt savu jauno dzīvesvietu – pilsētu, valsti	Apgūt mācāmo vielu leparzīt skolu un klasi un iejusties tajā
Kā jārikojas skolas administrācijai, lai jaunais skolēns	
leparzītu klases kolektīvu un iejustos tajā leparzītu skolu, iejustos tajā un iesaistītos tās dzīvē Apgūtu nepieciešamo mācību vielu	

Kā radīt māju sajūtu ikvienas tautības un kultūras skolēnam

Ingūna Hitrova

Rīgas Zolitūdes ģimnāzija

Uzzināsi,

- cik dažādos veidos var izstāstīt savu, ģimenes un tautas stāstu;
- kā skola kļūst par izstāžu zāli radošai dažādības prezentēšanai.

Mūsu skolēni vienmēr ir aktīvi, izdomas bagāti un ieinteresēti it visā, kas notiek ar viņiem un viņiem apkārt. Tas liek arī mums, skolotājiem, vienmēr radīt ko jaunu. Arī šis mācību gads nav izņēmums. Tuvāk iepazīstoties ar projekta būtību, sapratām, ka "viss citāds var kļūt par mūsējo" (Daša, 10. kl.); "dažādība dara mūs bagātus" (Nikita, 10. kl.); "arī tu vari kļūt par domubiedru un Latvijas draugu" (Polīna, 6. kl.). Kopā radās idejas, kā veidot "māju sajūtu" ikvienas tautības skolēnam mūsu skolā. Tematiskajos mēnešos izstrādājām radošos darbus, lai iepazītu savus dažādo tautību skolas biedrus.

SEPTEMBRIS. Kopā veidojām **tautu alfabētu**, jo viss sākas no skaņas, zilbes, burtā. Dažādu tautību skolēni rakstīja katrs savas valodas alfabētu, meklēja kopīgās iezīmes, mēģināja izrunāt dažādus mēles mežģus un iepazīstināja klasesbiedrus ar savas tautas folkloru.

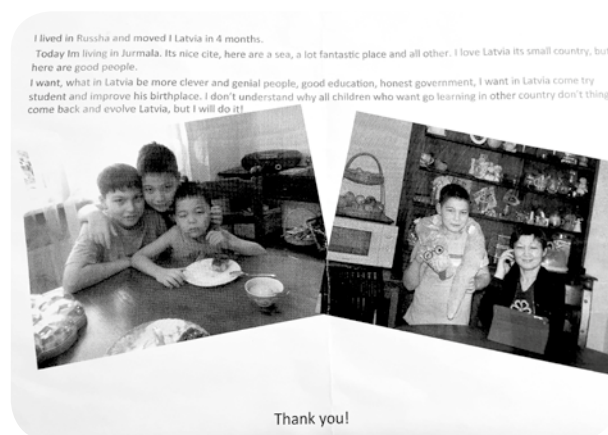
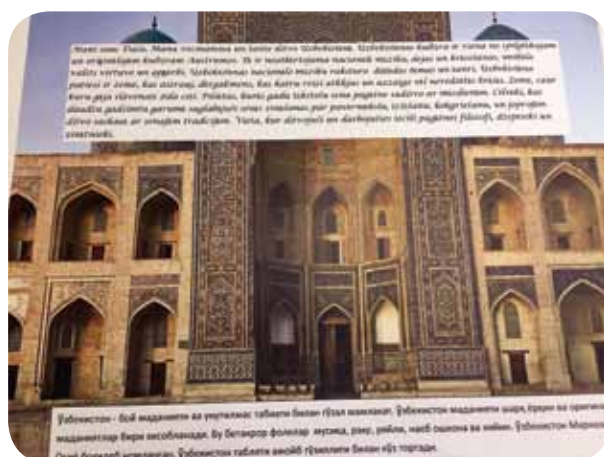
OKTOBRIS. Kad aiz muguras jau bija iepazīšanās vai atkalredzēšanās prieks, pievērsāmies mūsu kopējām mājām – Latvijai. Skolā pie sienas **Latvijas kontūrā veidojām kolāžu "Latvija dzied, ēd, sporto, zīmē. Latvija rada!"**. Iesaistījās visu vecumu skolēni un viņu vecāki. Katrs skolēns veidoja mapīti ar saviem Latvijas "dārgumiem" – mīļākajiem sportistiem, dziedātājiem, zinātniekiem, dabas vēltēm un dabas skatiem, gardumiem, ievērojamām vietām. Pārliecinājāmies, ka šis ir lielisks veids, kā iepazīstināt cittautiešus ar mūsu bagātībām! "Tas mūs apvieno, mums patīk darboties kopā! Latvijā ir fantastiski cilvēki!" (Marijas mamma Jevgenija – lietuviete).

NOVEMBRIS. Valsts svētku mēnesī darinājām **apsveikumus Latvijai dzimšanas dienā**. Skolēni tos rakstīja **katrs savā dzimtajā valodā** - ukraiņu, poļu, lietuviešu, armēņu, igauņu, gruzīnu, korejiešu, baltkrievu un citās. Aplūkojot apsveikumu stendu, ikviens uzzināja, cik daudz dažādu tautību bērnu mācās mūsu ģimnāzijā, cik skaisti un silti skan sveicienu vārdi viņu dzimtajās valodās.

FEBRUĀRIS. Šo mēnesi veltījām, lai pamatīgāk iepazītu savus dažādos skolas biedrus. Bērni veidoja **radošos darbus**, kuros ikvienu uzrunāja ar sveicienu savā valodā, katrs **iepazīstināja ar savu ģimeni**, dalījās atmiņās par to, kā ģimene nonākusi Latvijā, pastāstīja par saviem tautas tērpiem. Noslēgumā notika patiesi aizraujoša viktorīna.

Stundas plāns

Svetlana Savenko
Dobeles 1.vidusskola

TĒMA

Dažādība mūsos un ap mums

MĒRĶIS

Pilnveidot skolēnu izpratni par dažādības jēdzienu mūsdienu politiskās situācijas kontekstā

UZDEVUMI:

- 1) noskaidrot skolēnu izpratni par dažādības jēdzienu;
- 2) sniegt informāciju par bēgļiem;
- 3) ļaut apzināties katram savu identitāti un savas valsts vērtības;
- 4) veicināt patriotisma veidošanos pret savu valsti.

STUNDAS GAITA

Ierosināšana

Skolotāja darbība	Skolēnu darbība
Labdien! Šodien stundas laikā mēs veidosim sarunu par DAŽĀDĪBU. Vai kopā varam izskaidrot šo vārdu?	Skolēnu atbildes: <i>dažādība ir tas, kas ir atšķirīgs, savādāks, neparasts, nezināms, svešs...</i>
Kur ikdienā jūs redzat (satiekat) dažādību?	Skolēnu atbildes: <i>mājās, ģimenē, klasē...</i>
Lai mūsu saruna stundā būtu draudzīgāka, pastāstiet par sevi. Pabeidziet teikumus!	Skolēni raksta teikumus darba lapās un pēc tam tos lasa. <i>Mani sauc... Man patīk...</i>
Jūs esat tik dažādi, un jums patīk dažādas lietas.	
Jūs veidojat 5. c klases kolektīvu, klases veido skolu, skolā mācās bērni no dažādām ģimenēm, kas veido pilsētu, novadu, mūsu valsti – Latviju.	
Kāda ir mūsu valsts? Aizpildiet Latvijas kartes kontūru, ierakstot, ar ko lepojamies un par ko priecājamies Latvijā.	Grupu darbs – aizpildīt Latvijas kartes kontūru ar vārdiem, kuri papildina teikumus: <i>Lepojamies ar... Priecājamies par...</i>
Jūsu prezentācijas liecina, ka mūsu Latvija ir vislabākā, skaistākā un drošākā valsts. Mēs esam laimīgi dzīvot šādā labklājīgā un mierīgā valstī.	Grupu darbu prezentācija.

Apjēgšana

Skolotāja darbība	Skolēnu darbība
Mūsu sarunas tēma ir DAŽĀDĪBA. Vai kaut kur citur pasaulē drošības situācija ir atšķirīga? Vai varat nosaukt piemērus?	Skolēni nosauc piemērus: <i>bads, plūdi, nedroši, karš, zemestrīces...</i>
Mans stāsts būs par valsti Tuvajos Austrumos – Sīriju. Ielūkosimies kartē. Šis valsts galvaspilsēta ir Damaska. Valsts valoda – arābu. Valsts ir dibināta – 1946. gadā. Līdz 2008. gadam, vēl pavisam nesen, tā bija miera pilna zeme. Tā dalījās ar trūcīgiem cilvēkiem no kaimiņvalstīm – Irākas, Palestīnas, Somālijas. Tad sākās karš un visa valsts kļuva par kaujas zonu. Savas mājas kopš 2011. gada bijuši spiesti pamest vairāk nekā puse iedzīvotāju jeb 11 miljoni sīriešu. Viņi meklē drošāku vidi un patvērumu tuvākajās valstīs – Turcijā un Libānā, kā arī dodas uz Eiropas valstīm.	

Kā vienā vārdā mēs saucam cilvēkus, kas pamet savu dzimto zemi?	Skolēni atbild: <i>bēgļi</i> .
Kādu iemeslu dēļ viņi pamet savu zemi?	Skolēnu atbildes: <i>karš, ārkārtēji iemesli, vajāšana rases, reliģijas, tautības dēļ</i> .
Atstājot savu dzimto zemi, viņi sāk dzīvot citā valstī. Tā var būt arī Latvija.	
Iedomāsimies situāciju – kādu rītu atveras durvis un klasē ienāk klases audzinātāja ar zēnu un meiteni, kurus jūs nepazīstat. Audzinātāja saka: “No šodienas mūsu klasē mācīsies skolēni no Sīrijas”. Padomā, kā tu varētu justies? Ja šķiet, ka būsi priecīgs – nostāties pie durvīm. Ja domā, ka tev būs bail – nostāties pie loga. Ja nevari iztēloties savas sajūtas – paliec, kur esi pašlaik.	Skolēni sadalās trīs grupās atbilstoši savām izjūtām minētajā situācijā. Skolēni, kas priecājas vai kuriem grūti pieņemt lēmumu, skaidro savu izvēli.
Skolēnus, kuriem ir bailu izjūta, skolotāja iedrošina un izskaidro, ka šādas izjūtas ir saprotamas. Kopā ar bērniem pārrunā, kur meklēt atbalstu vai padomu līdzīgās situācijās.	
Grupu darbs – katra grupa saņem vienu jautājumu. - Kurus pirmos trīs vārdus latviešu valodā tu gribētu iemācīt bēgļu bērniem? - Kādu latviešu dziesmu bēgļu bērniem būtu vieglāk iemācīties? - Ar kādu mūsu ēdienu tu pacienātu bēgļu bērnus? Skolotāja komentē skolēnu atbildes pēc katras grupas prezentācijas.	Grupu darbu prezentācija. <i>Konkrētajā stundā bērni vēlējās iemācīt vārdus labdien, paldies, lūdzu; dziesmu “Kur tu teci, gailīti, manu”, jo “tajā vismazāk garumzīmju, viņu valodā droši vien nav garumzīmju”. Jaunie klasesbiedri tiktu pacienāti ar biešu zupu, āboliem, rupjmaizīti un speķi.</i>

Refleksija

Skolotāja darbība	Skolēnu darbība
Mūsu saruna tuvojas noslēgumam. Tavā darba lapā ir četri nepabeigti teikumi, izvēlies vismaz vienu un papildini to!	Skolēni aizpilda darba lapu un nodod. <i>Šodien stundā mēs runājām par...</i> <i>Šajā stundā iesākto tēmu gribu turpināt, jo ...</i> <i>Šodien es uzzināju...</i> <i>Šodien es sapratu...</i>

Stundas darbā izmantotie materiāli
 Internetā pieejamie resursi ar Latvijas un Sīrijas attēliem.

Skropstas metode

Ineta Āne

Jelgavas 4. sākumskola

APRAKSTS

“Sešas domāšanas cepures” ir izglītības filosofa Edvarda de Bono radītā domāšanas efektivitātes uzlabošanas metode. *Skropstas metode* ir *zaļās* domāšanas cepures metode, kura saistīta ar radošumu un jaunām idejām. Sabiedrībā valda zināmi stereotipi par uzvedību, pieklājību, attiecībām, attieksmi pret citādo un citādi domājošiem un vispārpieņemti uzskati par dažādiem sadzīves priekšmetiem, to pielietojumu ikdienā.

Šī metode domāta, lai meklētu uzlabojumus, izaicinātu pārvarēt pašapmierinātību, mudinātu meklēt alternatīvas un jaunas idejas problēmu risināšanā. Mācību stundās šo metodi pielieto, strādājot grupās. Katrs grupas dalībnieks var paust savas domas, idejas, visi tiek uzklausi, nav “pareizo” un “nepareizo” variantu.

NORISE

1. *solis*. “Skropstas” augšējā daļā tiek uzrakstīti vairāki vārdi, kas saistīti ar konkrētu priekšmetu, piemēram, pildspalvu. Nosauc materiālus, no kā var izgatavot pildspalvu mūsdienās un no kā tās izgatavoja pirms 70 gadiem. Kādas funkcijas veic šis priekšmets, kas rodas darbības rezultātā?

2. *solis*. “Skropstas” lejasdaļā tiek uzrakstītas dažādas lietas, īpašības, materiāli un funkcijas, kas nav saistīti ar šo priekšmetu – pildspalvu.

3. *solis*. Savieno divus vai vairākus pretējos variantus (piemēram, materiālu ar īpašību), vienu no “skropstas” augšējās daļas, otru no “skropstas” apakšējās daļas.

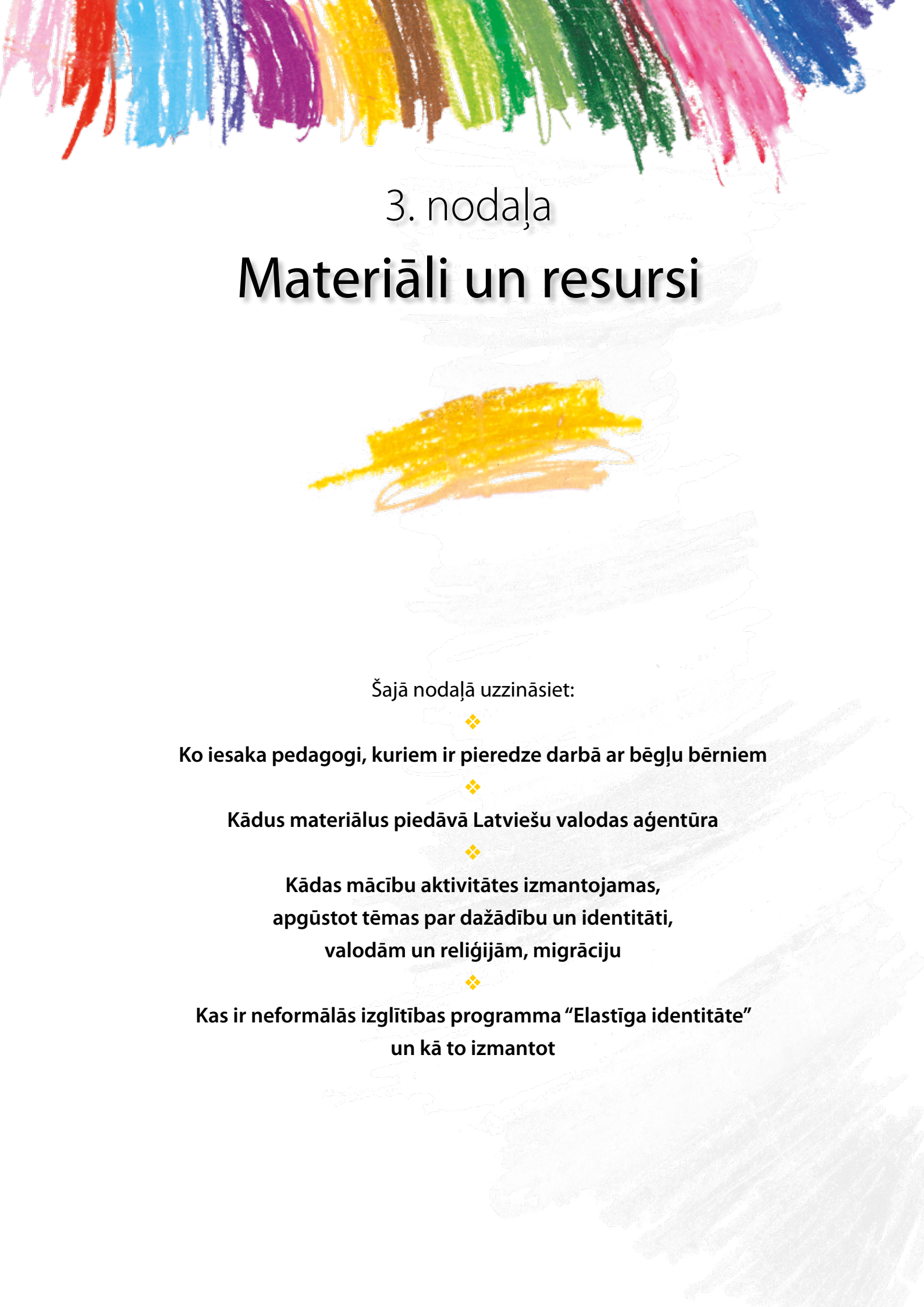
4. *solis*. Rada – modelē, izgudro – jaunu **pildspalvu**, kurai piemīt nosauktās īpašības. Skolēnos rodas pārliecība, ka viņi var veikt visdažādākos uzdevumus. Ir gandarījums, ka jebkura ideja tiek uzklausi, ņemta vērā, darbs grupā rada drošības sajūtu. Prieks par paveikto, radot “nereālus”, vēl nepazīstamus priekšmetus.

Ar priekšmetu saistītās īpašības, lietas utt.

Skropstas metode

Ar priekšmetu nesaistītās īpašības, lietas utt.

3. nodaļa

Materiāli un resursi

Šajā nodaļā uzzināsi:

♦
Ko iesaka pedagogi, kuriem ir pieredze darbā ar bēgļu bērniem

♦
Kādus materiālus piedāvā Latviešu valodas aģentūra

♦
**Kādas mācību aktivitātes izmantojamas,
apgūstot tēmas par dažādību un identitāti,
valodām un reliģijām, migrāciju**

♦
**Kas ir neformālās izglītības programma “Elastīga identitāte”
un kā to izmantot**

Saikņu veidošana

Pedagogu ieteikumi darbam ar bēgļu bērniem un skolēniem ar cita veida traumatisku pieredzi¹

SKOLOTĀJS – SKOLĒNS

1. Es satiekos ar skolēna ģimeni, lai saprastu viņa iepriekšējos un pašreizējos dzīves apstākļus un izglītības pieredzi.
2. Es izpētu valsti, no kuras skolēns nācis, kā arī informāciju par šī reģiona kultūru un reliģiju.
3. Es iemācos dažus vārdus skolēna dzimtajā valodā (paldies, labdien, uz redzēšanos). Es lietoju šos vārdus. Es mudinu klasesbiedrus iemācīties un lietot šos vārdus.
4. Pirmajās nedēļās es katru dienu cenšos jauno skolēnu sagaidīt pie klases durvīm.
5. Es mēģinu atrast kaut ko pozitīvu un īpašu katrā bērņā, lai ļautu viņam uzmirdzēt.
6. Pirmajos mēnešos es cenšos slavēt bērnu, cik vien iespējams. Dažreiz tas ir sarežģīti, jo skolēnam ir grūtais adaptācijas laiks, bet pat vismazākais pozitīvais veikums var tik izgaismots! Ir cilvēki, kas saka: "Bērņus nedrīkst pārslavēt," – bet mana pārlicība ir, ka, vismaz sākumā, viņiem jādzird daudz pozitīva par savu veikumu.
7. Tas var šķist pārāk vienkārši, bet smaidam un laipnai sejas izteiksmei ir nenovērtējama loma. Arī humors un kopēji smieklī var daudz palīdzēt.
8. Ir jāiemanto uzticība. Es vienmēr cenšos izpildīt to, ko esmu skolēniem apsolījis. Piemēram, ja esmu solījis bērnam atnest dūraiņus, tad to noteikti izdarišu.
9. Lai izveidotu pozitīvas attiecības, ir jāizrāda interese par skolēnu. Es uzmanīgi klausos, kad skolēns man kaut ko stāsta. Es uzdodu jautājumus un regulāri atgādinu, ka esmu šeit, lai viņu atbalstītu. Es "nelieņu" bērna pagātnē, ja vien viņš pats uz to neaicina.
10. Es cenšos saglabāt mieru jebkuros apstākļos. Cenšos fokusēties nevis uz problēmām, bet uz risinājumiem.
11. Reizēm pietiek ar tik vienkāršu lietu kā kopīgas pusdienas un nesteidzīga saruna.
12. Attiecību veidošanai ar šiem skolēniem ir jābūt tik individuālai, cik vien iespējams.
13. Jaunpienākušos skolēnus iepazīstinu ar skolas personālu (dežurantu,

¹ Materiāls adaptēts, izmantojot *Students from Refugee Backgrounds: A Guide for Teachers and Schools*. BC MOE. 2009.; <http://behavioradvisor.com/ImmigrantKidTips.html>; <http://www.teachingquality.org/content/blogs/nancy-barile/5-tips-helping-immigrant-students>

medmāsu, dārznieku, bibliotekāri u. c.) un katra darbinieka lomu skolā. Pie izdevības es izstāstu kaut ko jauku par skolas darbiniekiem, lai radītu uzticēšanās atmosfēru.

14. Mūsu skolā administrācijas un personāla fotogrāfijas ir izvietotas gaitenjos pie sienas. Tas palīdz bērniem labāk saprast, kas ir kurš skolā.
15. Es mācu par noteikumiem un sagaidāmo uzvedību – pacelt roku, ievērot klusumu – un citām ikdienišķām, bet svarīgām lietām.
16. Es cenšos ievērot nemainīgu dienaskārtību. Es sāku dienu ar vienu un to pašu rituālu. Es pierakstu mūsu dienaskārtību uz tāfeles.
17. Es nepiedāvāju jaunpienācējiem tulkus un citu palīdzību automātiski. Es vēroju, vai iespējams, ka viņi bez šīs palīdzības var iztikt. Tas ļauj klasei mobilizēt iekšējos atbalsta resursus. Tas ļauj jaunpienācējam ātrāk justies piederīgam pārējai klasei.
18. Kad jaunie skolēni runā latviešu valodā, es laboju viņu kļūdas. Es neesmu latviešu valodas skolotāja, bet šī palīdzība dod skolēnam iespēju ātrāk apgūt valodu.

SKOLĒNS – SKOLĒNS

1. Es cenšos atrast kādu skolēnu, kas runā jaunuzņemtā bērna dzimtajā valodā vai citā valodā, kuru viņš saprot.
2. Pirmajā skolas mēnesī mums noteikts laiks ir atvēlēts tikai rotaļām un savstarpējai saskarsmei. Skolēni darbojas ar *lego*, puzzle, galda spēlēm. Daudziem šiem bērniem rotaļāšanās iemaņas ir maz pazīstamas.
3. Es lietoju kooperatīvās mācīšanās stratēģijas un grupu darbu, kur vien tas ir iespējams. Tas skolēniem palīdz iedibināt personīgas attiecības.

4. Mūsu skolā katram jaunpienācējam tiek piedāvāts Draugs – skolēns, kurš parāda skolu, iepazīstina ar klasi, sniedz atbalstu.
5. Mēs iedrošinām skolēnus atnest uz skolu fotogrāfijas un priekšmetus no mājām. Tas rada mājīgu vidi un var kļūt par sākumu jaukām sarunām.
6. Mūsu klasē pie sienas ir pasaules karte. Tai apkārt izvietotas visu skolēnu fotogrāfijas. Pavedieni savieno fotogrāfiju ar to vietu kartē, no kuras skolēns ir nācis. Pie fotogrāfijas mēs uzrakstām "Sveiks" katra dzimtajā valodā.
7. Pirmajā skolas nedēļā es lūdzu skolēnam, kurš jau otro gadu ir mūsu skolā, kļūt par Vēstnieku jaunajam skolēnam, lai palīdzētu apgūt dažādas praktiskas lietas – kā darbojas tualetes, kā tiek organizēti pusdienu starpbrīži u. tml.
8. Mēs izveidojam interešu pulciņu, kurā pēc stundām kopīgi darbojamies, piemēram, adām vai lasām, un sarunājamies.

SKOLOTĀJS – VECĀKI

1. Manā gadījumā labi "strādā" mājas vizītes. Vairums vecāku labprāt piekrīt, ka es atnāku pie viņiem uz mājām, jo viņi vēlas, lai bērns gūst panākumus skolā. Viņiem nereti ir sajūta, ka viņi zaudē kontroli pār savu bērnu, kad viņš sāk mācīties jaunās zemes valodu un dara citas viņiem nesaprotamas lietas. Uz mājas vizītēm es vienmēr ņemu līdzi fotogrāfijas, kurās bērns ir redzams klasē, darbojoties kopā ar citiem skolēniem. Vecāki ir ļoti pateicīgi un bieži vien uzreiz novieto šīs fotogrāfijas goda vietā pie sienas. Vecākiem jāzina, ka nav nekā slēpjama tajā, ko mēs klasē mācāmies un ko viņu bērns dara skolā. Viņiem jāsaprot, ka mēs esam partneri viņu bērna ceļā uz labāku nākotni.
2. Es ielūdzu vecākus apmeklēt mūsu klasi, vērot nodarbības. Es aicinu viņus demonstrēt pašiem savas prasmes. Piemēram, esam kopā gatavojuši ēdienu.

3. Vienreiz mums bija kopīgas pusdienas. Vecāki nesa uz skolu ēdienus, kas raksturīgi viņu zemei. Pasākums bija pārsteidzoši izdevies, jo ikviens ir zinošs par savas tautas virtuvi.
4. Es atrodu neitrālas tikšanās vietas ar vecākiem – draudzes mājā, bibliotēkā u. c.
5. Es mēdzu vecākiem regulāri zvanīt, lai izstāstītu kaut ko labu par viņu bērnu un apjautātos, vai viņi vēlētos vēl ko uzzināt.

CITI IETEIKUMI

1. Pārdomājiet, kā vislabāk tikties ar vecākiem – personīgi, tulka vai atbalsta personāla klātbūtnē.
2. Esiet uzmanīgi ar savu "varas pozīciju". Atcerieties, ka tie, ar kuriem tiekaties, var būt cietuši no cilvēkiem, kas ir varas nesēji. Mēģiniet sēdēt un sarunāties vienā līmenī, pārliecinieties, ka apkārtējā vide ir ērta un droša.
3. Tikšanās reizei ar vecākiem vienmēr paredziet vairāk laika, nekā jums sākumā šķiet nepieciešams.
4. Saglabājiet mieru. Atcerieties, ka tieši jūsu emocionālās izpausmes rada priekšstatu par briesmām vai tieši otrādi – drošību. Sarunbiedri "nolasa" jūsu emocijas un attieksmi daudz ātrāk nekā uztver vārdus, kurus jūs sakāt.
5. Atcerieties, ka bēgļu ģimenes ļoti bieži uztver skolu kā sava bērna ceļu "uz labāku dzīvi".
6. Pārliecinieties, ka vecāki saprot, kāds ir jūsu tikšanās mērķis.
7. Runājiet lēni un skaidri. Lietojiet vārdus un teikumus, kas ir vienkārši un nepārprotami.
8. Ja izmantojat tulka pakalpojumus, pauzējiet ik pēc 10 sekundēm. Komunikācijā vērsieties nevis pie tulka, bet pie vecākiem.
9. Nelietojiet metaforas, žargonu vai komplicētu terminoloģiju.
10. Lietojiet piemērus, lai paskaidrotu savu domu.
11. Atkārtojiet un pārfrāzējiet savu sacīto.
12. Atvēliet laiku atbildes reakcijām.
13. Lietojiet vizuālos materiālus – fotogrāfijas, diagrammas, kad vien tas ir iespējams.
14. Uzrakstiet svarīgāko informāciju un atstājiet to ģimenei.
15. Atcerieties, ka jūsu sarunbiedra smaids var nozīmēt daudz ko – gan piekrišanu un atbalstu, gan bažas un neveiklību, gan vienkāršu pieklājību.
16. Atcerieties, ka klusēšana var būt gan nolieguma, gan piekrišanas zīme.
17. Nerīkojiet garas tikšanās. Komunicēt svešā valodā ir nogurdinoši.

Māci un mācies pats!

Dr. paed. Ērika Pičukāne

Latviešu valodas aģentūras metodiķe

ieskats Latviešu valodas aģentūras materiālos

Atbalsta personāls skolā regulāri saskaras ar dažādām problēmsituācijām, kas rodas, cenšoties skolas un sabiedrības dzīvē iekļaut bērnus, jauniešus un viņu vecākus, kas ieradusies uz dzīvi Latvijā no dažādām valstīm. Latviešu valodas aģentūrai ir liela pieredze daudzveidīgu mācību un metodisko materiālu izstrādē, kas veiksmīgi izmantojami ne tikai valodas apguvē, bet arī sekmējot skolēnu un viņu vecāku sociālekonomisko iekļaušanos uzņemošajā sabiedrībā. Tālāk jūs varēsiet iepazīties ar Latviešu valodas aģentūras izstrādātajiem materiāliem.

1. Mācību materiāli, kas ir domāti tiem, kuri tikko sāk mācīties valodu, nepazīst latīņu burtus vai nezina latviešu valodas alfabētu. Interaktīvas spēles latviešu valodas burtu, skaņu un vārdu apguvei. Spēles var izmantot gan patstāvīgi, gan skolotāja vai vecāku vadībā. Mācību materiāls izmantojams arī fonemātiskās dzirdes attīstīšanai un klausīšanās prasmju pilnveidei. Piedāvātās ābece var izmantot gan bērni, gan pieaugušie, kuri nezina latīņu burtus. Klikšķiniet uz saites un pārbaudiet, vai jūsu skolēni zina alfabētu!

<http://maciunmacies.valoda.lv/speles>

<http://maciunmacies.valoda.lv/images/speles/abece/sakt.html>

<http://maciunmacies.valoda.lv/speles>

2. Mācību materiāli, kas domāti leksikas apguvei.

Spēle skolēniem, kas veidota kā piedzīvojumi valodas pasaulē un aptver dažādus tematus. Katrā tematā ir triju grūtības pakāpju uzdevumi. Pēc sekmīgas uzdevumu veikšanas skolēns saņem diplomu. Spēle ir domāta pašmācībai, bet to var izmantot arī kā papildmateriālu latviešu valodas nodarbībās.

http://speles.maciunmacies.lv/klausies_un_runa/

Interaktīvā spēle "Klausies un runā" palīdzēs ne tikai apgūt jauno leksiku, bet arī iepazīties ar Latvijas svētkiem, mācīties atbildēt uz jautājumiem.

http://maciunmacies.valoda.lv/images/speles/Runasim_pareizi/N_0_1.html

Interaktīvā darba burtnīca pieaugušajiem "Runāsim pareizi" ir domāta valodas izrunas un rakstības izkopšanai. Tā būs labs palīgs arī skolēniem, kuriem ir grūti izrunāt divskaņus, mīkstinātos līdzskaņus. Klikšķiniet uz saites un pārbaudiet, kā jūsu skolēni izrunā skaņus!

3. Mācību materiāli, kas domāti tiem, kuri jau kaut ko zina latviski.

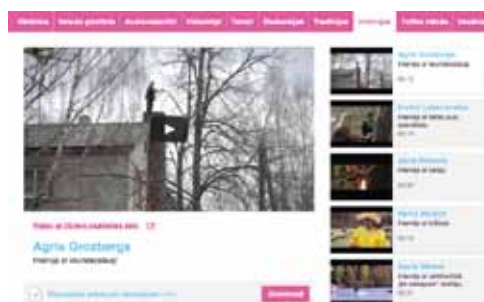
Mācību līdzeklī latviešu valodas apguvei pusaudžiem un jauniešiem ir 13 nodaļas, kurās latviešu valodas apguvei izmantota komunikatīvā un tematiskā pieeja. Mācību līdzeklis piedāvā daudzveidīgus uzdevumus valodas prasmju apguvei un plašu, strukturētu, bagātīgi ilustrētu vārdu krājumu. Grāmata ir pieejama ne tikai elektroniski, to var iegādāties arī drukātā formātā. Klikšķiniet uz saites un iepazīstieties ar šo mācību līdzekli.

maciunmacies.valoda.lv/metodiskie-materiali/diasporai-un-imigrantiem

4. Mācību materiāli tiem, kuri jau labi runā latviski un grib pilnveidot valodas prasmes.

Materiāls valodas apguvei un latviešu dzīvesziņas iepazīšanai. Valodas apguvēji varēs iepazīties ar Vecrīgu, Rīgas Centrāltirgu, jauniešu izklaides vietām Rīgā, kapu kultūru Latvijā utt. Pielikumā katram videomateriālam ir pieci uzdevumi, turklāt vairāki no tiem ir interaktīvi ar pašpārbaudes iespējām.

<http://www.sazinastilts.lv/language-learning/interviews/>

<http://www.sazinastilts.lv/language-learning/excursions>

<http://www.sazinastilts.lv/language-learning/language-portfolio/>

Intervijas par Latviju, latviešiem, latviešu valodu un dzīves jēgu ar vēja tuneļa "Aerodium" instruktoru Ģirtu Ķīnastu, aktieri Artusu Kaimiņu, skeletonistu Martinu Dukuru, velosipēdu restauratoru Tomu Ērenpreisu, mūziķiem Māru Upmani-Holšteinu un Jāni Holšteinu-Upmani, ārstu Visamu Rafaeltu, modes mākslinieci Natāliju Jansoni, spāņu kultūras centra "Seneka" direktoru Havjeru Fernandesu-Krusu un citiem interesantiem cilvēkiem. Materiālam ir arī metodiskais pielikums.

5. Mācību materiāls savas valodas prasmes novērtēšanai.

Materiāls paredzēts valodu apgūšanas pieredzes aprakstam. Materiāls piedāvā iespēju novērtēt savas valodu prasmes A1, A2, B1, B2, C1, C2 līmenī visos runas darbības veidos: novērtējot klausīšanās, lasīšanas, runāšanas un rakstīšanas prasmi. Valodu apgūvējam ir iespēja raksturot savus valodu apguves mērķus un veidus, kā tiek apgūta valoda. Portālā www.sazinastilts.lv pieejami arī pašpārbaudes uzdevumi latviešu valodas prasmju novērtēšanai A1, A2, B1, B2 līmenī.

Tā ir tika daļa no Latviešu valodas aģentūras veidotajiem mācību materiāliem, kas palīdzes apgūt valodu. Klikšķiniet uz saites www.valoda.lv un māciet latviešu valodu bērniem, jauniešiem un vecākiem, kas ieradusies uz dzīvi Latvijā no dažādām valstīm.

Mācību aktivitāšu piemēri

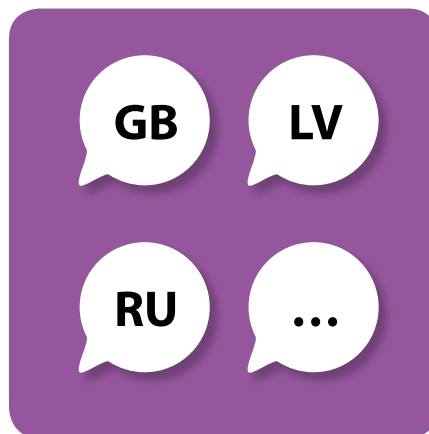
Programmas “Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss” aprobācijas procesā skolās un kopienās īpaši aktīvi tika apgūtas tēmas, kas saistītas ar dažādības un identitātes izpratni, valodu un reliģiju jautājumiem, kā arī migrācijas procesiem mūsdienu pasaulē. Ierosmei piedāvājam ieskatu Izglītības attīstības centra ekspertu izstrādātās mācību aktivitātēs minētajā tematikā. Katrā tēmā norādīti nepieciešamie resursi, sniegts darba gaitas apraksts un piedāvāti atbalsta materiāli – faktu lapas, idejas diskusiju jautājumiem, krustvārdu mīkla, aizpildāmas darba lapas, apkopojošas tabulas, kartītes grupu darbam, idejas mājas uzdevumiem u. c.

Turpinājumā iepazīstiet šādas tēmas

❖ Daudzveidība un identitāte

❖ Valodas

❖ Reliģijas

❖ Migrācija

TĒMA

RESURSI

Krāsaini zīmumi vai krītiņi dalībniekiem

Atbalsta materiāls 1

“Krītiņu kaste, kas runā”

Atbalsta materiāls 2

“Jautājumu lapa”

Daudzveidība un identitāte

APRAKSTS

- ➊ Zīmējuma veidošana. Vadītājs uzaicina dalībniekus katram izvēlēties vienas krāsas zīmuli un uzzīmēt to, kas pasaulē ir redzams izvēlētajā zīmļa krāsā. Kad pabeigti individuālie zīmējumi, dalībnieki strādā grupās un veido kopīgu zīmējumu, kā rezultātā veidojas krāsaina pasaule. Vadītājs aicina salīdzināt individuālo un kopīgi veidoto zīmējumu un izvērtēt, ar ko tie atšķiras.
- ➋ Dalībnieki izlasa *Shane DeRolf* dzejoli “Krītiņu kaste, kas runā” (atbalsta materiāls 1). Vadītājs rosina diskusiju. Jautājumi diskusijai:
 - Par ko krītiņi runā veikalā?
 - Kāpēc krītiņi nepatīk cits citam?
 - Kas notiek, kad krītiņus pārnes mājās?
 - Kā mainās krītiņu attieksme citam pret citu? Kāpēc?
 - Ko autors domā, kad saka, ka krāsas mainās, tām saskaroties?
 - Par ko ir dzejolis?
- ➌ Vadītājs atklāj nodarbības tēmu – daudzveidība un identitāte. Lai nodemonstrētu dažus daudzveidības piemērus grupā, vadītājs min dažādus apgalvojumus un aicina piecelties kājās tos dalībniekus, kuru atbilde ir apstiprinoša. Dažu apgalvojumu piemēri: dzīvo privātmājā; dzimtā valoda nav latviešu valoda; dzīvo laukos; ir veģetārietis; mīl dabu utt. Apgalvojumus vadītājs izvēlas atkarībā no konkrētās grupas sastāva. Vadītājs aicina izvērtēt, kādi daudzveidības aspekti grupā tika atklāti. Vadītājs informē par daudzveidības galvenajām dimensijām:
 - vecums,
 - dzimums,
 - rase, tautība,
 - reliģija,
 - seksuālā orientācija,
 - cilvēku fiziskās, mentālās spējas.
- ➍ Vadītājs aicina dalībniekus izteikt viedokli par šādu apgalvojumu: “Lai darītu pasauli labāku, vispirms ir jāsaprot, kas tu esi un kas tev ir nozīmīgs.” Vadītājs apkopo dalībnieku viedokļus un informē, ka identitāte ir cilvēka pašuztvere jeb sevis izjūta, tā atklāj cilvēkam būtiskākās vērtības un to, kam cilvēks jūtas piederīgs.
- ➎ Dalībnieki saņem jautājumu lapu (atbalsta materiāls 2). Jautājumu lapā sākotnēji ir aizlocīta tā tabulas daļa, kurā ir cita cilvēka atbilde. Vadītājs rosina dalībniekus atbildēt uz jautājumiem: kas tevi apbēdina; kā pazīt īstu mīlestību un par ko tu esi pateicīgs. Pēc tam, kad dalībnieki ir uzrakstījuši savas atbildes, viņi atsedz aizlocīto lapas sadaļu un salīdzina savu rakstīto ar citu cilvēku atbildēm. Vadītājs rosina diskusiju:
 - Uz kuru jautājumu bija visgrūtāk atbildēt? Kāpēc?
 - Vai tavas atbildes ir līdzīgas citu cilvēku atbildēm? Ja ir, tad kas tajās ir līdzīgs?
 - Kas tavās atbildēs ir atšķirīgs no citu cilvēku atbildēm?
 - Par ko liecina atbildes uz šiem jautājumiem?
 - Kādu vēl jautājumu tu gribētu uzdot kādam citam cilvēkam? Kāpēc tu uzdotu šādu jautājumu? Kam tu to uzdotu?
- ➏ Ideja mājasdarbam. Dalībnieki uzraksta trīs viņiem būtiskus jautājumus un intervē kādu cilvēku. Pēc tam salīdzina savas un uzzinātās atbildes, izvērtē, kādas vērtības ir būtiskas dažādiem cilvēkiem.

ATBALSTA MATERIĀLS 1

Krītiņu kaste, kas runā

Kad aizvakar iegāju rakstāmlietu veikalā,
Es noklausījos krāsaino krītiņu kastes sarunu.

“Man nepatīk Sarkanais!” teica Dzeltenais, un Zaļais piekrita:
“Arī man nepatīk. Un nevienam šeit nepatīk Oranžais, tikai
neviens nezina, kāpēc.”

“Mēs esam bars krītiņu, kas vienkārši nesatiek,” pārējiem sacīja
Zilais. “Kaut kas šeit nav kārtībā.”

Es nopirku krāsaino krītiņu kasti.

Aiznesis mājās, izņēmu krītiņus, lai apskatītu visas krāsas.

Krītiņi vēroja, kā es zīmēju ar Sarkano un Zilo, un Zaļo.

Un Melno, un Balto, un Oranžo, un visas krāsas kopā sajaucot.

Viņi redzēja, kā Zaļais kļuva par zāli un Zilais pārvērtās debesīs.

Spoži spīdēja dzeltena saule, tai visapkārt – balti mākoņi.

Krāsas mainījās, tās saskārās, un aizvien radās kas jauns.

Krītiņi vēroja, kā es turpinu zīmēt.

Kad es pabeidzu un grasījos doties prom,

Krītiņi kastē mani uzrunāja.

“Man patīk Sarkanais,” teica Dzeltenais.

Arī Zaļais tam piekrita: “Un Zilais, tu biji tik iespaidīgs un tik
augstu debesīs.”

“Mēs esam krāsainu krītiņu kaste, katrs tajā esam atšķirīgs,
Bet visi kopā mēs zīmējam pasauli pilnīgu.”

Shane DeRolf

ATBALSTA MATERIĀLS ②

Jautājumu lapa

Jautājums	Tava atbilde	Cita cilvēka atbilde
Kas tevi apbēdina?		Ja televīzijā redzu nabadzīgus cilvēkus vai karu. Pasaule ir tik bagāta, tomēr ir bērni, kas cieš badu. Redzot ko tādu, man tūdaļ ir jāraud. Tāpēc es tagad esmu atteikusies no televizora. <i>Lelene Josa, 43 gadi, kempinga saimniece Île des Pins salā Jaunkaledonijā. Geo, 10/2013.</i>
Kā pazīt īstu mīlestību?		Mīlestība ir mozaīka. To veido daudzas lietas, kas pašas par sevi varbūt pat nešķiet svarīgas, taču visas kopā tās veido vienotu skaistu veselumu. Es bieži atstāju sievai zīmītes ar mīļiem vārdiem un sveicieniem. Vai arī pa ceļam no darba saplūcu puķes. Šādi sākumi ir svarīgi. <i>Nikolā Dideričs, 36 gadi, muzeja vadītājs Šatrēzes Senpjērā, Francijas Alpos. Geo, 10/2014.</i>
Par ko tu esi pateicīgs?		Esmu pateicīgs par to, ka esam dzīvi, ka pie mums vairs nav kara. Par to, ka mūsu daba ir diezgan skaista un ka uz Balkāniem brauc arvien vairāk cilvēku, lai pie mums paviesotos. Un ka mēs esam daļa no Eiropas. <i>Daniels Vinceks, 86 gadi, Melnkalnes botāniķis, kura vārdā nosaukts rožu dzimtas augs <i>Alchemilla vincekii</i>. Geo, 09/2013.</i>

TĒMA

RESURSI

Atbalsta materiāls 1

“Kāpēc mācīties valodas”

Atbalsta materiāls 2

“Fakti par pasaules valodām”

Atbalsta materiāls 3

“Sakāmvārdi par valodu”

Pareizās atbildes vadītājam:

pasaulē ir **7102** valodas;

Eiropā ir apmēram **225** valodas;

apmēram **500** valodas pasaulē

ir apdraudētas; valsts, kurā tiek

lietots visvairāk valodu, ir Papua-

Jaungvineja. Te lieto apmēram **839**

valodas; ES ir **24** oficiālās valodas;

Dienvīdāfrikas Republikā ir **11**

oficiālās valodas; vairākās valodās

ir vairāk nekā **50 000** vārdu; viens

miljons cilvēku prot esperanto –

veiksmīgāko mākslīgo valodu

pasaulē. Apmēram **1000** cilvēku

tā ir dzimtā valoda; **400** dzimtes ir

Meksikā runātajā celtalu valodā.

Valodu daudzveidība pasaulē

APRAKSTS

- ❶ Vadītājs uzaicina dalībniekus izvērtēt iemeslus, kāpēc mācīties valodas. Iemesli minēti uz kartītēm (atbalsta materiāls 1). Kartītēs norādītos iemeslus dalībnieki sakārto secībā no svarīgākā uz mazāk svarīgo. Vadītājs uzaicina papildināt iemeslu sarakstu un aizpildīt tukšās kartītes. Dalībnieki pamato, kuri iemesli, viņuprāt, ir būtiskākie un kāpēc.
- ❷ Dalībnieki izvērtē faktus par pasaules valodām un prognozē, kuri skaitļi atbilst apgalvojumiem (atbalsta materiāls 2). Pareizās atbildes tiek pārrunātas. Vadītājs rosina diskusiju un komentē faktus.
- ❸ Vadītājs informē, ka valoda ir nozīmīga kultūras mantojuma daļa, tā izsaka identitāti un rada saikni ar pagātni, tagadni un nākotni. Valodās ir rodamas plašas no paaudzes paaudzē nodotas zināšanas par pasauli, dabu un izdzīvošanu. Zūdot valodai, tiek zaudētas šīs zināšanas, tas padara nabadzīgāku visai cilvēcei kopīgo domu un zināšanu krājumu. UNESCO nosaka, ka valoda ir apdraudēta, ja cilvēki, kas tajā runā, pārtrauc valodu lietot un valodu nenodod no vienas paaudzes nākamajai. UNESCO atzīst, ka Latvijā kritiski apdraudēta ir lībiešu valoda, tā vairs nevienam cilvēkam nav dzimtā valoda, savukārt latgaliešu valoda ir bīstamā situācijā. Vadītājs rosina diskusiju. Jautājumi diskusijai:
 - Kāpēc katra valoda ir bagātība?
 - Kāpēc valodu daudzveidība ir bagātība?
 - Kas ietekmē valodas dzīvotspēju?
 - Kāpēc valodas izmirst?
 - Ko darīt, lai saglabātu valodu daudzveidību?
- ❹ Vadītājs iepazīstina dalībniekus ar dažādu tautu sakāmvārdiem par valodu, aicina izvēlēties vienu sakāmvārdu un uzrakstīt savu komentāru par to. Dalībnieki nolasa uzrakstītos komentārus.

ATBALSTA MATERIĀLS 1

Kāpēc mācīties valodas

Valodu zināšanas paaugstina konkurētspēju un sniedz labākas darba iespējas	Palīdz uzlabot atmiņu un smadzeņu darbību
Var paplašināt paziņu loku un iegūt jaunus draugus	Var brīvi sazināties ar cilvēkiem no citām kultūrām
Ar citām acīm var paskatīties uz savu valodu un kultūru	Pats var kļūt interesantāks citiem cilvēkiem un var tikt ar citiem interesantiem cilvēkiem
Mazinās stereotipi un bailes no nezināmā, labāk var izprast kultūru dažādību	Paaugstinās cilvēku radošums
Uzlabojas lēmumu pieņemšanas prasmes	Valodu mācīšanās paaugstina pašapziņu, palīdz piepildīt savus mērķus un sapņus
Var mācīties un strādāt ārzemēs	Var paplašināt savu ceļojumu pieredzi
Var veicināt dabas saudzēšanu un ilgtspējīgu attīstību	Var labāk saprast citu tautu mākslu, mūziku, dejas, modi, virtuvi, kino, filozofiju, zinātni u. c.
Var pārsteigt citus cilvēkus	Tava ideja ...

ATBALSTA MATERIĀLS ②

Fakti par pasaules valodām**Ievieto skaitļus pie atbilstošiem apgalvojumiem!**

1000

1. Pasaulē ir _____ valodas. Piecas pasaulē izplatītākās valodas pēc lietotāju skaita ir: ķīniešu/mandarīnu (1,2 miljardi), spāņu (399 miljoni), angļu (335 miljoni), hindu (260 miljoni), arābu (242 miljoni).

2. Lielākā pasaules valodu daudzveidība ir Āzijā un Āfrikā. Valodām trūcīgākā pasaules daļa ir Eiropa. Eiropā ir apmēram _____ valodas, tas veido 3 % no pasaules valodu kopskaita.

500

3. Apmēram _____ valodas pasaulē ir apdraudētas, tām draud izmiršana dažu gadu desmitu laikā. 478 valodās runā mazāk nekā 100 cilvēku, un 140 valodās runā mazāk nekā 10 runātāju.

4. Valsts, kurā tiek lietots visvairāk valodu, ir Papua-Jaungvineja. Te lieto apmēram _____ valodas. Valstī dzīvo mazāk nekā 5 miljoni iedzīvotāju. Indonēzijā lieto 706 valodas, Nigērijā – 520 valodas.

400

5. Eiropas Savienībā dzīvo apmēram 500 miljoni iedzīvotāju. ES ir _____ oficiālās valodas. ES mantojumam pieder 60 citas valodas – tās runā konkrētos reģionos vai grupās. Turklāt plašs valodu klāsts nācis klāt līdz ar imigrantiem: lēš, ka ES šobrīd dzīvo vismaz 175 tautības.

6. Dienvidāfrikas Republikā ir _____ oficiālās valodas. Tas ir vairāk nekā jebkur citur pasaulē.

7102

7. Vairākās valodās ir vairāk nekā _____ vārdu, bet lietotāji ikdienā izmanto tikai daļu no šī vārdu krājuma, lielākoties cilvēki izmanto tikai dažus simtus vārdu.

8. Viens miljons cilvēku prot esperanto – veiksmīgāko mākslīgo valodu pasaulē. Apmēram _____ cilvēku tā ir dzimtā valoda.

225

9. _____ dzimtes ir Meksikā runātajā celtalu valodā. Latviešu valodā ir tikai divas dzimtes: vīriešu un sieviešu.

24

839

50000

11

ATBALSTA MATERIĀLS 3

Sakāmvārdi par valodu

Izlasi dažādu tautu sakāmvārdus par valodu. Izvēlies vienu sakāmvārdu un uzraksti savu komentāru par to.

Cilvēks, kurš zina valodas,
ir divu cilvēku vērts. (A)

Franču sakāmvārds

Jauna valoda ir jauna dzīve. (E)

Persiešu sakāmvārds

Valodu mācīšanās atver
vél vienu logu uz pasauli. (B)

Ķīniešu sakāmvārds

Mācies valodas,
tā tu izvairīsies no kara. (F)

Arābu sakāmvārds

Zeme bez valodas ir zeme
bez dvēseles. (C)

Īru sakāmvārds

Ja tu gribi saprast citus,
runā viņu valodā. (G)

Āfrikas tautu sakāmvārds

Kamēr dzīvos valoda,
tikmēr dzīvos cilvēki. (D)

Čehu sakāmvārds

TĒMA

RESURSI

Atbalsta materiāls 1

“Pasaules reliģijas”

Atbalsta materiāls 2

“Pārbaudi zināšanas par reliģijām”

Krustvārdu miklas atbildes

Horizontāli:

3. Korāns.
5. Budisms.
7. Bībele.
8. Islāms.
9. Hinduisms.
10. Katoļi.

Vertikāli:

1. Sinagoga.
2. Kristietība.
4. Luterāņi.
6. Allāhs.

Pasaules reliģijas

APRAKSTS

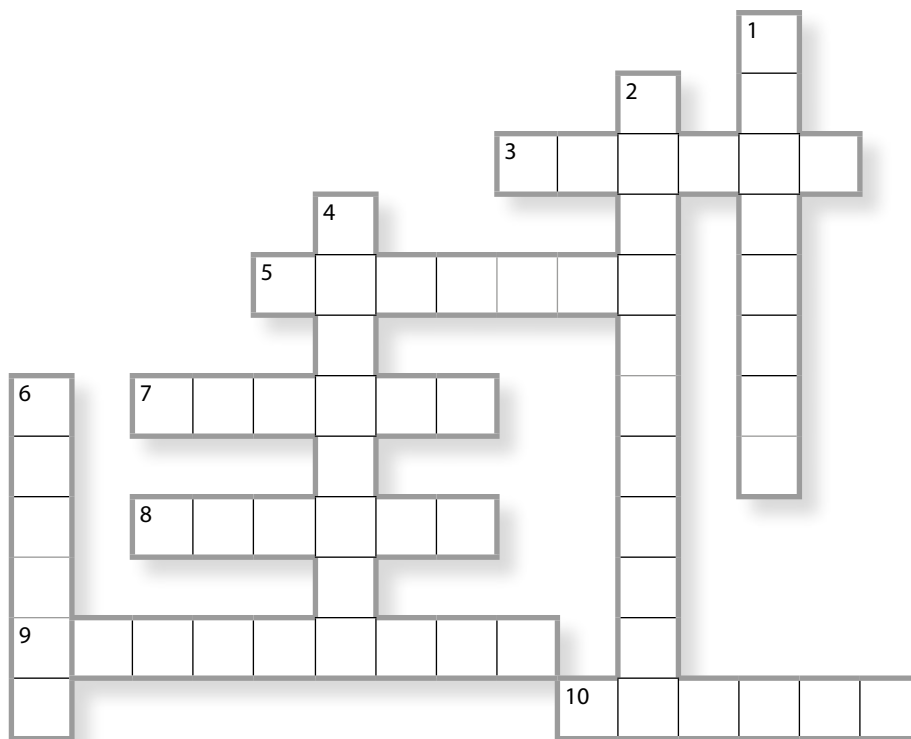
- ❶ Vadītājs informē, ka nodarbības laikā dalībnieki uzzinās pamatfaktus par dažām pasaules reliģijām. Tēmas ierosināšanai vadītājs nosauc apgalvojumus un aicina dalībniekus izvērtēt, vai šie apgalvojumi ir patiesi.
 - Lielākā no kristīgajām konfesijām ir katoļi. (Apgalvojums ir patiess. Kristieši ir apmēram 33 % pasaules iedzīvotāju. No kristīgajām konfesijām vislielākā ir katoļticīgie.)
 - Pēc sekotāju skaita vislielākās reliģijas pasaulē ir kristietība, islāms un hinduisms. Visjaunākā no šīm reliģijām ir kristietība. (Apgalvojums ir nepatiess. Visjaunākais ir islāms, kas radies 7. gs. Kristietība ir radusies 1. gs.)
 - Divas lielākās konfesijas Latvijā ir luterāņi un pareizticīgie. (Apgalvojums ir nepatiess. Lielākās konfesijas Latvijā ir luterāņi un katoļi. Pareizticība ir trešajā vietā pēc piekritēju skaita.)
 - Reliģijas brīvību aizsargā Latvijas un starptautiskie cilvēktiesību dokumenti. (Apgalvojums ir patiess. Piemēram, Latvijas Satversmes 99. pants nosaka, ka “ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību”.)
- ❷ Vadītājs paskaidro, ka turpinājumā dalībnieki kopā izveidos tabulu ar pamatfaktiem par pasaules reliģijām. Atbalsta materiālu 2 “Pasaules reliģijas” var sagriezt un pēc tam kartītes kārtot līdzīgi LOTO spēlei. Otrs variants – veidot lielāka izmēra tabulu mācību telpā pie sienas. Šādam nolūkam katra tabulas šūna jā sagatavo uz A4 formāta lapas.
- ❸ Dalībnieki kopā izveido tabulu. Pēc tam pārrunā informāciju, kas atspoguļota tabulā. Iespējamie jautājumi:
 - Kura ir senākā no šīm reliģijām?
 - Kurai reliģijai ir lielākais piekritēju skaits?
 - Kurā reliģijā nav uzskata par dievu?
- ❹ Vadītājs aicina pielietot savas zināšanas par reliģijām, aizpildot krustvārdu mīklu – Atbalsta materiāls 2 “Pārbaudi zināšanas par reliģijām”.

ATBALSTA MATERIĀLS 1

Pasaules reliģijas

Reliģija	Kristietība	Islāms	Hinduisms	Budisms	Jūdaisms
Piekritēji (% no pasaules iedzīvotājiem)	33 %	20 %	13 %	6 %	0,2 %
Izplatības reģioni mūsdienās	Eiropa un Amerika	Āzija, Ziemeļāfrika	Indija, Nepāla u. c.	Japāna, Ķīna, Šrilanka, Tibeta u. c.	Izraēla, Eiropa, ASV
Rašanās laiks	1. gs.	7. gs.	2. gt. p. m. ē.	5. gs. p. m. ē.	2. gt. p. m. ē.
Dibinātājs	Jēzus Kristus	Muhameds	–	Buda (Sidhārta Gautama)	Ābrahāms, Mozus
Dievs	Trīsvienīgais Dievs	Allāhs	Brahma, Višnu, Šiva	Nav uzskata par dievu	Jahve
Svētie raksti	Bībele	Korāns	Vēdas un citi teksti	Tripitaka (Tipitaka)	Tora
Būtiski jēdzieni	10 baušļi	Meka, mošeja	Reinkarnācija	Nirvāna	Sinagoga
Simboli					

ATBALSTA MATERIĀLS ②

Pārbaudi zināšanas par reliģijām**Horizontāli:**

- 3. Islāma svētie raksti.
- 5. Reliģija, kuras pamatlicējs ir Sidhārta Gautama jeb Buda.
- 7. Svētie raksti kristietībā.
- 8. Reliģija, kuras pamatlicējs ir Muhameds.
- 9. Izplatītākā reliģija Indijā.
- 10. Ticīgie, kuri pieder vienai no lielākajām konfesijām Latvijā.

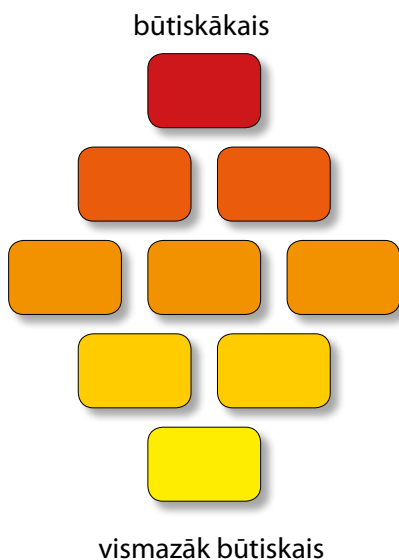
Vertikāli:

- 1. Dievnama nosaukums jūdaismā.
- 2. Reliģija, kurai ir lielākais piekritēju skaits pasaulē.
- 4. Ticīgie, kuri pieder Reformācijas rezultātā izveidotai konfesijai.
- 6. Dievs islāma ticībā.

TĒMA

RESURSI

Atbalsta materiāls 1
"Migrācijas cēloņi"

Migrācija

APRAKSTS

- ❶ Vadītājs uzdod ierosināšanas jautājumus: Kas ir migrācija? Cik sena ir migrācija? Kad cilvēki migrēja vairāk – pagātnē vai mūsdienās? Vai Latvijas iedzīvotāji ir iesaistīti migrācijā? Kāpēc cilvēki maina dzīvesvietu (migrē)? Kādas pašlaik ir ar migrāciju saistītās aktualitātes?
- ❷ Vadītājs informē, ka nodarbības turpinājumā dalībnieki iepazīs migrācijas cēloņus. Dalībnieki strādā grupās. Katra grupa saņem kartīšu komplektu (Atbalsta materiāls 1 "Migrācijas cēloņi", sagrieztā veidā). Uzdevums – sašķirot kartītes divās grupās. Vienā grupā apvieno kartītes ar apstākļiem, kas liek cilvēkiem pamest dzimto vietu, t. i. "atgrūž" faktorus. Otrā – "pievelk" faktorus – apstākļus, kuri piesaista cilvēkus dzīvei citā valstī.
- ❸ Grupas pārrunā darba rezultātus.
- ❹ Vadītājs sadala grupas divās daļās. Puse grupu tālāk strādā ar "pievelk" faktoriem. Otra puse grupu strādā ar "atgrūž" faktoriem.
- ❺ Uzdevums grupām – apspriesties un izkārtot savu kartīšu komplektu dimanta formā. Dimanta virsotnē jānovieto visbūtiskākais faktors, bet apakšā vismazāk būtiskais faktors. Dimanta piemēru sk. zīmējumā.
- ❻ Grupas iepazīstina ar sava darba rezultātiem, kā arī nosauc pamatojumu izvēlētajam kartīšu izkārtojumam. Vadītājs mudina izvērtēt darba procesu – kuras kartītes bija visgrūtāk novietot, kādi argumenti tika nosaukti, pamatojot viedokļus?
- ❼ Dalībnieki saņem mājas uzdevumu – izvēlēties vienu "atgrūž" faktoru un medijos sameklēt konkrētu ziņu, piemēru, kurā redzams, kā minētā situācija izpaužas dzīvē. Piemēram – cilvēks ir pametis savu dzīvesvietu, jo varas iestādes viņu vajājušas politiskās vai reliģiskās pārliecības dēļ.

ATBALSTA MATERIĀLS 1

Migrācijas cēloņi

Atgrūž	Pievelk
Slikti sadzīves apstākļi (mājoklis, ūdens, kanalizācija u. c.)	Iespēja brīvi paust savus uzskatus (politiskos, reliģiskos)
Varas iestāžu īstenota vajāšana	Labi laikapstākļi, klimats, nav dabas stihiju
Bezdarbs	Stabili ienākumi
Karš, iekšējie nemieri, noziedzība	Miers un drošība
Nabadzība	Labas skolas un slimnīcas
Korupcija	Būšana kopā ar ģimeni
Grūti sasniedzamas skolas	Kino, koncertzāles, muzeji, teātri
Dabas katastrofas (plūdi, zemestrīces)	Labs mājoklis – dzīvoklis, māja
Piesārņojums	Tīra vide (gaiss, ūdens)

ELid – neformālās izglītības programma bērniem un jauniešiem

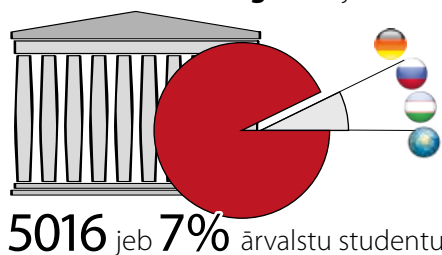
Programma **“Elastīga identitāte jeb ELid”**¹ ir adaptēta projekta gaitā, par pamatu ņemot Norvēģijas kolēģu FLEXid programmas aspektus. ELid programma turpmāk Latvijā varētu noderēt gan kā neformālās, gan formālās izglītības papildinājums ārpusstundu darbā un neformālās mācīšanās aktivitātēs. Programmas īstenošana balstīta uz starpkultūru kompetenci individuālā līmenī un labvēlīgu sadzīvošanu starp kultūru grupām skolā un kopienā, kas veicina imigrantu un reemigrantu paaudžu saprašanos ar atšķirīgu piederības intensitāti dažādām kultūrām.

Latvijas situācija liecina, ka programma ir aktuāla darbā ar skolēniem, kuru piederzē ir imigrācija, vai arī ar skolēniem – reemigrantiem. Pēdējo gadu izglītības informācija liecina par šādu skolēnu skaita pieaugumu, un, protams, skolās ar viņu izglītības un integrācijas vajadzībām jārēķinās.

Imigrantu izcelsmes un reemigrējušu skolēnu vajadzību izvērtējums Latvijā

Izglītības statistika liecina, ka ārvalstu skolēnu un studentu skaits Latvijā pieaug: ik gadu par daži simtiem skolēnu un vidēji par tūkstoš studentiem gadā (tendence vērojama kopš 2011. gada). 2013./2014. mācību gadā ārvalstu skolēnu skaits Latvijā bija 1223 (731 imigrantu izcelsmes ārvalstu skolēns, 492 bija reemigrantu atvases).² Piemēram, 2013./2014. mācību gadā Rīgas vispārējās izglītības iestādēs mācījās 259 ārzemju skolēni, to skaitā 168 skolēni ir trešo valstu valstspiederīgie. Rīgas skolās 2013./2014. mācību gadā mācījās ārzemju bērni no Afganistānas (2), ASV (2), Austrijas (1), Azerbaidžānas (4), Baltkrievijas (15), Beļģijas (1), Bulgārijas (1), Gruzijas (5), Igaunijas (5), Īrijas (2), Itālijas (2), Izraēlas (5), Kazahstānas (4), Kirgizstānas (1), Korejas (1), Kostarikas (1), Krievijas (93), Ķīnas (3), Lielbritānijas (37), Lietuvas (11), Moldovas (3), Norvēģijas (1), Polijas (8), Portugāles (1), Spānijas (4), Taizemes (4), Ukrainas (13), Urugvajes (7), Uzbekistānas (1), Vācijas (12), Venecuēlas (4) un citām ārvalstīm (5).

Latvijas augstskolās un koledžās
2014./2015. gadā bija

2014./2015. gadā Latvijas augstskolās un koledžās bija 5016 ārvalstu studentu jeb 7 % no studentu kopskaita. Visvairāk pārstāvētās valstis ir Vācija, Uzbekistāna, Krievija un Kazahstāna.³

2014. gadā veiktais pētījums “Situācijas izpētes apkopojums par jaunatbraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīzglītojošajās skolās”, ko īstenoja biedrība “Izglītības attīstības centrs” (IAC), atklāj detalizētākus imigrantu izcelsmes skolēnu izglītības

apstākļus. “Ja raugāmies uz jaunatbraucēju un reemigrantu bērnu jautājumu nākotnē, tad ne Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes speciālistiem, ne sociologiem, ne arī Rīgas skolu skolotājiem nav šaubu, ka šādu bērnu skaits

¹ Programmas tēmu atsegums raksta beigās.

² CSP dati.

³ Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2014, pieejams http://www.izm.gov.lv/images/statistika/augst_izgl/14.pdf, skatīts 07.01.2016.

skolās turpmākajos gados turpinās pieaugt un skolām ar jaunatbraucēju jautājumiem būs jānodarbojas arvien biežāk un vairāk. Optimismu vieš fakts, ka 61,5 % aptaujāto Rīgas skolu anketā atbild, ka labprāt uzņemtu jaunatbraucēju vai reemigrantu bērnus, un tikai 1 % ir atbildējis "nē". Pārējie norāda, ka jautājums nav viennozīmīgs, minot, ka tas jāskata kontekstā ar finansējuma jautājumu, ka vispirms jānovērtē vecāku vēlme sadarboties ar skolu, ka skolai būtu grūtības nodrošināt individuālo pieeju lielā skolēnu skaita klasē dēļ, ka uzņemtu šādus bērnus tikai ierobežotā daudzumā, nepārsniedzot 2 vai 3 skolēnus klasē u. c. Aptaujas rezultāti rāda, ka aptuveni trešā daļa skolu saskata grūtības darbā ar jaunatbraucēju un reemigrantu bērniem, novērtē iespējamos riskus, kuri var būt saistīti ar negatīvu iepriekšējo pieredzi, attieksmi vai atbalsta trūkumu, arī nepilnībām sistēmā un darbā ar jaunatbraucējiem un reemigrantiem.¹

IAC izpēte liecina, ka jaunatbraucējiem – vecākiem un bērniem – ir nepietiekama izpratne par dzīvi Latvijā (sadzīvi, izglītības sistēmu un prasībām, kultūru, vēsturi, tradīcijām, valsts uzbūvi, nodarbinātību, iedzīvotājiem, cilvēku dabu un īpašībām u. tml.), kas viņiem ir svarīga, lai integrētos Latvijā. Jaunatbraucēju izpratne un informācija par Latviju, kuru viņi ieguvuši savā izcelsmes valstī, nereti nesakrīt ar reālo. Iebraucēji saskaras ar to, ka viņi nezina, kam jautāt vai kur meklēt sev interesējošo informāciju. Informācija oficiālajās valsts iestāžu mājaslapās svešvalodās ir nepilnīga, tā nav orientēta uz jaunatbraucēju mērķauditoriju. Skolas administrācija un skolotāji saredz, ka skolā būtu nepieciešams skolotāja palīgs, konsultants vai mentors, kas varētu sniegt profesionālu atbalstu jaunatbraucējiem atbilstoši viņu vajadzībām un koordinēt adaptācijas procesu (palīdzētu noorientēties skolā un mācībās).

¹ Izglītības attīstības centrs (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārizglītojošajās skolās, 12. lpp. skatīts 27.07.2015: http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situācijas%20izpēte%20jauniebr_Rīgas%20sk_2014.pdf

Pārsvarā jaunatbraucējiem nav grūtību iedzīvoties klasē, skolas kolektīvā. Ir gadījumi, kuros iebraucēju bērni ir īpaši noslēgti vai tieši pretēji, agresīvi, pārāk komunikabli, kas apgrūtina viņu iedzīvošanos klasē.²

Latvijas Universitātes asociētās profesores Liesmas Osas 2015. gada pētījums par reemigrējušo skolēnu adaptāciju Latvijas skolās un tiem sniegto vai nesniegto skolotāju atbalstu liecina, ka attiecību veidošanās ar vienaudžiem skolā atspoguļoja reemigrējušo jauniešu pakāpenisku kultūrsoka pārvarēšanu un sekmīgu pielāgošanos, kam par pamatu bija mītnes zemē apgūtās sociālās prasmes. "Madara stāsta, ka pamazām kontakts ar klasesbiedriem veidojies, bet neesot īsti pieradusi pie tādas klīrīgas, it kā pa jokam, apvairošanās. Madara uzskata, ka, lai dzīvē ko sasniegtu, daudz jāmācās, bet klasē viņu uzskata par "zubri"; viņasprāt, skolēni te īsti nav pieraduši mācīties."³

Liesmas Osas izpēte liecina: "Cilvēks mācās un mācās labi, ja redz jēgu un jūt atbalstu saviem centieniem. Reemigrējušie skolēni vēlas būt uzklausi un gaida, lai skolotājs izrāda interesi par viņiem. Skolēni sagaida uzticēšanos sev; to, ka skolotājs deleģēs viņiem atbildību un būs prasīgs; ka skolotājs izstāstīs, kas viņu gaida jaunajā klasē/skolā. Jūtoties nedroši jaunajā vidē, skolēni gaida, ka skolotājs atbalstīs un būs draudzīgs. Gaida, ka skolotājs viņus ievadīs un izstāstīs, kas gaida jaunajā klasē/skolā: būs gids, viņiem atgriežoties Latvijā. Gaida, ka iedziļināsies viņu uzskatos, vērtībās, būs gatavs dziļam dialogam par tām, sniegs psiholoģisku atbalstu un pasargās, ja būs nepieciešams. Skolotājs, kas sapratīs, ka viņu latviešu valoda nav ideāla, un būs iecietīgs pret nepilnībām gramatikā, kuras ir pārvaramas mācoties, kā arī motivēs saistoši apgūt un pilnveidot vārdu krājumu, gramatiku, stilistiku. Visi kā viens skolēni velējās sev īpašu

² Turpat, 13. lpp.

³ Ose, L. (2015). Skolotāja faktors: pedagogi dialogā ar bērniem un jauniešiem, kas atgriezušies Latvijā, kolektīvajā monogrāfijā "Radot iespējas attīstībai. Diasporas bērnu un jauniešu izglītība" (red. Lulle, A., Kļave, E.), 190. lpp.

uzmanību, individuālu darbu, ko daži bija saņēmuši no skolotāju asistentiem mītnes zemēs, kā arī atbalstu, adaptējoties atpakaļ Latvijas dzīvē, – kaut vai zināšanas par jauniešu kultūrām, nerakstītiem likumiem, sodāmu un uzteicamu uzvedību.”¹

Rezumējot jāsecina, ka skolām un skolotājiem trūkst aktuālās informācijas, rekomendāciju, konsultāciju un pozitīvās prakses piemēru jaunatbraucēju un reemigrantu veiksmīgai iekļaušanai skolā. Skolotāji norāda, ka šo jautājumu varētu risināt viena koordinējoša atbalsta iestāde un/vai vietne, kurā būtu apkopoti materiāli, pieredze, pieejamas konsultācijas par darbu ar jaunatbraucējiem skolā. Šobrīd katra skola cenšas darboties ar jaunatbraucējiem un reemigrantiem saviem spēkiem un atbilstoši pieejamajiem resursiem.²

Norvēģijas pieredze liecina, ka veiksmīgi ir pedagogu un viņu komandas kolēģu deviņu dienu sagatavošanas kursi (trīs plus trīs, plus trīs mācību dienas programmas satura un metožu apguvei, kas mijas ar paralēlu iegūto kompetenču testēšanu darbā ar mērķa grupas skolēniem un jauniešiem un ilgst 9 līdz 10 mēnešus).

Lai pedagoģiskais darbs būtu produktīvs, skolotājiem un palidzošajiem profesionāļiem, pirmkārt, jāatzīst skolēna citādība līdzās Latvijā auguši un te socializāciju guvuši skolēniem; otrkārt, jāiesaistās dialogā ar skolēnu par viņa kultūrpiederību un jānoskaidro, kādas ir viņa konkrētās vajadzības, lai orientētos Latvijas realitātē; treškārt, vairumā gadījumu jābūt gatavam darbam bilingvāli (latviešu un skolēna mītnes zemes vai ģimenes valodā, piem. angļu, vācu, krievu) vai jāizmanto atbilstoši sagatavota pedagoga palīga – bilingvālā asistenta – atbalsts.

Šādi orientēti un iepriekš teorētiski un praktiski sagatavoti skolotāji un citu palidzošo profesiju pārstāvji komandas darba gaitā varētu eksperimentāli īstenot tālāk piedāvāto **neformālās izglītības programmu ELid.**

¹ Turpat, 199. lpp.

² Izglītības attīstības centrs (2014). Situācijas izpēti apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās, 13.lpp. skatīts 27.07.2015: http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situācijas%20izpēte%20jauniebr_Rīgas%20sk_2014.pdf

Neformālās izglītības programma “Elastīga identitāte” (ELid) 36 h

PROGRAMMAS ADRESĀTI

Pirms 0–1,5 gadiem Latvijā no jauna iebrukuši vai atgriezušies skolēni un jaunieši vecumā no 12 līdz 20 gadiem.

PROGRAMMAS MĒRĶIS

Mazināt konfliktus skolā un kopienā starp dažādu kultūru pārstāvjiem, arī starp skolēniem un viņu vecākiem, kopumā visu vecumu imigrantu vai reemigrantu grupās sekmējot labvēlīgu integrācijas procesu.

PROGRAMMAS UZDEVUMI:

- ❖ sekmēt citas kultūras domāšanas veida izprašanu, kultūru dialogu, starpkultūru komunikāciju;
- ❖ normalizēt pusaudžu un jauniešu apziņā iespēju vienā cilvēkā sadzīvot divām un trim kultūrpiederībām, piemēram, ja tēvs un māte pieder atšķirīgām kultūrām;
- ❖ imigrantu un reemigrantu paaudžu savstarpējas iecietības attīstīšana; konfliktu novēršana starpkultūru komunikācijas situācijās.

PROGRAMMAS ANOTĀCIJA

Programma Latvijā no jauna iebrukušajiem un reemigrējušajiem skolēniem un jauniešiem piedāvā interaktīvā veidā iepazīt sevi, savas saliktās un vairākām kultūrām raksturīgās identitātes, migrācijas procesu ietekmi un sekas, dzīvi daudz kultūru sabiedrībā un tai raksturīgus konfliktus, kā arī konkrētas gaidas attiecībā pret viņiem, tiem integrējoties Latvijas sabiedrībā. Programmas mērķis ir mazināt konfliktus skolā un kopienā starp dažādu kultūru pārstāvjiem, arī starp skolēniem un viņu vecākiem, kopumā visu vecumu imigrantu vai reemigrantu grupās sekmējot labvēlīgu integrācijas procesu. Programmas īstenošanas gaitā sasniedzamie rezultāti ietver starpkultūru kompetenci individuālā līmenī un labvēlīgu sadzīvošanu starp kultūru grupām skolā un kopienā.

PROGRAMMAS REZULTĀTI

Programmas īstenošanas gaitā sasniedzamie rezultāti ietver starpkultūru kompetenci individuālā līmenī un labvēlīgu sadzīvošanu starp kultūru grupām skolā un kopienā. Būtisks rezultāts ir imigrantu un reemigrantu paaudžu saprašanās, neraugoties uz atšķirīgu piederības intensitāti dažādām kultūrām, kas raksturīga bērniem un vecākiem, brāļiem un māsām, partneriem un laulātajiem.

Programmas saturs un darba formas

Tematika	Īstenošanas formas, metodes
Atstājot vienu zemi un ierodoties citā: migrācijas procesi. Kā pārvietošanās no vienas valsts uz citu un robežu šķērsošana ietekmē jauna cilvēka dzīvi, kādas izjūtas tā raisa, kā mainās apkārtnē un jauniešu uzvedība; kā un kāpēc jauniešu pieaugušie ģimenes locekļi šo procesu pārdzīvo citādi.	Motivējošas intervijas. Grupu refleksijas vingrinājumi – migrācijas pieredžu analīze. Cēloņu un sekas noteikšana. Notikumu un situāciju vērtējums. Simulācija. Videostāsti par personīgu migrācijas pieredzi, to analīze.
Identitāte un piederība. Audzēkņu pieredze – personīgās identifikācijas; "trešās kultūras bērnu (<i>third culture kids</i>)" koncepts; hibrīda, salikta piederība kā priekšrocība un resurss.	Jautājumu sesija "Stāstu stāstiem izstāstīju": pašidentifikācijas jaunajā vidē vingrinājums. Lekcija – prezentācija. Vērtības un priekšstati – līdzīgais un atšķirīgais. Strukturēta intervija ar blakussēdētāju "Aci pret aci". Savstarpējas kulturogrammas.
Daudzkultūru resursi. Kā "būvēt tiltus". Cilvēku dažādība (religiskā piederība, pirmā/dzimtā valoda, izglītība, vērtības, tradīcijas, rase, etniskā piederība, migrācijas vēsture). Kultūras dimensijas (<i>Hofstede, Minkow, 2010</i>). Verbālā un neverbālā komunikācija ar cilvēkiem no atšķirīgās kultūrvides, ar atšķirīgu izcelsmi. Vērtības un priekšstati – līdzīgais un atšķirīgais. "Tas ir tipiski" – par vispārināšanu.	Prezentācija par cilvēku dažādību. Kultūras dimensiju analīze attiecībā uz audzēkņu dzimtajām kultūrām. Nodarbība "Vērtību skala" par pretrunīgiem kultūru saskarsmes jautājumiem. Diskusijas par dažādu kultūru normām un vērtībām. Starpkultūru komunikācijas vingrinājumi un lomu spēles.
Stereotipi un aizspriedumi. Rasisms. Stereotipu veidošanās un neizbēgamība. Aizspriedumi kā nepamatoti vispārināta negatīva pieredze. Mācīšanās no kļūdām. Neiecietība un diskriminācija. Rasisms.	Situāciju analīze. Prezentācija – lekcija. Individuāls un pāru darbs. Jēdzienu izpratne. Mediju analīze. Faktu un viedokļu izvērtējums. Fotoavotu vērtējums. Videostāstu analīze. Diskusija.
Lomas un gaidas. Cilvēks sabiedrībā. Sociālās lomas, lomu izpilde un lomu konflikti.	Situāciju analīze. Lomu spēles. Prezentācija. Lomu konfliktu piemēru analīze. Gaidu modelēšana. Anketu izstrāde. Individuālā kartēšana – genogrammu veidošana. Diskusija.
Mana izcelsme un vēsture. Imigrantu mītnes valsts kultūras (religiskās konfesijas, oficiālā valoda, izglītības sistēma, sociālā politika, nodarbinātība un darba tirgus, vērtības, tradīcijas, iedzīvotāju etniskā un rasu kompozīcija). Informācija par konkrētiem ģimeņu ierašanās Latvijā iemesliem.	Situāciju analīze – iepazīšanās ar imigrantu ģimeņu stāstiem. Savstarpējas kulturogrammas, to prezentācijas. Vēstures avotu, politiskās un ekonomiskās izpētes, statistikas datu analīze. Darbs ar karti. Diskusija par migrācijas iemesliem. Videomateriālu analīze.
Valoda un emocijas. Valodu apguve kā kultūras apguves posms. Dzimtās (pirmās) valodas nozīme identitātes attīstībā. Kā jauna cilvēka personības attīstību un nākotnes karjeru ietekmē valodas un mācību priekšmeta integrēta apguve. Daudzvalodu vide starptautiskos uzņēmumos. Kā atšķirīgās kultūrās cilvēki pauž emocijas, runājot un rakstot.	Individuāls un grupu darbs: pašrefleksijas uzdevums par dalībnieku valodu apguves pieredzi. Prezentācija par individuālu valodu apguvi un integrētu valodas un satura apguvi skolā. Labās prakses piemēru analīze. Situāciju analīze.
Es satieku citus. Starpkultūru komunikācija kā ikdiena, dzīvesveids. Universālas vērtības starpkultūru sadzīvošanas vidēs: cieņa, iejūtība, takta izjūta, elastība, tolerance. Svešie ap tevi un tu kā svešais: ar ko jārēķinās sarežģītās saskarsmes situācijās? Konflikti, to cēloņi. Kā izvairīties no konfliktiem? Ētiskas dilemmas un izvēles daudz kultūru sabiedrībā.	Pašanalīze "Džohari logs". Situāciju analīze. Lomu spēle. Grupu darbs. Prezentācija. Mākslas filmas "Sadursme" (<i>The Crash</i>) vai "Laipni lūgti Vācijā" (<i>Almanya – Willkommen in Deutschland</i>) analīze. Konfliktu risināšanas treniņš.
Zēni un meitenes – aizspriedumi, izvēles un nākotne. Dzimumu lomas dažādās kultūrās: jēdzienu "dzimums" (<i>sex</i>) un "dzimte" (<i>gender</i>) atšķirības. Kāda ir vīrišķīga un kāda ir sievišķīga uzvedība Latvijā; izplatītākie aizspriedumi, ar kuriem jārēķinās. Laulību vecums Latvijā: kāda nozīme tev pašam/pašai un sabiedrībā ir precēta cilvēka statusam? Ja tev ir no vairākuma atšķirīga dzimuma identitāte, ko darīt? Kā uzvesties, kam lūgt palīdzību un atbalstu?	Situāciju un videostāstu analīze. Minilekcija – prezentācija. Grupu darbs. Diskusija.
Cik elastīga ir tava identitāte? Programmas apguves rezultātu izvērtējums.	Grupas un individuālas refleksijas. Motivējošas intervijas.

Ieskats ELid metodikā: piemēri

Pamatmetode klīniski (psiholoģiski) pedagoģiskai konsultēšanai, lai skolēnus – vairāku identitāšu nesējus – samierinātu ar viņu iekšējo daudzveidību (analizētu pieredzes, mobilizētu resursus un mazinātu konfliktu iespējamību ģimenēs un skolā), ir motivējošā intervija.

Metode radusies biheiviorālās psihoterapijas ietvaros darbā ar klientiem, kuriem ir atkarību problēmas. Tās autors ir ASV psihoterapeits Viljams Millers (*William R. Miller*), kurš metodes aprakstu pirmo reizi publicēja žurnālā *“Behavioural Psychotherapy”*. Detalizētu un izvērstu metodes un tās klīniskās izmantošanas aprakstu vēlāk Millers izstrādāja kopā ar kolēģi Stīvenu Rolniku (*Stephen Rollnick*) 1991. gadā.

Motivējošā intervija ir tiešs, klienta centrēts psiholoģiskas konsultēšanas stils, kura mērķis ir mainīt klienta uzvedību, palīdzot viņam vai viņai izprast neviennozīmību un atrisināt ar to saistītās problēmas (avots: *Rollnick S., & Miller, W.R. (1995)*).

Patiesībā motivējošu interviju ir grūti klasificēt kā tehniku, kuru izmanto darbā ar cilvēkiem. Tas drīzāk ir **starppersonu komunikācijas stils**, kas nebūt neattiecas tikai uz konsultēšanas vai terapijas attiecībām. Tā ir kas vidējs starp tiešu iejaukšanos uzvedības maiņai un klienta vadītu pārmaiņu procesu. Motivējošo interviju vada izpratne par pārmaiņām, bet tā nedrīkst kļūt par manipulatīvu tehniku konsultanta profesionālo mērķu sasniegšanai – tad tā zaudē savu jēgu. (*Miller, 1994*).

Metodes autori uzsver divus būtiskus motivējošās intervijas komponentus – tās garu (*spirit*) un tehnikas (*techniques*), kuras palīdz garam atklāties.¹ Viņi neiesaka pārlietu koncentrēties uz tehniku pilnveidi, bet gan vairāk uzmanības pievērst pašam metodes garam, kuram ir vairāki pamatprincipi.

¹ Lasītājs var salīdzināt Latvijā izplatītās debates tieslietu nozarē un publicistikā par likumu garu un burtu: te var vilkt zināmas paralēles. Arī motivējošās intervijas gadījumā tehnikas (jeb burtu) nepieciešamas gara īstenošanai, kas vienmēr ir morāli piesātināts jēdziens (L. Ose).

1. *Motivācija mainīties nāk no klienta puses un nav nekādā gadījumā ierosināta no ārpusēm.* Citas motivācijas pieejas var izmantot piespiešanu, pārliecināšanu, konstruktīvu konfrontāciju un ārēju faktoru izspēli (piemēram, darba vai ģimenes zaudēšana), kas raksturīgas no alkohola atkarīgo ārstēšanai vai resocializējot ieslodzītos. Pretēji tam motivējošā intervēšanā izmaiņu panākšanai vispirms tiek identificētas, aktualizētas un mobilizētas klienta iekšējās vērtības un mērķi.
2. *Neviennozīmības/pretrunu konstatēšana un atrisināšana ir klienta, nevis terapeita vai konsultētāja uzdevums.* Visbiežāk speciālisti saskaras ar konfliktu starp diviem uzvedības veidiem (piemēram, atturēties vai baudīt) vai sociālo lomu izpildes prasībām/gaidām (izpildīt burtiski skolotāja uzdoto vai izmantot savu radošo pieeju). Katram no pretrunīgajiem uzvedības veidiem ir savas priekšrocības un savi trūkumi. Vairums klientu līdz intervijas sākumam tos nav apzinājušies. Piemērs: “Ja atmetīšu smēķēšanu, jutīšos stiprs

savā gribā, bet iespējams, pieaugs mans svars: tas savukārt mani darīs nelaimīgu un nepievilcīgu.” Vai kultūru saskarsmes gadījumā: “Ja sekošu dzimtās kultūras tradīcijām un lūgšos piecreiz dienā – trīs reizes skolā – vecāki novērtēs manu uzticību tradīcijām, bet mani klasesbiedri var sākt mani uzskatīt par dīvaini un atstumt.” Konsultanta uzdevums šajā situācijā ir abu uzvedības iespēju izspēlēšanas un analīzes sekmēšana, kā arī klienta vadīšana līdz viņam pieņemamam atrisinājumam – vēlamam uzvedības modelim.

3. *Tieša pārliecināšana nav efektīva neviennozīmības/pretrunīguma atrisināšanas metode.* Nenoliedzami ir kārdinoši piedāvāt klientam pašu labāko viņa problēmas risinājumu, lai palīdzētu mainīt tādu uzvedību, kura viņam vai viņai traucē. Tajā pašā laikā ir pierādījumi, kas liecina, ka šāda tieša pārliecināšana sekmē klienta pretestību pārmaiņām un mazina pārmaiņu iespēju. (Miller, Benefield and Tonigan, 1993, Miller and Rollnick, 1991).
4. *Konsultēšanas stils ir neuzbāzīgs, kluss un mierīgs.* Tieša pārliecināšana, agresīva konfrontācija, argumentācija ir konceptuāli pretēja motivējošas intervijas garam, un tos nedrīkst izmantot! Psihologam vai psihoterapeitam, kas pieradis klientus konfrontēt un dot viņiem padomus, motivējošas intervijas lēnā gaita var šķist kaitinoša un pasīva. Taču vairāk risku saistās tieši ar agresīvu metožu izmantošanu: tās vada vēlme konfrontēt klienta problēmas noliegumu, kas parasti beidzas ar to, ka klientu mudina veikt pārmaiņas, kurām tas nav gatavs.
5. *Konsultants ir pārliecināts un tieši tiecas uz to, lai klients pārvar neviennozīmības/pretrunu situāciju.* Klienta centrēta un cieņpilna atmosfēra sarunas gaitā veicina to, ka klients pats pieņem lēmumu par uzvedības maiņu. Šis process var sekmēt pielāgojošas uzvedības prasmju attīstību, bet var arī to nesekmēt.

6. *Gatavība pārmaiņām nav klienta īpašība, bet gan starppersonu saskarsmes gaitā radīts iznākums.* Terapeits ir ļoti uzmanīgs un atvērts klienta motivāciju demonstrējošām iezīmēm (ķermeņa stāvoklis, balss tembrs un skaļums, mīmika, intonācijas). Pretošanās un problēmu noliegums šajā profesionālajā situācijā nav vis klienta iezīmes, bet gan reakcija uz terapeita neprofesionālu vai neveiksmīgu uzvedību. Tas parasti notiek tad, ja konsultants terapeits pieņem, ka klients ir gatavs pārmaiņām, bet tā nav. Tad terapeitam jāmaina sava darba stratēģija.
7. *Terapeitiskas attiecības ir partnerība, nevis eksperta un pakalpojuma saņēmēja attiecības.* Terapeits ciena klienta autonomiju, izvēles brīvību un ņem vērā, kā arī skaidro noteiktas uzvedības izvēļu sekas.

Konsultanta terapeita darbībai motivējošas intervijas apstākļos ir šādas prasības:

- ❖ spēja refleksiīvi (atspoguļojoši) klausīties, lai izprastu klienta pozīciju un kontekstu;
- ❖ pieņemšanas un piekrišanas paušana;
- ❖ prasme saklausīt un izcelt paša klienta sevi motivējošus apgalvojumus, problēmu atzišanas brīžus, rūpes, vēlmi un tieksmi mainīties, kā arī spēju mainīties;
- ❖ spēja monitorēt klienta gatavības pārmaiņām pakāpi un izvērtēt, vai klienta pretošanās tām nav saistīta ar konsultanta pārsteidzīgu spriedumu par klienta gatavību;
- ❖ klienta izvēles brīvības un pašvirzības atzišana.

ELid programmas gaitā motivējošas intervēšanas paņēmieni caurvij visu pedagogu un palīdzozo profesionāļu darbu gan ar programmas dalībniekiem individuālu sesiju laikā, gan grupu darba situācijās.

TĒMA

MĒRĶIS

PIEZĪME

PIEMĒRS

Ieskats programmas saturā: daži darbā ar imigrantu izcelsmes skolēniem “rit pat” izmantojami fragmenti

Stereotipi un aizspriedumi

Ievadnodarbība (apmēram 30–45 minūtes)

Izzināt skolēnu stereotipiskos priekšstatus par savas izcelsmes valsti un citu valstu kultūrām un iedzīvotājiem, noskaidrot, kā šie priekšstati radušies, un veidot kritisku attieksmi pret tiem kā pārspilējumiem un kā pārpratumu avotu.

Šo vingrinājumu var īstenot dažādi. Piemēram, ja klasē kopā mācās skolēni no piecām valstīm, tad var uzrakstīt uz A4 izmēra lapām valstu nosaukumus, izvietot tos galerijas veidā apkārt klasei un lūgt skolēnus uz līmlapiņām uzrakstīt 3 lietas, kuras viņiem nāk parātā, pieminot konkrēto valsti. Svarīgi, lai vingrinājums būtu anonīms – skolēni neparaksta savas līmlapiņas.

Latvija	Latvietes ir ļoti skaistas. Latvieši izcili spēlē basketbolu. Latviešiem piemīt ļoti cinisks melnais humors.
Lielbritānija	Briti visi ir mežonīgi un agresīvi futbola fani. Briti ir pārāk manierīgi un uzsvērti, māksloti pieklājīgi. Britu sievietes ir ļoti bālas.
Norvēģija	Norvēģi reti smaida. Norvēģi daudz ēd, jo viņiem visu laiku salst. Norvēģi ir bagāti un slinki.

Kad visi skolēni darbu pabeiguši, skolotājs nolasa skolēnu viedokļus par katru valsti. Skolēnam, kurš nāk no konkrētās valsts, ieteicams palūgt komentēt klasesbiedru viedokļus.

Noslēgumā ieteicams diskusijā iesaistīt visu klasi, frontāli uzdodot šādus jautājumus:

- ❖ *No kurienes jums ir šādi priekšstati par valstīm?*
- ❖ *Tiem, kas nesen ieradušies vai atgriezušies: Vai jūsu priekšstati par cilvēkiem Latvijā ir tādi paši, kā tad, kad tikko atbraucāt, vai ir mainījušies, kopš jūs šeit dzīvojat? Ja mainījušies, tad kā?*
- ❖ *Kāpēc, jūsuprāt, daži aizspriedumi (nepamatoti negatīvi stereotipi) ir kaitīgi?*

TĒMA

MĒRĶIS

PIEZĪME

APRAKSTS

Daudzkultūru resursi. Kā “būvēt tiltus”**Svētku svinēšana dažādās kultūrās**

Izzināt skolēnu izcelsmes valstu iedzīvotājus vienojošās tradīcijas un demonstrēt kopīgo svētku svinēšanā. Turklāt sarunas gaitā būs iespēja konstatēt arī atšķirīgas svētku svinēšanas norises vienas kultūras ietvaros un starp skolēnu ģimenēm. Būtiski, ka neviens no šiem veidiem netiek klasificēts kā dīvains vai nepareizs.

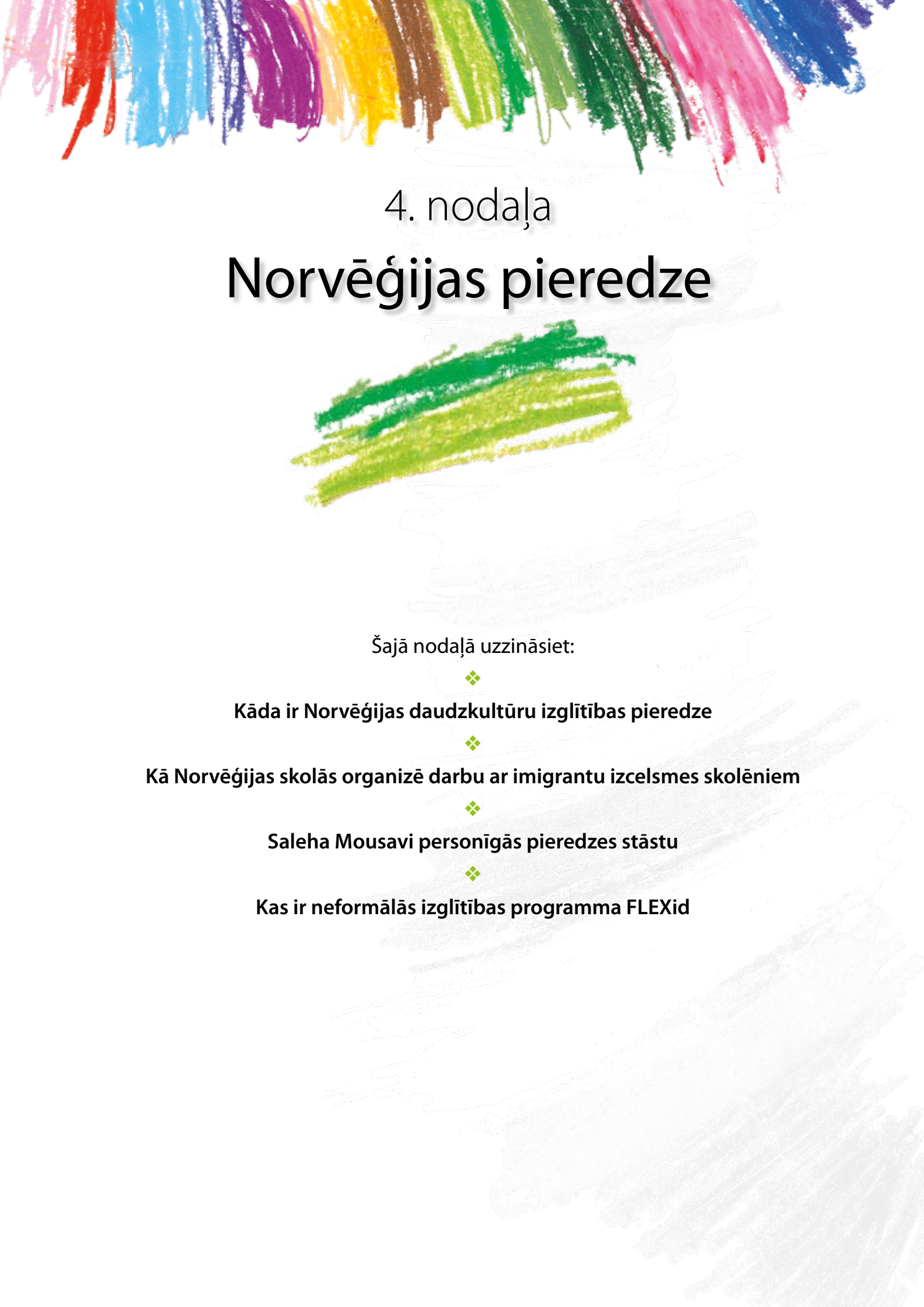
Ieteicams šo nodarbību īstenot pēc Ziemassvētku brīvdienām, janvāra sākumā vai februārī. Būtiski, lai svētku gaisotne būtu skolēniem svaigā atmiņā.

Ieteicams nosakņot skolēnus jautājumu sesijai. Ikvienā valstī ir kādi nozīmīgi valsts vai reliģiski svētki, kurus svin gandrīz ikviens. Piemēram, Ziemassvētki ir tradicionāli kristiešu svētki – Jēzus Kristus piedzimšana, bet tos svin arī neticīgi cilvēki valstīs, kurās izplatītākās ir kristīgās konfesijas – katoļi, luterāņi, pareizticīgie. Piemēram, Latvijā pareizticīgie Ziemassvētku vakaru atzīmē 6. janvārī, bet katoļu un luterāņu tradīcijām sekojošais vairākums 24. decembrī. Interesanti, ka Lielbritānijas sastāvdaļā Skotijā Jaungada svētki ir vēl nozīmīgāki par Ziemassvētkiem. Līdzīgi tas ir arī Krievijā. ASV līdzās plašai Ziemassvētku svinēšanai ar tikpat lielu vērienu svin Neatkarības dienu 4. jūlijā. Ebreju jaungada jeb gaismas svētki Hanuka tika svinēti no 2015. gada 6. līdz 14. decembrim, bet nākamie – no 2016. gada 24. decembra līdz 2017. gada 1. janvārim. Ķīnieši sagaida Jauno gadu parasti februāra sākumā. 2016. gadā – 8. februārī.

Ja klase ir maza – līdz 15 skolēniem, – pēc ievadstāstījuma darbu klasē var organizēt frontāli; ja lielāka, – ieteicams dalījums grupās pa 4 cilvēkiem. Tālāk redzamos jautājumus tādā gadījumā apspriež skolēnu grupās. Grupu darba noslēgumā ieteicams katrai grupai dot vārdu, lai dalītos būtiskākajos atklājumos par klasesbiedriem.

Skolēniem uzdodamie jautājumi:

- ❖ *Kādi svētki tavā dzimtenē ir paši nozīmīgākie; kurus svin visvairāk cilvēku?*
- ❖ *Vai jūsu valstī svin Ziemassvētkus? Ja svin, kā tos sauc tavā dzimtajā valodā?*
- ❖ *Kurā gadalaikā tavā dzimtenē svin visnozīmīgākos svētkus?*
- ❖ *Vai tavā dzimtenē ir kādi svētki, kuros visi saņem dāvanas? Kas dāvanas atnes?*
- ❖ *Kādi it tradicionālie svētku ēdieni tavā dzimtenē? Vai tu zini kādu recepti un esi ar mieru padalīties tajā?*
- ❖ *Vai tavā ģimenē ir kāda īpaša ģimenes tradīcija Ziemassvētku vai citu nozīmīgu svētku svinēšanā?*

4. nodaļa

Norvēģijas pieredze

Šajā nodaļā uzzināsi:

Kāda ir Norvēģijas daudzkultūru izglītības pieredze

Kā Norvēģijas skolās organizē darbu ar imigrantu izcelsmes skolēniem

Saleha Mousavi personīgās pieredzes stāstu

Kas ir neformālās izglītības programma FLEXid

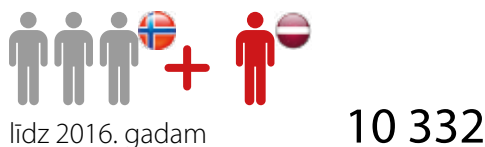
Ievads

FAKTI PAR NORVĒGIJU

Populārākās imigrantu izcelsmes valstis:
**Polija, Zviedrija, Lietuva, Somālija,
 Pakistāna, Irāka, Krievija, Turcija**
 Straujš pieaugums imigrantu skaita ziņā
 2014–2016. g.: no Eritrejas, Somālijas,
 Afganistānas, Sīrijas

*Stāsta projekta Sadarbības ar NAFO koordinatore
 un programmas/materiālu izstrādes eksperte
 Liesma Ose*

Norvēģijas partneru izvēle projektā bija likumsakarīga. Jau kopš 2012. gada pārstāvēt Latviju Eiropas Komisijas atbalstītajā izglītības politikas projektā SIRIUS – starptautiskajā tiklojumā imigrantu izcelsmes bērnu un jauniešu izglītības stratēģijas atbalstam –, kopīgās aktivitātēs pamanīju NAFO toreizējo direktores vietnieci (kopš 2015. gada – direktori) Sigrunu Ometu (*Sigrun Aamodt*). Pirmkārt, mūs vienoja kopīgas vērtības: cieņa, tolerance, solidaritāte; otrkārt, visu 17 Eiropas Savienības dalībvalstu pārstāvji, mani kolēģi iekļaujošas izglītības politikas jautājumos, apbrīvoja un pat apskauda Norvēģijas nodarbinātības un izglītības politiku organisko saikni un kopīgo virzību – atvērtību talantam un līdzjūtībai –, gan uzņemot Norvēģijā dažādu tautību spējīgos cilvēkus un integrējot viņus darba tirgū, gan ar patiesām rūpēm un atbalstu rūpējoties par bēgļu reintegrāciju viņiem jaunā sabiedrībā.

Tāpēc lēmums bija skaidrs: ja Latvijai ir iespēja sadarboties ar kādu patiesām izcilu imigrantu integrācijas valsti Eiropā, noteikti jāizvēlas Norvēģija.

Pasaules politikā Norvēģija sevi pozicionē kā imigrantiem atvērtu darba tirgu: sabiedrībā valda izpratne, ka migrācija ir ekonomiska iespēja, nevis drauds labklājībai. Ja imigrantiem, kuri ierodas valstī, sākumā parasti piedāvā darbu ar zemu atalgojumu, tad valsts iedzīvotājiem ir iespējas iegūt labāk apmaksātu darbu. Kad imigranti iedzīvojas un sāk dibināt savus uzņēmumus, viņi rada darbavietas. Pasaules darba tirgū Norvēģijai ir labas izredzes – globālajā konkurencē uzvarēs valsts, kas spēs piesaistīt kvalificētākos un talantīgākos cilvēkus no visas pasaules. Eiropa noveco – iedzīvotāju vecuma proporcijas ziņā jau 2020. gadā apmēram ¼ Eiropas iedzīvotāju būs par vecu (virs 80 gadiem), lai paši sevi nodrošinātu, liecina vairākas starptautiskas demogrāfiskas prognozes. Varam secināt, ka patvēruma meklētāju uzņemšana no laivām Vidusjūrā ir lieli izdevumi tagadnē, lai nākotnē gūtu ienākumus.

Arī izglītības politika, tāpat kā nodarbinātības politika, Norvēģijā ir atvērta. Valsts daļa atbildību par izglītības iestāžu uzturēšanu ar divu līmeņu vietējām varām: apgabalu pašvaldībām un vietējām pašvaldībām. Vietējās pašvaldības ir atbildīgas par pirmsskolām jeb bērnudārziem, sākumskolām un pamatskolām, apgabali dibina un uztur vidusskolas, arī profesionālās izglītības iestādes, savukārt valsts apgādībā ir augstākā izglītība: universitātes un universitāšu koledžas.

Izglītības likums Norvēģijā nosaka tiesības uz izglītību visu minoritāšu skolēniem. Norvēģijas valdības mērķis ir panākt, lai iespējami daudzi minoritāšu bērni apmeklētu bērnudārzu – vissvarīgāko iekļaušanas un valodu apguves iestādi. Pašvaldību bērnudārziem ir pieejami valsts granti, lai finansētu pasākumus imigrantu bērnu norvēģu valodas uzlabošanai un nodrošinātu bērnudārza vietas bērniem no bēgļu ģimenēm, kuras nesen ieradušās Norvēģijā.

Viena no gandrīz ideālajām un atdarināšanas vērtajām imigrantu integrācijas kopienām ir Larvikas (*Larvik*) pašvaldība, par kuru būs runa nākamajās lappusēs un par kuru stāstīs mūsu kolēģe un mūsu projekta partnera – Norvēģijas NAFO – piesaistīta eksperte Anīta Lēdrupa (*Anita Lødrup*). Larvikā ir 42 500 iedzīvotāju, 11 % no tiem ir imigranti, kas pārstāv 90 etniskās grupas. Visbiežāk viņi ierodas Larvikā no valsts Patvēruma piešķiršanas centriem¹, kuros viņiem tiek organizēti valodas apguves kursi. Ir svarīgi zināt, ka patvēruma meklētājus valsts nodrošina ar mājokli, kuriem norvēģu valodas pieaugušo skolā, darbu, kā arī nodrošina ģimenes apvienošanu. Ekonomiskajiem migrantiem ir jāsedz mācību maksa un jāapgūst norvēģu valoda 250 stunduursos, turklāt 50 stundas jāmacās arī par valsts un sabiedrisko iekārtu.

Bērni vecumā no 6 līdz 15 gadiem mācās norvēģu valodu tā sauktajā uzņemšanas skolā. Larvikā šādā skolā sešās atšķirīgās vecuma grupās 2015. gadā mācījās 60 skolēni ar ļoti atšķirīgu izcelsmi (no 20 valstīm). Pieaugušajiem imigrantiem Larvikas Mācību centrs piedāvā Norvēģu valodas skolu, skolu pieaugušajiem un socializācijas iespējas neformālās tikšanās reizēs.

Vairāk par imigrantu izglītību Norvēģijā, īpaši vispārējo izglītību, būs stāstīts nākamajās šīs nodaļas lappusēs. Nodaļa tapusi pateicoties tikšanās reizēm un saziņai ar NAFO vadību – Sigrunu Omotu (*Sigrun Aamodt*), Dāgu Fjestađu (*Dag Fjæstad*), Salehu Mousavi (*Saleh Mousavi*), kā arī NAFO piesaistītajiem ekspertiem – Hjellu Estbī (*Kjell Østby*) un Anītu Lēdrupu (*Anita Lødrup*). Esam izmantojuši arī NAFO mājaslapā pieejamo publikāciju angļu valodā “Ceļš uz priekšu: programmas *Vienlīdzīga izglītība praksē* gala ziņojums” (“*The Road Ahead: Final Report Equal Education in Practice!*”).²

¹ Latvijas patvēruma meklētāju izmitināšanas centram “Mucenieki” līdzīgas iestādes.

² Pilns ziņojuma teksts atrodams NAFO mājaslapā http://nafo.hioa.no/wp-content/uploads/2013/10/NAFO_Sluttrapport_ENG_korr4.pdf

Sadarbības sistēma daudz kultūru izglītības īstenošanai: NAFO pieredze

Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centra (NAFO) pieredze lasītājiem dos ieskatu, ka pārmaiņas izglītībā ir ieviešamas vienīgi realizējot sadarbību starp dažādām varām – likumdevējiem, izpildvaru, medijiem, NVO sektoru –, starp organizācijām, kuras šo varu pārstāv, un starp dažādu nozaru profesionāļiem – izglītības politikas veidotājiem, pašvaldību darbiniekiem, skolotājiem, sociālajiem darbiniekiem, mediķiem un citiem.

Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centram (NAFO) ir daudzu gadu pieredze darbā ar pašvaldībām, sekmējot imigrantu ģimenēm draudzīgu integrācijas procesu Norvēģijas skolās; tas ir izstrādājis un veiksmīgi ieviesis praksē savu sadarbības partneru kartēšanas, sadarbības veidošanas un uzturēšanas modeli.¹ Šī raksta autore personīgā sarunā ar NAFO vadītāju Sigrunu Omotu 2013. gada nogalē uzzināja, ka šāda efektīva sadarbība ir gan NAFO ietekmes atslēga, gan lepnuma avots. Sigruna Omota bija gandarīta, uzzinājusi, ka viņu labā pieredze saliedētu kopienu attīstības darbā varētu būt noderīga, lai to izpētītu un ieviestu Latvijā.

NAFO stratēģijā uzsvērtā sadarbība starp pašvaldības un izglītības iestādēm.²

NAFO strādā, pašvaldības ietvaros veidojot un uzturot sadarbību starp:

- ❖ apgabala/pilsētas pašvaldību,
- ❖ vietējo/priekšpilsētas pašvaldību,
- ❖ Pedagoģisko universitāti,
- ❖ universitātes reģionālo struktūrvienību,
- ❖ pirmsskolu,
- ❖ sociālo dienestu un/vai veselības aprūpes iestādi,
- ❖ patvēruma meklētāju centru (ja pašvaldībā tāds ir),
- ❖ skolām,
- ❖ pieaugušo izglītības iestādi/iestādēm.

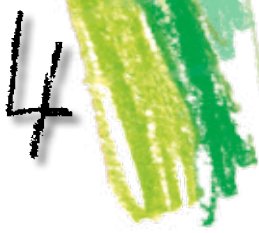
NAFO piedāvā konkrētu procesu, kā visām iepriekš minētajām kopienu apkalpojošajām un potenciāli imigrantu integrāciju nodrošinošām institūcijām izstrādāt kopīgu kompetenču attīstības un procedūru/prakšu sistēmu.

1. solis

Kopīgu semināru, darbnīcu laikā visu iesaistīto institūciju darbinieki tiek iepazīstināti ar likumdošanas ietvaru imigrantu integrācijai, analizē tā sniegtās iespējas un trūkumus; izzina visu iesaistīto izpratni un kompetences attiecībā uz darbu ar imigrantu izcelsmes bērniem un jauniešiem, kā arī viņu ģimenēm.

¹ Šo materiālu sagatavošanā izmantots NAFO direktores Sigrunas Omotas stāstījums un prezentācija, kas uzklusīta, projekta komandai viesojoties Oslo sadarbības veidošanas vizītē 2014. gada aprīlī, kā arī fragments no NAFO publikācijas angļu valodā: *The Road Ahead: Final Report Equal Education in Practice!*, NAFO, 2014, 14–15.lpp.

² Latvijas gadījumā iespējams un ir lietderīgi piesaistīt arī sociālos dienestus un/vai darbā ar imigrantiem specializējušās sociālo pakalpojumu NVO, kā "Patvērums "Drošā māja".

2. solis

Visās iesaistītajās iestādēs tiek veidotas imigrantu integrācijas procedūras un sistēmas. Šo darbu koordinē vietējā pašvaldība. NAFO darbinieki sniedz konsultācijas, iestāžu administrācijas veido jaunu dokumentāciju, atrod vai pieprasa papildu resursus darba nodrošināšanai. Bieži vien tie ir projekti, kurus finansē no valsts vai apgabalu pašvaldību līdzekļiem, īpaši gadījumos, ja tiesiskais ietvars šos nepieciešamos resursus vēl neparedz, bet imigrantu vajadzības bez tiem netiek nodrošinātas.

3. solis

NAFO gūst atgriezenisko saiti par katras institūcijas darbu un panākumiem. Notiek nākamais seminārs kompetenču pilnveidē, NAFO sniedz konsultācijas arī institūciju vadītājiem integrēšanas sistēmu un procedūru ieviešanā.

4. solis

NAFO koordinē iesaistīto izglītības iestāžu tīklojuma izveidi un nodrošina, lai tās turpmāk darbotos koordinēti, par darbu katrā izglītības līmenī (pirmsskola, pamatskola, vidusskola, profesionālās izglītības iestāde) informējot citas iestādes un nodrošinot imigrantiem pēctecīgu iesaisti izglītības procesā, kā arī harmonisku pāreju no vienas izglītības pakāpes uz citu.

5. solis

Šis sadarbības tīklojums pašvaldībā tiek nostiprināts formāli un gūst atbalstu no pašvaldības administrācijas. Ar NAFO palīdzību katra pašvaldība kopā ar iesaistītajām izglītības iestādēm izveido darba plānu tuvākajiem diviem gadiem.

6. solis

Sadarbības tīklojums starp visām iepriekš minētajām pašvaldības institūcijām darbojas un kopienā norit imigrantu izcelsmes skolēnu un viņu ģimeņu integrācija. Tiek risinātas arī viņu nodarbinātības problēmas.

NAFO kolēģu stāstītais sniedz pārskatu arī par to, ko dara katra līmeņa sadarbības sistēmā iesaistīto organizāciju personāls un kādas ir vairāku sadarbības sistēmā iesaistīto organizāciju funkcijas un pienākumi.

Bērnudārzs (Pirmsskola)

- Īsteno metodisku, sistemātisku un imigrantu izcelsmes audzēkņiem pielāgotu izglītību, lai sekmētu bērnu bilingvālu un bikultūrālu attīstību.
- Aktīvi darbojas, lai īstenotu daudz kultūru pedagoģiju.
- Īsteno personāla profesionālo un starpkultūru kompetenču pilnveides programmas.
- Darbojas imigrantu izglītības un integrācijas sadarbības tīklojumos vietējā, reģionālā un nacionālā līmenī.
- Dod savu ieguldījumu informācijas izplatīšanā un dalās pieredzē.

- Sadarbojas ar aģentūrām, kas piedāvā resursus un kompetences – gan reģionālā, gan nacionālā līmenī.

Skola (Vispārējā izglītība)

- Īsteno metodisku, sistemātisku un imigrantu izcelsmes skolēniem pielāgotu izglītību bilingvālā pedagoģiskajā procesā.
- Īsteno daudz kultūru izglītību.
- Īsteno skolas personāla kompetences pilnveides programmas daudz kultūru izglītībā.
- Darbojas sadarbības tīklos vietējā, reģionālā un nacionālā līmenī.
- Dod savu ieguldījumu informācijas izplatīšanā un dalās pieredzē.
- Sadarbojas ar aģentūrām, kas piedāvā resursus un kompetenci reģionālā un nacionālā līmenī.

Bērnudārzu dibinātāji un atbildīgie par skolām (pašvaldības, reģionālās pašvaldības, privātie bērnudārzi un skolu īpašnieki)

- Nodrošina bērnudārzu un skolu sistemātisku un metodisku darbu daudz kultūru izglītības jomā.
- Nodrošina dažādības vadības iekļaušanu skolas attīstības plānā.
- Palīdz bērnudārziem un skolām dalīties pieredzē, kas gūta darbā imigrantu integrācijas jomā.
- Nodrošina, ka darbiniekiem tiek organizēta sistemātiska starpkultūru kompetences pilnveide, ir pieejami dažādi resursi un starpkultūru kompetenci atbalstoša vide.

Apgabala pārvaldes vadītājs¹

- Daudzi apgabalu pārvalžu vadītāji ir organizējuši konferences un sanāksmes, lai pārrunātu izglītības daudz kultūru aspektus. Projekta skolas apgabalos ir saņēmušas finansējumu un citu veidu palīdzību, lai veiktu šo darbu.
- Sistemātiski gūst informāciju par bērnudārzu vadītāju un skolu īpašnieku darbu, organizējot inspekcijas un sastādot ziņojumus.

Izglītības un apmācības direktorāts²

- Ierosina un seko līdzi pētniecībai un izvērtēšanai daudz kultūru izglītības jomā, seko līdzi skandināvu un starptautiskajiem pētījumiem šajā jomā.
- Vada Valsts daudz kultūru izglītības centru NAFO (*National Centre for Multicultural Education*), Lasīšanas centru (*Reading Centre*), Norvēģijas centru svešvalodu izmantošanai izglītībā (*Norwegian Centre for Foreign Languages in Education*) un Norvēģijas centru mākslas un kultūras izmantošanai izglītībā (*Norwegian Centre for Arts & Culture in Education*) darbu.

¹ Ja salīdzinām ar Latvijas mērogu, Norvēģijā joprojām ir divu līmeņu vietējā pašpārvalde – apgabalu un vietējās pašvaldības jeb kopienas. Latvijas kontekstā apgabaliem varētu atbilst reģiona plānošanas līmenis.

² Norvēģijas Izglītības un pētniecības ministrijas tiešās padotības iestāde, kas ir atbildīga par izglītības procesa organizāciju.

Izglītības un pētniecības ministrija

- Īsteno izglītības politiku, dodot uzdevumus Izglītības un apmācības direktorātam un citām valsts izglītības aģentūrām.

Valsts daudz kultūru izglītības centrs (NAFO)

- Īsteno nacionālus projektus, lai sekmētu sabiedrības un izglītības profesionāļu starpkultūru kompetenci, piemēram, uztur interneta mājaslapu, kurā pieejami bilingvālās izglītības resursi un daudz kultūru izglītības metodiskie materiāli: <http://www.morsmal.no/>
- Ir atbildīgs par vairākiem projektiem mācību uzlabošanai bērnudārzos, skolās un pieaugušo izglītībā (piemēram, Valsts valodas apguves veicināšanas programmas īstenošana).
- Veido mācību resursus un izvērtēšanas instrumentus.
- Administrē stipendijas bilingvālajiem skolotājiem.
- Organizē vietēja un nacionāla mēroga seminārus un konferences.
- Sadarbojas ar atbilstošām akadēmiskām iestādēm, augstskolām un ekspertiem nacionālā un starptautiskā līmenī.

NAFO sadarbības partneri

- FUG (*National Parents' Committee for Primary and Lower Secondary Education*) – Nacionālā sākumskolas izglītības un pamatizglītības vecāku komiteja.
- ABM-Utvikling (*The Norwegian Centre for Archives, Libraries and Museums*) – Norvēģijas arhīvu, bibliotēku un muzeju centrs.
- VOX (*The Norwegian Agency for Lifelong Learning*) – Norvēģijas mūžizglītības aģentūra.

NAFO ieviestais modelis ir pārdomāts un koordinēts vairāku valsts un pašvaldību iestāžu darba dalīšanas piemērs. Tas varētu iedvesmot gan Latvijas izglītības politikas veidotājus, kuri pieaugošas Latvijas iedzīvotāju dažādības apstākļos modelē iekļaujošus izglītības risinājumus, gan aktīvas un ieinteresētas pašvaldības. Turklāt šis piemērs ir gana iedvesmojošs arī no atbildības uzņemšanās vai sadalīšanas aspekta. Tas parāda, ka aktīvajiem dažādības aizstāvjiem nav viss jādara vieni pašiem un jājūtas vientuļiem: atbalsts un resursi ir pieejami tepat līdzās!

Kā norit imigrantu izcelsmes skolēnu integrācija Tūra Heijerdāla vidusskolā

Anīta Lēdrupa

Ja vēlaties uzzināt par to, kā sadarbības sistēma pašvaldībā un skolā efektīvi uzlabo imigrantu izcelsmes skolēnu integrāciju, lasiet mūsu kolēģes, skolas sociālā pedagoga funkciju veicējas un integrācijas procesa koordinatores Anītas Lēdrupas pieredzes stāstu.

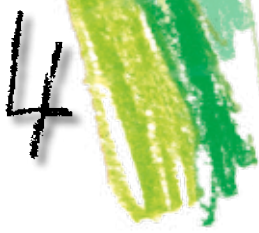
Šis stāsts¹ ir balstīts gadu gaitā gūtā pieredzē, palīdzot iejusties mūsu skolā minoritāšu skolēniem, kuri ieradušies Norvēģijā vai nu kopā ar ģimeni, vai vieni paši. Mēs ļoti cieši sadarbojamies ar Larvikas pašvaldību, it īpaši ar Larvikas Mācību centru, kam ir izstrādāta sistēma darbam ar bēgļiem.

Skolā mēs īstenojam sistemātisku un praktisku pieeju ikvienam skolēnam un esam sasnieguši patiesi labus rezultātus. Mēs esam NAFO Bāzes skola (*Focus school*), kurā skolēni var apgūt 10 dažādas gan profesionālās, gan vispārējās izglītības programmas. Tikai 2 % no mūsu minoritāšu skolēniem nepabeidz mācības un neiegūst izglītību (salīdzinājumā ar nacionālo vidējo atbirumu – 28 %).

Mūsu skolā mācās 1630 skolēnu, 17 % ir minoritāšu skolēni. Skolā ir 310 darbinieku, 260 no tiem ir skolotāji. Skolā ir septiņi konsultanti, kas nodrošina atbalstu mācībās un sniedz padomu karjeras plānošanā, palīdz risināt sociālās un emocionālās problēmas, uzvedības problēmas un organizē minoritāšu skolēniem pielāgotu izglītības ieguvu. Katru dienu skolā strādā arī divas skolas medmāsas un trīs sociālie darbinieki. Viena no viņiem ir kurdiete un runā trīs valodās, kāda cita ļoti rūpējas par skolēnu tiesībām uz labu psihosociālo vidi un nepieļauj citu skolēnu pazemošanu internetā un jaunprātīgu interneta izmantošanu. Visas trīs ikdienā ir ļoti labi pamanāmas: zaļās žaketes tās atšķir no citiem skolas darbiniekiem.

Katru nedēļu (divas līdz četras dienas) skolā strādā arī ārsts, psihologs un trīs Izglītības psiholoģijas konsultatīvā dienesta (*Educational-Psychological Counselling Service (PPT)*) speciālisti. Sadarbojoties ar mūsu pašvaldību un izmantojot tajā pieejamos pakalpojumus, šie speciālisti nodrošina minoritāšu skolēniem vajadzīgo atbalstu. Šāds darbības veids ir specifisks mūsu skolai un pašvaldībai, un to varētu pielāgot un adaptēt katras konkrētās pašvaldības un skolas vajadzībām.

¹ Raksta autore strādā par minoritāšu skolēnu integrācijas koordinatori un konsultanti Tūra Heijerdāla vidusskolā, Larvikas pašvaldībā.

Kopienas un skolas sagatavošana valodu minoritāšu skolēnu uzņemšanai

Pašvaldība Larvikā rūpējas par jauno Norvēģijas iedzīvotāju uzņemšanu, viņu sagatavošanu dzīvošanai mūsu sabiedrībā un nodrošināšanu ar atbilstošu informāciju. Vietējais laikraksts sniedz labu atbalstu un palīdz vietējiem iedzīvotājiem iepazīt jaunpieņēcējus, piedāvājot intervijas ar viņiem un publicējot stāstus par viņiem. Zināšanas palīdz veidot pozitīvu attieksmi.

Visi bēgļi un patvēruma meklētāji, kuri ir nosūtīti uz Larvikas pašvaldību, pēc noteikta laika bēgļu centrā tiek iesaistīti Norvēģijas darba un labklājības aģentūras NAV (*The Norwegian Labour Welfare Administration*) – iepazīšanās programmā. Imigrantus, kuri nesen ieradušies Norvēģijā, NAV nodrošina ar mājokli, organizē viņiem norvēģu valodas un kultūras apguves nodarbības, palīdz atrast darbu, kā arī sniedz cita veida atbalstu.

Sarkanais krusts un citas līdzīgas organizācijas piedāvā katrai imigrantu ģimenei atbalsta kontaktpersonu un papildu pakalpojumus, lai padarītu vieglāku iekļaušanos jaunā, atšķirīgā sabiedrībā un tās sistēmās (bankas, iepirkšanās, ceļojumi, kino apmeklējumi, iesaistišanās sportā utt.). Jauniešiem, kas ieradušies vieni paši bez ģimenes, apmācīti speciālisti valsts piešķirtajos mājokļos, kuros viņi izmitināti, palīdz visos iepriekš minētajos jautājumos. Vairāki pilsoņi ir izteikuši vēlmi būt par atbalsta kontaktpersonu imigrantiem, kas nesen ieradušies Norvēģijā, un kļūst par labiem draugiem. Visas vietējās iestādes – skolas un veselības aprūpes iestādes, PPT un mītnes nepilngadīgajiem jauniešiem – sadarbojas, un katra no tām atbilstoši savai kompetencei sekmē jauniešu sagatavošanu skolai un darbam.

Izglītības ieguve

Visi, kas ieradušies Norvēģijā, jau no pirmās dienas uzsāk izglītošanos. Skolēni vecumā no 6 līdz 15 gadiem sāk apmeklēt valodas skolu jaunatbraucējiem. Tur viņi mācās, līdz ir apgūtas pamata līmeņa valodas prasmes, lai mācītos parastā pamatskolā vai pamatskolas vecākajās klasēs atkarībā no iepriekšējās izglītības līmeņa un nokārtotajiem pārbaudījumiem.

Visi jaunieši vecumā no 16 līdz 20 gadiem īpaši imigrantiem izveidotā sagatavošanas klasē apmeklē pamata līmeņa norvēģu valodas kursu, kas ilgst 11 nedēļas; viņi visi uzsāk mācības Tūra Heijerdāla vidusskolas Apvienotajā klasē (*Combination Class (CC)*), kas paredzēta valodu minoritāšu un citu kultūru jauniešiem. Šī klase uzņem visu kultūru nepilngadīgos jauniešus, bēgļu bērnus no citām valstīm, ekonomisko migrantu bērnus.

Mūsu pieredze ir pierādījusi, ka ir svarīgi izzināt katru individuālo skolēnu, uzzināt par viņa izcelsmi, iepriekšējo izglītību, dzīvesstāstu pirms ierašanās Norvēģijā un mūsu pilsētā, garīgo un fizisko veselību, īpašajām vajadzībām, īpašajiem talantiem un prasmēm, draugiem un ģimeni, ģimenes locekļiem.

Informācija vecākiem un pusaudžiem ir ļoti svarīga! Mēs vienmēr izmantojam tulkus. Mums ļoti palīdz tas, ka mūsu pašvaldībā ir birojs, kas atrod, pieņem darbā un izglīto tulkus visās valodās, kurās runā mūsu pilsētas iedzīvotāji. Mēs

skolā vienmēr izmantojam tulku pakalpojumus vecāku sapulcēs un citos līdzīgos pasākumos. Ja pusaudzim nav izglītības dokumentu (pazaudēti vai palikuši dzimtenē), pašvaldības speciālisti izmanto testus, lai pārbaudītu un noteiktu viņu spējas un zināšanas.

Vecāku stundas

Sadarbība starp skolu un ģimenēm (vai pagaidu mītnēm Norvēģijā – bez ģimenes esošo jauniešu gadījumā) ir ļoti nepieciešama. Tūra Heijerdāla vidusskolā papildus regulārajām sanāksmēm (vecāku/skolotāju sanāksmes) katru gadu janvārī mēs organizējam vecāku stundu – informācijas vakaru.

Gan jaunajiem skolēniem, gan viņu ģimenēm, gan valsts iestāžu darbiniekiem jāsaprot skolas noteikumi, mācību priekšmeti, prasības, atzīmju sistēma, uzvedības noteikumi, ārpusklases pasākumi utt., lai spētu palīdzēt un atbalstīt skolēnus mācībās un citās aktivitātēs.

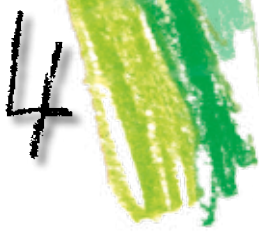
Imigrantu izcelsmes skolēnu vecākus/aizbildņus (kopā ar 9. un 10. klases skolēniem) Tūra Heijerdāla vidusskola un Larvikas Mācību centrs periodiski uzaicina apmeklēt mūsu skolu. Pasākumā piedalās visu klātesošo grupu valodu tulki.

Mēs pasākuma dalībniekus iepazīstinām ar izglītības sistēmu Norvēģijā, mūsu skolu, mācību programmām un mācību pieejām (izmantojot prezentāciju uz lielā ekrāna), Apvienoto klasi, vērtēšanu, turpmākās izglītības iespējām (prakse darbavietā, koledžas/universitāte). Mēs akcentējam reāli sasniedzamus mērķus, attīstām motivāciju un iedrošinām. Pārtraukumā (kafijas pauzē) ir paredzēts laiks jautājumiem. Šis ir visas kopienas pasākums, un tajā parasti piedalās ap 70 dalībniekiem. Pasākuma noslēgumā notiek iepazīšanās ar skolu – “ekskursija”. Šāds pasākums veido vecāku saikni ar skolu, un vecāki iepazīst cits citu, kā arī iepazīstas ar skolas vidi, kurā viņu bērni mācās un pavada lielāko dienas daļu.

Apvienotā klase (1CC) – sagatavošanas klase

Šajā klasē pamatskolas vecākā posma priekšmeti tiek mācīti vidusskolā un vidusskolas vecuma imigrantu izcelsmes skolēniem, lai izlīdzinātu kompetenču līmeņus un pēc zināma laika dotu viņiem iespēju turpināt mācības parastā vidusskolas klasē. Galvenais mērķis ir sagatavot jauniešus mācībām vidusskolā. Mācības šajā klasē ir atvērtas Larvikas visu valodu minoritāšu jauniešiem vecumā no 16 līdz 20 gadiem, kuri nodzīvojuši Norvēģijā mazāk par trim gadiem. Mācības ir bezmaksas. Jaunieši šo klasi var apmeklēt pat divus gadus, lai sagatavotos iestājam vidusskolā. Skolēni sāk apmeklēt šo klasi, ierodoties Larvikā. Parasti tas notiek pēc 11 nedēļu ilgiem pamata līmeņa norvēģu valodas apguves kursiem, kuri domāti cilvēkiem, kas nesen ieradušies Norvēģijā. Šajā klasē skolēni var tikt uzņemti jebkurā mācību gada laikā – tas var būt arī pavasaris. Vidēji klasē mācās 50 skolēni – daudzu un dažādu nacionalitāšu pārstāvji.

Pēc katra skolēna zināšanu un prasmju līmeņa noteikšanas klase tiek sadalīta trīs vai četrās paralēlās grupās, balstoties uz līmeņu atšķirībām. Tas nozīmē,

ka skolēns, piemēram, var apmeklēt viena līmeņa grupu matemātikā un cita līmeņa grupu norvēģu valodā. Visi skolēni mācās norvēģu valodu un apgūst uz līmeņiem balstītu mācību programmu, kurā akcentēta norvēģu valoda un mācību priekšmetu jēdzienu izpratne. Apgūstamie mācību priekšmeti: norvēģu valoda, matemātika, sociālās zinības, angļu valoda, sports un FLEXid¹. FLEXid ir mācību priekšmets, kas palīdz jauniešiem izprast savu mainīgo identitāti un daudz kultūru realitāti. Līdzās citiem jautājumiem viņi pārrunā pārcelšanās procesu un spiedienu, ko izjūt, dzīvojot divās kultūrās, kā arī ieguvumus no tā, ka viņi ir multikulturāli. Svarīgi ir iemācīt skolēniem, ko Norvēģijas sabiedrība sagaida no skolas, kādas prasmes jāapgūst, lai sagatavotos sociālajai dzīvei, piemēram, prasme sadarboties, reflektēt un debatēt, jo jaunpienācējiem var būt atšķirīgas skolas sistēmas un tradīciju pieredze vai arī viņi vispār nav apmeklējuši skolu.

Ar klasi strādā gan pamatskolas, gan vidusskolas skolotāji, un pedagogi ir pieraduši strādāt ar šādu grupu, turklāt viņi nodrošina valodas apguvi visos mācību priekšmetos.

Skolēni var apvienot stundas 1CC – Apvienotajā klasē ar priekšmetu apguvi VG1 (vidusskolas pirmā klasē) –, ja viņi attiecīgo priekšmetu ir apguvuši savā dzimtenē, vai arī tad, ja viņiem ir pietiekamas zināšanas šajā priekšmetā, lai nokārtotu vidusskolas eksāmenu. Jaunieša ieguvums ir iespēja, mācoties vidusskolā, apgūt par vienu priekšmetu mazāk, kas dod viņam vairāk laika koncentrēties uz citu priekšmetu apguvi nākošajā mācību gadā.

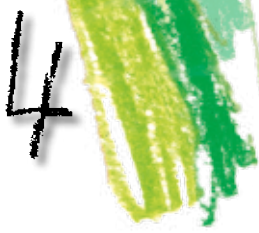
Mūsu pieredze rāda, ka skolēni, apmeklējot 1CC, labāk integrējas sava vecuma vienaudžu grupā un uzzina par dažādajām viņiem pieejamajām izglītības programmām skolā, pirms viņiem jāizvēlas sava programma VG1. Viņu izvēle tad ir daudz pārdomātāka un atbilst viņu prasmēm un interesēm. Tas sekmē lielāku motivāciju un interesi mācībās. Skolēniem, kuri pirms VG1 ir apmeklējuši šo klasi, kopumā ir labāki rezultāti, beidzot skolu.

Valodu minoritāšu skolēniem piedāvātie pasākumi vidusskolā

Visiem šiem skolēniem ir pieejama programma valodas (norvēģu valodas kā otrās valodas) prasmju apguvei pamata līmenī 2 stundas nedēļā, pēc stundām reizi nedēļā, kā arī bilingvālā izglītība² ar papildu skolotāju visos mācību priekšmetos atbilstoši katra skolēna individuālajām vajadzībām (valodas: arābu, somāliešu, kurdu, dari, puštu, persiešu, poļu, tajū un tagalogu). Šo skolotāju noslogojums mūsu skolā ir 10–100 % (2–22 stundas nedēļā) atkarībā no skolēnu vajadzībām. Papildu skolotāju iesaista arī kultūras un informatīvajā darbā, viņi skolēniem kalpo par labiem lomu modeļiem un palīdz novērst vai mazināt etniskos aizspriedumus. 2009. gadā mēs iesākām strādāt ar diviem skolotājiem, un tagad šie skolotāji ir ļoti kompetenta un nepieciešama skolotāju grupa, kas pilnībā ir integrējusies mūsu skolā. Mūsu pieredze liecina, ka tā ir ļoti nozīmīga palīdzība valodu minoritāšu skolēniem.

¹ Par FLEXid programmu – neformālo mācīšanos sekmīgākai integrācijai Norvēģijas sabiedrībā – lasiet nākamajās lappusēs.

² Praksē bilingvālā izglītība izpaužas kā mācību satura pedagoģiski kompetenta un personalizēta skaidrošana skolēna dzimtajā valodā.

Imigrantu izcelsmes skolēniem tiek piedāvāts alternatīvs (būtībā – pielāgots, atvieglots) eksāmens norvēģu valodā kā otrajā valodā (ja Norvēģijā nodzīvoti 6 gadi vai mazāk). Skolotājs eksāmena laikā lasa priekšā pamata tekstu un jautājumus, lai nodrošinātu, ka skolēns saprot uzdevumus. Turklāt eksāmenos un ieskaitēs, ja tas skolēnam ir nepieciešams, tiek piešķirts papildu laiks.

Skolēniem pieejams arī eksāmens viņu dzimtajā valodā (rakstisks un mutisks), un tas ir izvēles eksāmens vienā no 35 valodām. Lai sagatavotos šim eksāmenam, skolēniem ir pieejamas 6 papildus stundas darbam ar bilingvāliem skolotājiem.

Palīdzība mājasdarbu izpildē ir pakalpojums, kas pieejams katru otrdienu visiem skolēniem, un to nodrošina pensionēti skolotāji un bilingvālie skolotāji. Skolēniem tiek nodrošinātas uzkodas un atbrīvojoša, mierīga gaisotne. Vidēji šo pakalpojumi izmanto 90 skolēni. Šis pakalpojums ir īpaši nozīmīgs valodu minoritāšu skolēniem, kas nesen ieradušies Norvēģijā, jo viņu vecākiem ir grūti palīdzēt mācībās.

Mums visiem bija svarīgi saprast, ka valodas minoritāšu skolēnu atbalstīšana sniegs viņiem lielas iespējas turpmāk gūt panākumus jebkurā skolā. Sapratām, ka visu skolēnu novērtēšana un pārbaudīšana ir ļoti svarīga, lai atrastu vislabāko pieeju katram no viņiem.

Citi mums svarīgi atbalsta faktori ir: aktīvs administrācijas atbalsts, valodu minoritāšu koordinators un informācijas nodrošināšana vecākiem/aizbildņiem 6 valodās mūsu skolas mājaslapā.

Skolotāju ieteikumi un citāti¹

- ❖ *Atrodi laiku, lai kaut nedaudz uzzinātu par valsti, no kuras ieradies minoritātes valodas skolēns, lai izveidotu saikni ar viņu, viņš tev uzticētos un mācītos ar prieku. Turklāt esi pacietīga, jo iesākumā viss rit lēni, un vienmēr atceries, ka labāk vairākas reizes atkārtot, pat ja skolēns saka, ka viņš/viņa saprot.*
- ❖ *Izzini viņu kompetences!*
- ❖ *Iemācies, kā izmantot internetu un atrast attēlus, lai ilustrētu jaunos vārdus norvēģu valodā – pat vidusskolas posmā.*
- ❖ *Sāc strādāt ar katru skolēnu no viņa pašreizējā līmeņa, lai ātrāk sasniegtu rezultātu.*
- ❖ *Mūsu pieredze māca, ka individuālā apmācība un mazākas skolēnu grupas iesākumā ir papildus iztērēto resursu vērtas, ja rezultāti ir labāki, nekā gaidīts!*
- ❖ *Visiem skolēniem nepieciešams kaut nedaudz “paspīdēt”: atrodi uzdevumus, kurus viņi var izpildīt ļoti labi un prezentēt citiem.*
- ❖ *Ideāli, ja klasē ir asistents!*
- ❖ *Nepadodies; rezultāti būs, pat, ja tas prasīs laiku.*

¹ Tos Anītai Lēdrupai uzticējuši viņas kolēģi – Tūra Heijerdāla vidusskolas skolotāji.

- ❖ *Izmanto domu kartes, vārdu sarakstus un jēdzienu skaidrojumus.*
- ❖ *Saruna par nodarbības tēmu pirms stundas nāks par labu. Vienmēr izmanto vārdnīcas visās skolēnu dzimtajās valodās. Bilingvālie skolotāji klasē un grupu telpās ir tavi labākie palīgi!*
- ❖ *"Praktiska" mācīšanās ir pati labākā!*
- ❖ *Iemāci "sociālos kodus": kā sadarboties, reflektēt, diskutēt!*
- ❖ *Radi drošu atmosfēru, veido labas attiecības un pārliecinies, ka skolēni patiešām saprot uzdotos uzdevumus.*

Statistika – ja veic visu mūsu iepriekš ieteikto – uzrāda mazāku atbirumu, zinošākus un prasmīgākus skolēnus un darbiniekus, labāku garīgo veselību un labāku integrāciju.

Divi veiksmes piemēri no vidusskolas:

Ali un Hevana

Ali no Afganistānas;
dzimtā valoda – dari

Viņš nekad nebija apmeklējis skolu, bet no vecām avīzēm un klausoties radio pats iemācījies mazliet lasīt. Viņš aizbēga uz Irānu, kad viņam bija 12 gadi. Diemžēl viņš vienīgais no ģimenes izdzīvoja. Ali strādāja un dzīvoja pagrīdes rūpnīcā. No citiem strādniekiem viņš dzirdēja par citām zemēm, kur ļaudis ir laipnāki pret bēgļiem nekā Irānā. Tad viņš vēlreiz bēga un viens pats 17 gadu vecumā nonāca Norvēģijā, Larvikā. Viņš ieradās oktobrī un sāka apmeklēt Apvienoto klasi. Viņš jau bija dzīves izmācīts jauniešs. Ali mācījās 1CC kopš ierašanās un turpināja mācības divus gadus. Viņš nokārtoja visus eksāmenus: Ali bija izsalcis pēc zināšanām un ātri apguva visu jauno. Pateicoties pamatskolas līmenī iegūtajām labajām atzīmēm, viņu uzņēma vidusskolā VG1, Elektroenerģijas un elektronikas programmā. Viņš pabeidza otro mācību gadu (VG2) ar ļoti labiem rezultātiem un pārgāja uz trešo (VG3) gadu, kas profesionālās izglītības programmas skolēniem dod iespēju apgūt papildu mācību priekšmetus un kompetences no vispārējās izglītības programmas viena gada laikā. Iegūtais diploms ļauj skolēniem iestāties koledžās un universitātēs. Tagad viņš ir otrā kursa klātienē students inženierzinātņu bakalaura studiju programmā un studē ar labām sekmēm. Reizēm viņu uzaicinām uz tikšanos ar skolēnu vecākiem, lai pastāstītu viņiem, ka mācības Apvienotajā klasē nav velta laika šķiešana, bet veids, kā mācīties un iegūt labas atzīmes, lai varētu studēt universitātē.

Hevana no Eritrejas;
dzimtā valoda – tigriniešu

Viņa nekad nav mācījusies skolā un nemācēja ne lasīt, ne rakstīt. Viņa bēga kopā ar tēvoci un gadu dzīvoja bēgļu nometnē. Nometnē bija neliela skoliņa, bet viņai bija jāstrādā, lai nopelnītu naudu zālēm, kas bija nepieciešamas ģimenei dzimtenē, tāpēc nevarēja apmeklēt šo skolu. Hevanas tēvocis nomira, un viņa kopā ar citu ģimeni ieradās Norvēģijā. 18 gadu vecumā viņa viena pati ieradās Larvikā. Hevana mācījās Apvienotajā klasē pilnus divus gadus. No sākuma skolotāji šaubījās par viņas mācīšanās spējām, bet tad viņi saskatīja zināmu potenciālu un bija pacietīgi. Lai gan viņa bija nedaudz vecāka par saviem klasesbiedriem, viņa pieteicās Veselības un sociālās aprūpes programmā. Viņai bija nepieciešami divi gadi, lai pabeigtu VG1, bet VG2 viņa patiešām izmainījās un daudz mācījās. Vienu gadu Hevana bija praksē par mācekli un saņēma ļoti labas atsauksmes par savu darbu. Viņas norvēģu valoda tad jau bija ļoti laba. Hevanu motivējām studēt par medmāsu (un tad viņa izmantoja to pašu “pārejas gadu” uz vispārējo izglītību kā Ali), un šo specialitāti viņa apgūst pašlaik. Turklāt viņa apmeklēja vakara nodarbības, lai kļūtu par tulku. Viņa jau ir veikusi tulkojumus pašvaldības vajadzībām.

Šie ir divi lieliski jaunieši, kuri jau dod savu ieguldījumu sabiedrībai, un mēs lepojamies ar viņiem.

Valodas un kultūras atšķirība kā resurss

Norvēģijas piemēri

NAFO ilggadīga darba pieredze, īstenojot visas valsts mērogā programmu "Ceļš uz priekšu: programmas Vienlīdzīga izglītība praksē", demonstrē daudz labu imigrantu ģimeņu un to atvašu integrācijas piemēru, kas noteikti iedvesmos mūsu lasītājus pārņemt šo labo praksi.

Turpmāk tekstā lasiet par NAFO pieredzi šādās jomās:

- skolēnu snieguma uzlabošana, personalizējot pieeju;
- vecāku iesaiste;
- dzimtās valodas mācīšana un attīstība;
- skolas gaitu pārtraukšanas novēršana.

Daudzvalodība – resurss pirmsskolā

Norvēģijas izglītības sistēmas vadītāji, tāpat kā pirmsskolu un skolu administratori un pedagogi ir droši par norvēģu valodas nākotni. Viņi uzskata, ka imigrantu atvasēm norvēģu valodas apguve ir pašsaprotams uzdevums, bet labprāt dod iespēju viņiem attīstīt arī dzimto valodu. Piedāvājam mūsu lasītājiem dažus piemērus, lai pārliecinātu, cik efektīvi un bērniem draudzīgi tas notiek.

Bikubenas pirmsskolas izglītības iestādes (*Bikuben Kindergarten*) personāls ir sapratis, ka viņu audzēkņiem ir dažādas dzimtās valodas un ka tās ir jāredz un jādzird viņu bērnudārzā. Tā rezultātā bērni arvien biežāk lieto savu dzimto valodu un lepojas ar to. Turklāt bērnudārza personāls nerunā bērna dzimtajā valodā.

Praksē tas norisinās šādi.

Pieaugušais pedagogs atrodas kopā ar bērniem rotaļu telpā. Bērni darbojas kopā, veidojot māju no spilveniem, un uzsāk lomu spēli. Divi no bērniem sāk ņaudēt kā kaķi, bet trešais iztēlojas, ka ir suns, un sāk riet "vau, vau". Nu jau visi bērni pievienojas rotaļai, tēlojot kaķi vai suni. Divu bērnu dzimtā valoda ir čečenu valoda, diviem tā ir farsī, bet viens runā serbu valodā. Pieaugušais vaicā bērniem, vai viņi prot pateikt vārdus "suns" un "kaķis" savā dzimtajā valodā. Visi bērni runā vienlaicīgi, cenšoties būt sadzirdēti. "Čečenijā kaķis ir "tjiska" un suns ir "zal", viens no bērniem atbild. "Farsī valodā kaķis ir "pissji et gārbe" un suns ir "zeģel hopa", teic kāds cits. "Serbijā mēs kaķi saucam par "matza", bet suni – "kootsa", vēl kāds nosaka. Bērni turpina suņu-un-kaķu spēli. Pēc brīža pieaugušais vaicā: "Vai kaķi Irānā, Čečenijā un Serbijā runā tādā pašā valodā kā Norvēģijā?" Bērni brīdi klusē, tad visi sāk ņaudēt, lai atbildētu uz šo jautājumu. Bērni ir vienisprātis, ka kaķi visās šajās valstīs ņaud vienādi. "Un kā ar suņiem?" atskan nākošais jautājums. Bērni viens par otru dedzīgāk atbild arī uz šo jautājumu. Jā, suņi Norvēģijā, Čečenijā un Serbijā rej vienādi. Bet viens no bērniem, meitenīte, kura runā farsī, krata galvu un nepiekrīt. "Irānā suņi nesaka "vau". Irāņu suņi saka "vaff, vaff", viņa paskaidro. Otrs bērns, kura dzimta valoda arī ir farsī, piekrīt. Abi bērni sāk atdarināt suni un riet "vaff".

Multikulturālu bērnudārzu vai multikulturālu skolu raksturo personāls, kurš kultūru un lingvistisko dažādību uzskata par normālu dzīves sastāvdaļu un izmanto šo dažādību kā resursu. Apzinoties un atzīstot visu bērnu vai skolēnu pieredzes un izmantojot šo dažādību mācību procesā, mēs varam daudz labāk bagātināt visu mācību procesa dalībnieku mācīšanās pieredzi.

Vēl kāds piemērs.

Rikinnas skola (*Rykkinn skole*) Bērumā (*Bærum*) un Teijenes skola (*Tøyen skole*) Oslo ir piedalījušās projektā, kurā uzsvars likts uz to, kā lingvistisko un kultūru dažādību var izmantot par resursu. Ikviens var iemācīties kaut ko jaunu, izmantojot dažādību dažādos veidos. Visu skolēnu iepriekšējā pieredze un izcelsme tiek novērtēta un uzskatīta par vērtību. Tas veido uzticēšanos un ir labs pamats, lai ikviens skolēns piedalītos skolas un sabiedrības dzīvē.

Līdzīgi lingvistisko un kultūru dažādību mācīšanās mērķiem izmanto arī Stintas skolā (*Stinta skole*) Ārendālē (*Arendal*) un Bjērndāles (*Bjørndal*) skolā Oslo.

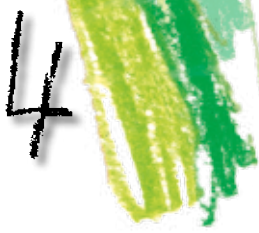
Praksē var izsekot, kā lingvistiskā dažādība tiek izmantota Rikinnas skolā.

Stāsts, kuru projektā uzrakstījis viens no skolēniem tamilu valodā.

Avots: "Ceļš uz priekšu: programmas *Vienlīdzīga izglītība praksē* gala ziņojums" (*"The Road Ahead: Final Report Equal Education in Practice!"*). http://nafo.hioa.no/wp-content/uploads/2013/10/NAFO_Sluttrapport_ENG_korr4.pdf (25. lpp.)

Rikinnas skola īsteno obligāto pamatzglītības programmu (1.–10. klasei), un mācības notiek divās plūsmās. Apmēram 25 % skolēnu nāk no biculturālām ģimenēm. Skolas vadība vēlējās definēt skolu kā multikulturālu skolu, kurā skolēnu lingvistiskā un kultūru dažādība tiktu uzskatīta par resursu. Balstoties uz personāla izteiktajām idejām, tika izstrādāts plāns, kā organizēt darbu, lai dažādu klašu līmenī dažādību padarītu redzamāku, vairāk novērtētu un noderīgāku. Skolēni izstrādāja līdzīgu plānu par lingvistiskās un kultūru dažādības izmantošanu dažādās aktivitātēs dažādos vecumposmos. Tika nolemts, ka skolēni sāks rakstīt dažādās valodās, sākot ar 5. klasi. Skolotāji atklāja, ka viņi to varētu savienot ar angļu valodas apguvi. Skolēni rakstīja nelielus stāstiņus angļu valodā. Tie skolēni, kuri varēja tos pārtulkot citās valodās, to arī darīja. Skolēni nolasīja savus stāstus klasē, un uzrakstītie stāstiņi tika izstādīti skolas galvenajā foajē. Daži no skolotājiem pirms eksperimenta domāja, ka būs grūti šo ideju īstenot, it īpaši daudzo dzimto valodu dēļ, taču skolēni ķērās pie šī uzdevuma izpildes ar lielu interesi. Arī vecāki bija ieinteresēti šajā projektā, un skolēni pēc projekta varēja apbrīnot cits cita uzrakstīto. Skolēni, kuri rakstot izmantoja citu alfabētu vai atšķirīgus burtus, piesaistīja lielu interesi. Pēc eksperimenta skolotāji ziņoja, ka mācību stundas šajā projektā bijušas ļoti veiksmīgas, un izteica vēlmi šādu praksi turpināt nākotnē.

Sadarbība ar vecākiem

Ievērojiet mūsu dažādību!

Hirhjevēgenes (*Kyrkjevegen*) bērnudārzs ir izveidojis grāmatu par dažādību, ar kādu ikviena ģimene saskaras savā ikdienas dzīvē. Tā demonstrē jaunu skatījumu, ar kādu vecāki uztver realitāti un ikdienas dzīvi Norvēģijā. Tas bērnudārza personālam ir līcis apzināties, cik svarīgi ir iepazīt vecākus, lai labāk saprastu viņu bērnus.

Hirhjevēgenes bērnudārzam raksturīgs, ka tajā ir bērni, vecāki un personāls ar dažādu lingvistisko un kultūru pieredzi. Bērnudārza personāls ir daudzus gadus strādājis, lai izveidotu pedagoģisko pieeju, kas ietver audzēkņu un viņu ģimeņu dažādību. Tas ir viens no NAFO sadarbības bērnudārziem un bija iesaistīts NAFO nacionālajā kompetenču attīstības projektā pirmsskolas iestāžu darbiniekiem, kas tika īstenots no 2007. līdz 2010. gadam.

Grāmatā "Iepazīstiet mūsu dažādību! Bērni vecāku acīs" izklāstītas vecāku domas par bērna audzināšanu Norvēģijā, viņu vēlmes un cerības attiecībā uz saviem bērniem un tas, ko viņi sagaida no bērniem. Grāmata sniedz ieskatu vecāku domāšanā un viņu dzīves uztverē. Daži no vecākiem ir dzimuši un auguši Norvēģijā, citi ir bēgļi, kas joprojām dzīvo bēgļu uzņemšanas centrā (*Bergum Reception Centre*), savukārt citi daudzus gadus dzīvojuši Ferdē (*Førde*), un katram no viņiem ir personīgā pieredze, kas gūta citās valstīs. Viņiem ir iespēja grāmatā dalīties savā bērnības pieredzē, savās pārdomās par to, ko nozīmē būt norvēģim – vai tas ir kaut kas tāds, ar ko cilvēks piedzimst vai arī cilvēks var kļūt par norvēģi; par to, kas ir svarīgs, audzinot bērnu, un kādus lēmumus viņi pieņem attiecībā uz savu un savu bērnu dzīvi.

Darbs pie grāmatas sagatavošanas ir uzlabojis gan bērnudārza darbinieku, gan vecāku izpratni par viņu atšķirībām un līdzībām. Kāda māte no Afganistānas dalījās šajās pārdomās: *"Viena no manām meitām spēlē volejbolu kopā ar daudzām citām viņas vecuma meitenēm. Kopā esot visas meitenes ir volejbolistes, tomēr katrai ir savas mājas, savas tradīcijas, savs dzīves veids, pie kura viņas atgriežas katras dienas noslēgumā. Mēs esam ļoti līdzīgi un tomēr esam arī ļoti atšķirīgi. Mēs nevaram visi būt vienādi, un tajā pat laikā neviens arī nav 100 % atšķirīgs."* Bērnudārza darbinieki stāsta, ka viņiem ir labāka izpratne par to, ko tas nozīmē: ierasties no pilnīgi citādas zemes un censties gūt izpratni par to, ko nozīmē dzīvot Norvēģijā. Kāda māte no Eritrejas apraksta to šādi: *"Ir grūti saprast, kas no manis kā mātes tiek sagaidīts; paredzēt lietas uz priekšu un saprast."* Kāds tēvs no Ruandas stāsta: *"Mani bērni iepazīst Norvēģijas standartus, un tie tiek pieprasīti arī no mums. Tās ir viņu tiesības. Es saprotu, kāpēc tas tā notiek, bet es nekādi nevaru palīdzēt viņiem. Esmu pazaudējis visu, kas man bijis Ruandā. Bet es esmu pateicīgs, ka esmu dzīvs (..) Nav viegli aizmirst, no kurienes tu esi nācis. Un tas arī nav jāaizmirst, taču maniem bērniem nav tāda pati izcelsme, kāda ir man! Un viņiem jāļauj dzīvot pilnīgi jaunu un citādāku dzīvi nekā to, kāda bija man!"*

Bērnudārza darbinieki uzskata, ka sadarbībai ar vecākiem ir jāsākas ar vecāku viedokļa izpratni, nevis ar prasību, ka vecākiem pirmajiem ir jāizprot bērnudārzs, tā noteikumi un kārtība. Viena no audzinātājām stāsta: *"Sadarbojoties ar kādu*

no audzēkņu tēviem, es sapratu, ka tagad viņš biežāk izrāda iniciatīvu, runājot par bērnu audzināšanu Norvēģijā. Mūsu sadarbība ir mūs satuvinājusi un rosinājusi abpusēju interesi.”

Daudzi vecāki grāmatā stāsta par gādīgiem pieaugušajiem, kas bijuši viņiem līdzās bērnībā, par saviem vecākiem vai vecmāmiņu, vai kādu pieaugušo bērnunamā. Vecāki vēlas, lai viņu bērniem līdzās būtu uzticami un saprotoši pieaugušie; pieaugušie, kas ievēro un atbalsta viņus. Vecāki vēlas, lai viņu bērni varētu rotaļāties un būt bērnudārzā kopā ar labiem draugiem.

Bērnudārza personāls izmanto darbinieku sanāksmes, lai dalītos savā pieredzē par sadarbību ar vecākiem. Viņi kopīgi pārrunā, kā veidot savstarpēju cieņu un uzturēt dialogu. Viņiem šķiet, ka viņi ir labāk izpratuši sevi, savas domas un attieksmi pret dažādību un atšķirībām. Viņi ir arī labāk iepazinuši vecākus, gan tos, kuru pieredze ietverta grāmatā, gan arī citus.

Pieredze, kas gūta, veidojot grāmatu, bērnudārza darbiniekiem ir parādījusi, kā labāk sadarbīties ar vecākiem. Kāda poļu izcelsmes māte stāsta: *“Man ir daudz atmiņu un pārdomu, atceroties laiku, kad es apmeklēju bērnudārzu Polijā, un tagad, skatoties, kāda ir manu bērnu dzīve Norvēģijas bērnudārzā. Es jūtu, ka Norvēģijā bērnība tiek augstu novērtēta un bērniem ir augsta pašapziņa, viņi labāk socializējas un viņiem ir daudz vairāk brīvības. Tas ir lieliski. Tomēr man šķiet, ka bērni šeit varbūt ir pārāk brīvi un nepaklausīgi. Man pietrūkst tas, ko es saprotu kā disciplīnu, un ar to es domāju cieņu un koncentrēšanos mācību situācijās un organizētajos pasākumos.”*

Daudzi vecāki ir novērtējuši, ka viņus saredz un sadzird, un secinājuši, ka tā bija laba iespēja sarunāties ar kādu, kas viņos ieklausījās.

Tiek mācīta dzimtā valoda – krievu valoda.

(Foto: Svetlana Morka)

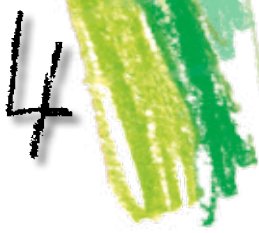
Avots: “Ceļš uz priekšu: programmas *Vienlīdzīga izglītība praksē* gala ziņojums” (*“The Road Ahead: Final Report Equal Education in Practice!”*). http://nafo.hioa.no/wp-content/uploads/2013/10/NAFO_Sluttrapport_ENG_korr4.pdf (72. lpp.)

Dzimtā valoda kā otrā valoda

Tronheimas pašvaldības projekts

Dzimtā valoda bieži tiek lietota kā sinonīms, apzīmējot cilvēka pirmo valodu, un otro valodu definējot kā jebkuru citu valodu, kuru cilvēks iemācās pēc tam. Taču pirmās valodas jēdzienu nav tik viegli definēt. Daži cilvēki jau no agras mazotnes iemācās divas valodas un iesāk savu dzīvi, būdami bilingvāli, bet tikai viena no šīm valodām tiek lietota kā mācību valoda skolā, un iespējams, ka ir iesaistīta vēl trešā mācību valoda. Līdzās izmaiņām mūsu dzīvē, ko nes izglītība, darbs, attiecības un mobilitāte, mūsu lietotās valodas nepārtraukti attīstās. Tā, kas reiz bija cilvēka pirmā valoda, vēlāk dzīvē var tikt lietota kā otrā valoda.

Sākotnēji projekts ilga divus gadus, bet tad tas tika pagarināts vēl par gadu un ilga līdz 2010. gada jūnijam. Sākumā projektā bija četras valodas: vjetnamiešu,

farsi, krievu un bosniešu/horvātu/serbu. Bilingvālu arābu valodas skolotāju¹ grupa pievienojās un nodrošināja mācības arābiski 2009. gada janvārī. Katra grupa ik nedēļu pēc stundām mācās vēl divas stundas. Skolēni saņem uzdevumus dzimtajā valodā atbilstoši klasei, kurā viņi mācās. Šis ir jaukta vecuma skolēnu grupas no 2. līdz 10. klasei, taču skolotāji pedagoģisku un sociālu apsvērumu dēļ cenšas nelikt vienā grupā visjaunākos un visvecākos skolēnus. Grupu lielums ir no 2 līdz 14 skolēniem. No sākuma daudziem skolēniem dzimtajā valodā bija tikai mutvārdu prasme, tāpēc viņi mācījās rakstīšanas un lasīšanas pamatus.

Centieni cīnīties pret skolēnu atbirumu vidusskolas klasēs

Sadarbība, īstenojot bilingvālo izglītību pamatskolā un vidusskolā

Labs piemērs šajā jomā ir sadarbības projekts, kuru īstenoja Tilleras (*Tiller*) vidusskola un Ošeimas (*Åsheim*) pamatskola Tronheimā (*Trondheim*). Šīs skolas sadarbojas bilingvālās izglītības jomā un konsultāciju sniegšanā, lai skolēniem atvieglotu pāreju no pamatskolas uz vidusskolu, un ir izstrādājušas dažādus pasākumus, kas sniedz minoritāšu skolēniem labākas iespējas izvēlēties atbilstošus mācību priekšmetus un gūt labākus panākumus. Projekta mērķgrupa bija pamatskolas un vidusskolas lingvistisko minoritāšu skolēni, kuri pavisam neilgi dzīvo Norvēģijā. Bilingvālo skolotāju (konsultantu) un skolas mācību priekšmetu skolotāju kopdarba mērķis bija sniegt šiem bērniem labāku un piemērotāku izglītību un paaugstināt šo skolēnu mācīšanās prieku un drošības izjūtu, tādējādi samazinot atbirumu vidusskolas posmā.

Bilingvālās izglītības skolotāji pamatzglītības posmā apguva karjeras konsultēšanas paņēmienus. Viņu pienākums bija konsultēt pamatskolas skolēnus par profesijas vai tālākās izglītības iespējām. Šie skolotāji-konsultanti strādāja abos izglītības posmos un turpināja konsultēt un sadarboties ar šiem skolēniem arī vidusskolā. Bilingvālos skolotājus nodarbināja abos izglītības līmeņos, lai viņiem būtu pieņemami nodarbinātības nosacījumi gan stundu, gan atalgojuma ziņā. Pamatskolas vecāko klašu skolēni varēja apgūt priekšmetus vidusskolā, un vidusskolēni varēja mācīties priekšmetu bilingvāli pamatskolā. Pamatskolas pēdējās klases skolēni drīkstēja apmeklēt dažādas stundas vidusskolā un saņemt palīdzību no tiem pašiem bilingvālajiem skolotājiem, kurus viņi jau pazīst no pamatskolas, lai tie viņiem izskaidrotu mācību materiālu un palīdzētu mācībās.

Pamatskolas skolēni iepazīnās ar vidusskolas telpām, darbiniekiem, citiem skolēniem un vidusskolas mācību programmu. Tas palīdzēja motivēt šos skolēnus un deva viņiem labāku informāciju, lai nākotnē viņi pieņemtu pārdomātāku lēmumu par to, ko turpmāk mācīties.

¹ Bilingvāls skolotājs Norvēģijā parasti ir imigrants ar labu izglītību, kas apguvis pedagoģijas pamatus īpašā bilingvālu skolotāju sagatavošanas programmā un darbojas skolā līdzīgi pedagogu asistentiem Latvijā, atbalstot mācībās skolēnus, galvenokārt sākumskolas un pamatskolas posmos, kuru dzimtā valoda ir tāda pati kā viņa dzimtā valoda. Zviedrijā savukārt šādus skolotāju palīgus sauc par "mātes valodas skolotājiem".

Nesen ieradušies jaunieši ar zemu izglītības līmeni

Projekts Mēres un Rumsdāles (Møre og Romsdal) apgabalos

Frēnas (*Fræna*) vidusskola piedalījās projektā, kuru īstenoja Mēres un Rumsdāles apgabālā. Iemesls, kāpēc skola vēlējās piedalīties projektā, bija vēlme izstrādāt piedāvājumu minoritāšu valodu skolēniem ievadkursa klasē (*introductory class*). Kopš 2003. gada skola ir organizējusi izglītības programmu bēgļu bērniem, kuri apmetušies uz dzīvi Frēnā un apkārtējās pašvaldībās: Eukrā (*Aukra*), Midsunnā (*Midsund*) un Eidē (*Eide*).

Izstrādātajam modelim ir trīs posmi.

1. *Norvēģu valodas un pilsoniskās dzīves* kursa un pamatskolas programmas apguve: skolēniem tika piedāvāts piedalīties arī vizitācijas jeb viesprogrammā dažādos vidusskolas mācību priekšmetos. Tas vēlāk palīdzēja skolēniem labāk izvēlēties mācību virzienu vidusskolā¹.
2. Pēc diviem gadiem skolēni sāka apmeklēt vidusskolu un apgūt vidējās izglītības programmu. To finansē apgabala pašvaldība. Skolēni var apgūt kādu no šīm programmām: Celtniecība, Veselība un sociālā aprūpe, Tehniskā un industriālā ražošana, Vispārējās izglītības programma VG 1 un Vispārējās izglītības programma VG 2.
3. Nepieciešamības gadījumā skolēni saņēma papildu palīdzību. Viņiem vienmēr ir pieejams skolotājs konsultants, un šajā posmā liels uzsvars tiek likts uz karjeras konsultēšanu, palīdzību dzīves sociālo aspektu risināšanā un atbalsta programmu, kura piedāvā praksi uzņēmumos.

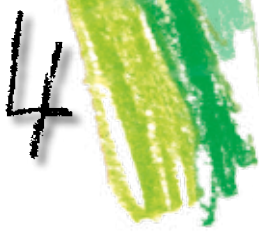
Projekts Johannessas mācību centrā (Johannes Learning Centre)

Johannessas mācību centrs ir izstrādājis programmu minoritāšu skolēniem, kura sākas ar Zināšanu veicināšanu (*Knowledge Promotion*). Skolēni tiek sadalīti nelielās grupās, balstoties uz skolēnu izglītības līmeni un prasmēm skolas mācību priekšmetos, kā arī norvēģu valodas un skolēnu dzimtajās valodas prasmēm. Šai programmai ir divas daļas. Pirmajā daļā skolēni mācās norvēģu valodu, matemātiku un angļu valodu kā skolas mācību priekšmetus. Otrajā daļā viņi apgūst dabaszinības un sociālās zinības. Skolēni var apmeklēt arī sporta stundas, individuālās konsultācijas, dažādus izvēles priekšmetus un interešu grupas.

Balstoties uz nepārtraukto (formatīvo) vērtēšanu un tai sekojošām aktivitātēm, skolotāji (un arī paši skolēni) var izvērtēt progresu. Tā kā mācīšanās dažādos līmeņos notiek paralēli, skolēni var pārvietoties starp dažādajiem līmeņiem un grupām visa mācību gada laikā. Šādā veidā mācīšanās tiek pielāgota individuāli katra skolēna sākotnējam līmenim, viņa vajadzībām un attīstības tempam.

Visās grupās visos mācību priekšmetos akcentēta jēdzienu apguve un valoda. Mācību procesā skola izmanto arī bilingvālos skolotājus. Viņi var piedāvāt apmācību persiešu, poļu, pašto, dari, somāliešu, u. c. valodās.

¹ Līdzīgi kā Latvijā, arī Norvēģijā ir vairākas valsts akreditētas vidējās izglītības programmas, kurās mācību priekšmeti atšķiras.

Palīdzība mācībās un individuālās konsultācijas tika ieviestas kā obligāts pasākums divas stundas nedēļā. Papildus tam visi skolēni, piesakoties mācībām vidusskolā, ieskaitot pieteikšanos ievadkursa klasē Solas vidusskolā, saņēma individuālas konsultācijas.

Resursi daudzvalodībai izglītības iestādēs

Tema Morsmål ("Tēma – dzimtā valoda") ir interneta mājaslapa dzimtās valodas skolotājiem, bilingvāliem skolotājiem, skolotājiem, kuri atbild par bilingvālās izglītības īstenošanu, skolēniem, vecākiem. Tā izmantojama bilingvālā izglītībā bērnudārzā, pamatskolā un vidusskolā (ieskatieties paši un atrodiēt mācību materiālus sev zināmās valodās: <http://morsmal.no/>).

Norvēģijā tiek izmantotas vairāk nekā divsimt valodas. Mums jāiemācās to uzlūkot kā resursu, kuru ir svarīgi saglabāt un attīstīt nākotnē. Norvēģijai kā globālai sabiedrībai, kādā mēs šodien dzīvojam, ir nepieciešami cilvēki ar labām valodu prasmēm.

Internetā balstītā izglītības resursa "*Tema Morsmål*" sākuma punkts bija Dzimtās valodas minoritāšu izglītības programma (*Curriculum for Mother-tongue Minorities*) un Norvēģu valodas izglītības programma minoritāšu valodas pārstāvjiem (*Curriculum for Norwegian for Language Minorities*).

Šī resursa mērķis ir radīt tādu tikšanās vietu dzimtās valodas skolotājiem, vecākiem un skolēniem, kurā viņi varētu atrast mācību materiālus dzimtajā valodā, kā arī informāciju par dzimtās valodas apguvi. Primārā šīs mājaslapas mērķgrupa ir dzimtās valodas jeb bilingvālie skolotāji.

Projekts *Tema Morsmål* tika prezentēts Ziņojumā Norvēģijas parlamentam "Valoda veido tiltus" (*Storting № 23 (2007–2008) Language Builds Bridges*), kurā norādīts, ka daudzvalodība ir vērtība gan individam, gan sabiedrībai kopumā. Ziņojumā arī teikts, ka daudzvalodības izmantošana klasē var dot būtisku ieguldījumu valodas prasmju pilnveidē un rosināt interesi par valodām kopumā. Šīs mājaslapas izveide ir iekļauta arī Norvēģijas valdības stratēģiskajā plānā "Vienlīdzīga izglītība praksē" (*Equal Education in Practice Strategy Plan*).

Izglītības un pētniecības ministrija vēlas turpināt sistematizēt resursus un izstrādāt digitālos mācību līdzekļus, materiālus, lai tie būtu vieglāk un ātrāk pieejami minoritāšu skolēniem. Tāpēc tika uzsākta iniciatīva, kuras mērķis ir izveidot Skandināvijas valstu sadarbību digitālo resursu izveidē dažādās valodās, sākot ar zviedru valodu. Zviedrija jau bija izveidojusi mājaslapu ar tādu pašu nosaukumu *Tema Modersmål*. Tur rodama informācija un mācību materiāli 40 valodās. Pēc Ziņojuma parlamentam valsts Izglītības un apmācības direktorātam (turpmāk tekstā – Direktorāts) tika uzdots sadarboties ar Zviedriju un, sākot ar 2009. gadu, izveidot elektroniskus mācību resursus interneta vidē, kas atbalstītu izglītību daudzās Norvēģijas iedzīvotāju dzimtajās valodās.

Projekta sākumā Direktorāts izveidoja sadarbību ar Zviedrijas Nacionālo izglītības aģentūru (*Skolverket*) Stokholmā. Kā minēts iepriekš, Zviedrijas mājaslapā *Tema Modersmål* jau bija ievietoti mācību resursi 40 valodās. Norvēģu

mājaslapas *Tema Morsmål* ietvaros sākotnēji speciālisti izstrādāja divas jaunas mapes urdu un tamilu valodās kā dzimtajās valodās un sāka veidot mapes ar resursiem – vārdnīcām, metodiku, nodarbību plāniem u. c. – krievu, poļu, somāliešu un turku valodās, pielāgojot tās Norvēģijas situācijai.

Pēc tam Direktorāts noslēdza vienošanās ar Norvēģijas pašvaldībām, kuras bija ieinteresētas elektronisko resursu veidošanā un rediģēšanā, un sāka veidot materiālus sešās imigrantu valodās. Drammenas (*Drammen*) pašvaldība uzņēmās atbildību par materiālu rediģēšanu turku valodā, Bergenas (*Bergen*) pašvaldība bija atbildīga par resursiem tamilu un poļu valodās, Oslo pašvaldība bija atbildīga par resursiem urdu valodā, bet Tronheimas pašvaldība – par resursiem krievu valodā, savukārt Larvika uzņēmās atbildību par resursiem somāliešu valodā. Katra no šīm pašvaldībām pieņēma darbā par redaktoriem bilingvālos skolotājus. Tika izveidotas redkolēģijas, kuru sastāvā bija vairāki bilingvālie skolotāji, un regulāri notika darba grupu sanāksmes, lai publicētu sagatavoto informāciju un mācību resursus iepriekš minētajās valodās.

Redaktoriem, kuri strādāja ar resursiem urdu, tamilu, krievu, turku, somāliešu, poļu un norvēģu valodās, tagad *Tema Morsmål* lapā ir pašiem savas mapes, kas atrodamas attiecīgās apakšsaitēs. Piemēram, te var atrast resursus krievu valodā: <http://morsmal.no/ru/>

Papildus šo lapu uzturēšanai projekts organizē arī resursu lietotāju tikšanās. Piemēram, 2009. gadā Solbakā (*Solbakk*), Zviedrijā, tika organizēta kopīga *Tema Morsmål/Tema Modersmål* norvēģu-zviedru konference. Konferenci Solbakā apmeklēja Norvēģijas delegācija, kurā bija 23 cilvēki – 13 bilingvālie skolotāji, 6 skolu administrācijas pārstāvji, 2 NAFO pārstāvji un 2 Direktorāta pārstāvji. Pirmajā norvēģu-zviedru konferencē piedalījās 103 dalībnieki.

Direktorāts organizēja seminārus redaktoru grupām. Galvenie semināra jautājumi bija digitālo publikāciju darbarīku izmantošana un apmācība *Joomla* programmatūras lietošanā interneta lapu rediģēšanai. Direktorāts bija atbildīgs par redaktoru un citu iesaistīto darbinieku konsultēšanu un apmācību.

Tema Morsmål mājaslapa oficiāli tika atklāta stratēģijas plāna izstrādes noslēguma konferencē 2009. gada oktobrī. Zviedrija atklāja jauno interneta profilu tajā pašā dienā.

Par darbu ar daudz kultūru izglītības jautājumiem Norvēģijā

Salehs Mousavi

Vai esi kādreiz juties dīvains, neveikls un nepieņemts sev svešā sabiedrībā? Salehs, mūsu kolēģis pedagogs, to ir izbaudījis pārpārēm – gan dzimtajā Irānā, gan ilgstoši jaunajā mītnes zemē Norvēģijā. Nākamajās lappusēs lasiet par viņa dzīvi un uzziniet, kā, balstoties savā pieredzē, viņš pārrakstīja mums visiem no bērnības zināmo pasaku “Neglītais pīlēns”.

Salehs¹ stāsta: “Es ieradās Norvēģijā 1990. gadā un biju pakļauts valdības regulētai imigrantu izvietojšanai īpašās apmetnēs, kamēr noritēja manas pastāvīgās uzturēšanās vietas meklēšana un dokumentu pārbaude. Man bija problēmas apgūt Norvēģu valodu – uzreiz bija jāmacās divas valodas – jauno *Nu Norsk* un *Bookmol* (vecā valodu). Darba meklējumos es pavadīju ilgu laiku – 286 reizes es neveiksmīgi pieteicos darbā, viena intervija, uz kuru mani uzaicināja, beidzās ar noraidījumu. Bet drīz man radās laimīga iespēja uzsākt pedagoģisku darbu, balstoties uz Irānā iegūtā izglītības diploma atzīšanu Norvēģijā.”

Ar noraidījumu noslēgusies darba intervija Saleham deva iespēju šo neveiksmi izmantot turpmākajā darbā kā situāciju, ko analizēt viņa studentiem.

Personāldaļas vadītājs: “Izskatījuši jūsu darba pieteikumu, mēs izlēmām tomēr to noraidīt, jo irāņi ir teroristi.”

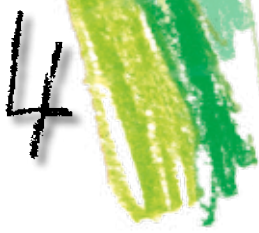
Salehs: “Manā valstī, runājot par norvēģiem, viņus dēvē par pedofiliem. Vai jums šķiet, ka visi irāņi ir teroristi? Un vai mums Irānā vajadzētu domāt, ka visi norvēģi ir pedofili?”

Sarunā ar mums Salehs uzsver priekšrocības, kuras piemīt tikai imigrantiem. Saleha autoritāte zinātnē palestīniešu izcelsmes kulturologs Edvards Saīds (E. Saīds ir slavens ar grāmatu “*Orientalism*”, kurā viņš demonstrē vispārināšanas, aizspriedumu ģenēzes mehānismus, kas atsvešina Rietumu un Austrumu kultūras) šīs priekšrocības nosaucis par **dubulto perspektīvu** – spēju aplūkot un interpretēt notikumus, faktus un parādības vismaz no divu atšķirīgu kultūru skatu punkta.

“Personai, kas dzīvo trimdā, ir zināmas priekšrocības. Šis cilvēks var skatīt visu no divu pasaules uzskatu skatpunkta, ietverot dzīvi, kuru atstājis/atstājusi pagātnē, un tagadnes dzīvi – šeit un tagad, kurā viņš/viņa atrodas patlaban. Tādējādi viņš/viņa attīsta dubultu perspektīvu, un tā palīdz viņam/viņai saprast, ka imigranti arvien visu redz no divu atšķirīgu perspektīvu viedokļa, un nekad – no vienas, izolētas perspektīvas puses.”²

¹ Salehs Mousavi strādā Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centrā (NAFO) par padomnieku.

² Oriģinālā: “A person who lives in exile has some benefits. He can see every thing from two views, both the life he/she has left behind, and the current life, here and now situation he/she is in now. Through this, he/she can raise a double perspective, and this perspective will help him/her to realize that these people always can see things from two different perspectives, and never isolate only one.” Edward Said, *Orientalism*. New York: Pantheon, 1978, 109.lpp.

Klausoties Saleha stāstījumā par Irānas *de jure* monokulturālo sabiedrību, kas *de facto* bija daudzkultūru, iespējams salīdzinājums ar Latviju – politikas un realitātes neatbilstības ziņā. Abās valstīs lozungs “visi likuma priekšā ir vienādi” ignorē atšķirības, kuras prasa īpašu pieeju un īpašus atbalsta pasākumus.

“Vairākumam ir dota vara un spēja definēt. Mazākumam jāpielāgojas vairākumam” (Salehs). Citādošana (*othering*), upuru nosodīšana (*blaming the victim*) turpinās arī Eiropas Savienības valstu sabiedriskajā domā, ko pašreizējā imigrantu krīze tikai pastiprina.

Sarunā ar mums Salehs skaidro: “Monokulturālā sabiedrībā mazākuma valoda, kultūra, izcelsme netiek atzīta. Ir normāli būt tādām kā vairākums un ir amorāli tādām nebūt. Daudzkultūru sabiedrībā dzīvojot, es izprotu cilvēkus, kas nāk no citām kultūrām, un varu ar viņiem saprasties, atrodot kopīgu valodu, iespējams, starpniekvalodu (piem., angļu, krievu). Turklāt valodu un kultūru dažādība ir atzīta un kultūrām valstī ir vienāds statuss. Sabiedrības tālāku attīstību ietekmē konkrētā dažādu kultūru kompozīcija.”

Salehaprāt, svarīgi mums, izglītotājiem, nodot šādu ziņojumu – **migrācija ir mūžīgs sociāls fenomens, tas ir pārļācīgs, un ikviens var nokļūt migranta pozīcijā, tikt pārprasts, nosodīts un dzīvot sev naidīgā vidē.**

Lai teiktajam piešķirtu nepieciešamo emocionālo noskaņu, Salehs mums savā versijā izstāsta no bērnības ikvienam zināmo pasaku “Neglītais pīlēns”.¹

Neglītais pīlēns 2015

Pēc Hansa Kristiāna Andersena pasakas motīviem

“Neglītais pīlēns” ir pasaka, kuru es esmu nedaudz pārveidojis un centies pielāgot mazākuma bērnu šodienas situācijai vairākuma kopienās.

*Savus komentārus esmu iekļāvis teksta ielauzumos, iestarpinot pasakai pa vidu.
(Salehs Mousavi, Norvēģija)*

Reiz kādā saulainā pavasara rītā pīļu māte nopriecējās, ka viņas perētās olas sāk šķīlties.

“Pēkš, pēkš,” čiepstēja pīlēni.

Pīle ļoti lepojās ar saviem pūkainajiem mazuļiem, taču viens pīlēns nemaz nelīdzinājās pārējiem.

“Vai, vai, tas ir ļoooti neglīts pīlēns,” teica viens no normālajiem pīļiem. “Viņš pat neprot runāt.”

¹ Materiālu veidojot, projekta komandā vienojamies Saleha pasaku metodiski neapstrādāt, atstājot ikvienam lasītājam, tostarp pedagogiem interpretācijām atvērtu vidi.

Viss, kas ir atšķirīgs, vairākus vai *normālajiem* šķiet neglīts. Viņi nav pieraduši redzēt citādos; viņi uzskata, ka *atšķirīgie* "pat runāt neprot". Patiesībā viņi var gan runāt, bet nav tādi kā pārējie.

Pirms 15 gadiem es strādāju par skolotāju kādā Norvēģijas pamatskolā, kur viens no skolēniem nemācēja norvēģu valodu. Daži norvēģu skolotāji teica, ka šis skolēns nemākot runāt, jo viņiem runāt nozīmēja runāt norvēģu valodā.

Ja mana valoda skolā netiek atzīta, ko tas liecina par mani?

Man bija 20 gadu, kad es sāku rakstīt sāmu valodā; tad gan man bija izjūta, ka beidzot esmu mājās.

(Sāmu autors Ingers-Mari Aiko-Arinaiks (Inger-Mari Aiko-Arianaick),/Dagsavisen
18.02.2004.)

Kad pīle aizveda savus pīlēnus iepazīstināt ar citiem dzīvniekiem pagalmā, izcēlās trācis.

Neglītais pīlēns citu putnu ideālajā pasaulē neiederas.

"Ja man būtu izšķīlies tik neglīts pīlēns, es to būtu paslēpusi!" teica kāda cita pīle.

"Viņš izskatās pēc briesmoņa," konstatēja tītars.

"Es nekad savā dzīvē neesmu redzējusi kaut ko tik neglītu," teica vista.

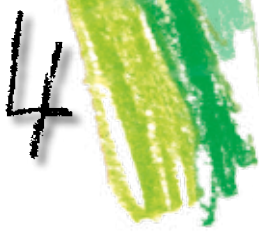
"Kurš ielaida šo neradījumu manā pagalmā?" dusmīgi vaicāja gailis.

Pielāgošanās apkārtējai sabiedrībai bija sākusies ar traci: un nelaimīgā kārtā tieši šajā kontekstā veidosies jaunpienācēja pašpaļāvība un identitāte. Tas, kā sabiedrība uztver tevi, atspoguļojas tevī un palīdz vai traucē veidot pašapziņu. Ja tu dzirdi komentārus, cik neglīts tu esi, vai, ka tu esi briesmonis, tas dramatiski pazemina pašvērtību. Jaunpienācējam pievienojoties uzņemšanai sabiedrībai, viņš sastop pret sevi vērstas gaidas – attiecībā uz izskatu, uzvedību, valodu.

Neglītajam pīlēnam un viņa brāļiem un māsām ienākot sabiedrībā, neglītā pīlēna brāļi un māsas atbilda šīm gaidām, bet viņš ne. Pārējiem pīlēniem bija viegli pielāgoties, bet neglītajam pīlēnam klājās grūti, – viņš šeit neiederējās.

Ikvienam no mums veido saskarsme ar citiem. Tas, kā citi uztver tevi, un tas, ko viņi sagaida no tevis, palīdz vai traucē tavai attīstībai. Neglītais pīlēns apkārtējo acīs bija neglīts un tāpēc neiederējās kopienā. *Neglītums* ir dīvains, vietējiem neierastas uzvedības simbols. Pat pīlēna māte vēlas, lai viņš pazustu no viņas acīm, šis *kauna traips*.

Katru mīļu dienu nabaga neglīto pīlēnu ķircināja, knābāja, izsmēja un nerroja. Visbeidzot viņš bija spiests doties prom. "Tagad es esmu pavisam viens," domāja neglītais pīlēns.

Viņš nonāca pie meža pīlēm. Meža pīles viņam teica: "Tu esi neglīts, bet tam nav nozīmes, ja vien tu neiedomāties apprecēties ar kādu no mūsu ģimenes." Nabadziņš! Viņš pat nedomāja par precībām; viss, ko viņš vēlējās, bija atļauja gulēt meldros un padzerties purva ūdenī.

Jaunpienācējs divainis netraucē vairākumam, kamēr viņš netiecas kļūt par grupas locekli un reproducēt savu neglītumu.

Tad neglītais pīlēns satika suni. Viņš sabijās, paslēpa galviņu zem spārna, un tajā brīdī liels, baismīgs izskats suns pagāja pavisam tuvu garām. Suns siekalojās, mēle izkārtā – skats bija baiss. Viņš apostīja pīlēnu, parādīja asos zobus un tad – "plakš, plakš" iegāja ūdenī, pat nepieskaroties pīlēnam.

"Vai," nopūtās pīlēns, "cik labi, ka esmu tik neglīts: pat suns man nekož."

Pīlēns izskaidroja suņa uzvedību ar to, ka ir neglīts. Runa nav tik daudz par to, kāds ir citu viedoklis par mums, bet gan par to, kā mēs izprotam citu viedokli par mums.

Pašpaļāvība ir nozīmīgs emocionālās inteliģences aspekts, un tas ir ļoti būtisks veiksmīgas dzīves pamatam. Ja tev ir zema pašpaļāvība un pašapziņa, tas var ietekmēt ikvienu tavas dzīves norisi un traucēt tev baudīt dzīvi un sasniegt savus mērķus.

Visbiežāk sastopamās problēmas, ko cilvēki ar zemu pašapziņu piedzīvo, ir šādas:

- bailes sarunāties ar svešiniekiem;
- apmulsums, uzstājoties sanāksmēs vai runājot grupas priekšā;
- nepārtraukta sevis noniecināšana, nevis iedrošināšana;
- pārāk lielas šaubas par sevi, lai teiktu "es varu" – tā vietā dominē atziņa "es nevaru";
- bailes riskēt;
- pieļaušana, ka citi nicīgi izturas pret tevi, un nespēja sevi aizstāvēt.

Kādu dienu pīlēns nonāca pie namiņa, kurā dzīvoja sieviete ar kaķi un vistu.

Jauna sociālā sistēma, kuras iemītnieki ir aizņemti ar sevi un neizrāda empātiju.

"Ja tu domā šeit dzīvot, tad tev ir jādēj olas," teica vista.

"Vai jāsaka ņau," teica kaķis. Taču pīlēns neprata nedz dēt olas, nedz teikt ņau.

"Bet man toties labi padodas peldēšana un niršana," piedāvāja pīlēns.

"Tas nu gan nav nekas tāds, kas varētu mums noderēt," noliedzoši atbildēja vista.

Ne kaķis, ne vista neizrādīja iekšējību pret jaunpienācēju, kaut gan miermīlīgām un draudzīgām attiecībām ir nepieciešama savstarpēja izpratne. Abi sagaidīja no pīlēna savām prasmēm atbilstošu rīcību – normālu uzvedību. Viņiem bija vara izvirzīt savas prasības, un neglītajam pīlēnam vajadzēja pielāgoties šīm prasībām.

Tāpēc viņš centās pastāstīt par to, kas viņam padodas labi, proti, par peldēšanu un niršanu. Viņš stāstīja par to, ko ir apguvis, bet citi noteica to, kas viņam jāprot. Vai šī saruna neatgādina ierastu vērtēšanu skolā?

Pīlēns bija spiests pamest neviesmīlīgos namiņa iemītniekus. Viņš atkal bija viens.

Pēc daudziem mēnešiem, kļīstot no vienas vietas uz citu, pīlēns beidzot sasniedza dīķi. Tur viņš ieraudzīja peldam visskaistākos gulbjus, kādus vien viņš varēja iedomāties.

“Ja es uzdrošinātos pieiet viņiem tuvāk un sasveicinātos, viņi droši vien nogalinātu mani, jo pretstatā viņu skaistumam esmu tik neglīts,” viņš pie sevis nodomāja. “Tomēr, pat ja viņi mani nogalina, tas vienalga ir labāk, nekā tas, ka mani noknābj pīles, nerro vistas vai vajā cilvēki.”

Izmisis jaunpienācējs var nonākt situācijā, kurā uzskata par labāku mirt, nekā sadzīvot ar pastāvīgiem draudiem un pazemošanu.

Mazais pīlēns uzmanīgi tuvojās gulbjiem un teica: “Nogaliniet mani, jo esmu pārāk neglīts, lai dzīvotu.” Taču pēkšņi viņš ieraudzīja savu atspulgu ūdenī. Tajā viņam pretī neraudzījās neglītais pīlēns, bet gan gulbis. Skaists gulbis.

“Kurš gan to būtu domājis, ka es visu laiku biju gulbis! Es nespēju iedomāties, ka reiz būšu tik laimīgs,” viņš iesaucās.

Uzklausot labus vārdus par sevi, cilvēka identitātes attīstība var iegūt jaunu virzienu.

Beidzot viņš saprata, ka ir skaists. Nu viņš varēja skatīt savu atspulgu.

Vai nu tev pašam, vai taviem vecākiem ir jāsaskata šis atspulgs – labais un skaistais, vērtīgais tevī. Taviem skolotājiem tev tas ir jāparāda. Ja tu esi vājš un nepārliecināts, taviem vecākiem ir maz laika un daudz problēmu, tev nav labu skolotāju, – kas ar tevi tad notiek?

Cilvēks var izmainīt savu pašapziņu, viņa atspulgā mainoties. Neglītais pīlēns var pārvērsties skaistā gulbī.

Mūsu atspulgi arvien mainās. Tiem ir trīs šķautnes:

- vienā redzams, kā citi skatās uz tevi un kā viņi tevi izprot;
- otrā redzams, kā citi tevi vērtē un ko spriež par tevi;
- trešajā spoguļojas tava pašapziņa.

Šī stāsta vēstījums ir atzišana. Ikvienam bērnam ir jāklūst citu (vecāku, ģimenes, valsts un sabiedrības) atzītam. Ikvienam ir tiesības lemt par sevi.

Neformālās izglītības programma imigrantu un reemigrantu izcelsmes skolēniem un jauniešiem

Tādās imigrācijai atvērtās sabiedrībās kā Norvēģija ir daudz jauniešu ar kombinētu izcelsmi – mātes un tēva etniskās piederības –, bieži arī vecāku ticības atšķiras, bet ģimene dzīvo vēl citā – ne tēva, ne mātes dzimtajā, bet kādā citā sabiedrībā. Kā uztvert sevi – ka divaini vai kā daudzveidīgas pieredzes bagātu un gudru cilvēku? Kā izturēties pret tēva ticību, ja uzņemošā sabiedrība tādu nepieņem? Vai sekot tām vērtībām, kurām sekot aicina ģimene, vai labāk klausīties skolotājas padomos un vērot, ko dara klasesbiedri norvēģi?

Lai pārvarētu sākotnējo mulsumu un šaubas, Larvikas pašvaldība šādiem skolēniem piedāvā īpašas nodarbības, par kurām lasiet šajā rakstā.

Stāsta Liesma Ose

Pirmo reizi ar Hjellu Ostbiju (*Kjell Østby*) mēs ar projekta vadītāju tikāmies 2014. gada aprīlī iepazīšanās vizītes laikā Larvikas pašvaldībā. Lieki teikt, ka mūs apbūra izsvērtais un mierīgais kolēģa pedagoga stāstījums par savu bērnību Āfrikā un atgriešanās šoku Norvēģijā. Programmas FLEXid veidotājs Hjells kopš saviem 17 gadiem, nu jau pusmūžā būdams, domājis par to, kā citiem jauniem cilvēkiem, tādiem kā viņš toreiz, 20. gadsimta astoņdesmitajos gados, atvieglot integrēšanos vai atgriešanos citā, no savas bērnības vides atšķirīgā sabiedrībā. Īpaši smagi, pēc Hjella domām, klājies tā dēvētajiem trešās kultūras bērniem, kuriem viens vecāks pārstāv vienu kultūru, piemēram, Skandināvu, bet otrs – Āfrikas.

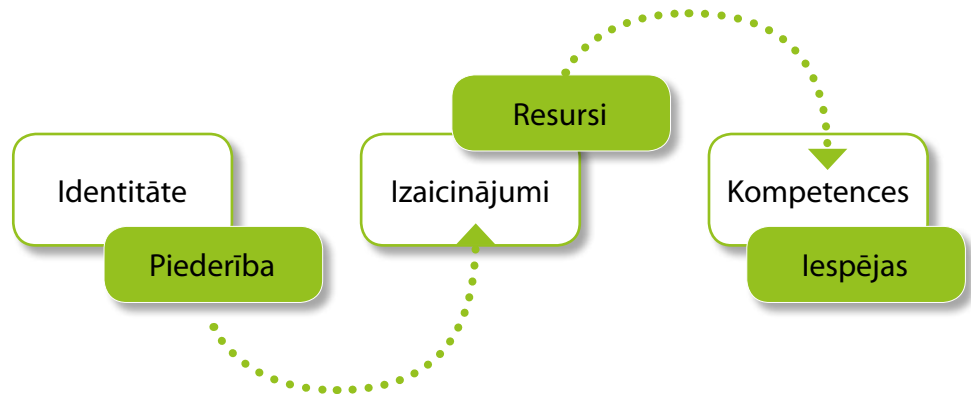
(..) "trešās kultūras bērns" (*third culture kids*, Pollock., Van Reken, 2009) identifikācija ar mītnes zemi (latvietes un indieša bērns Lielbritānijā) demonstrē principiālu citādību izglītības vajadzību nozīmē. Asīmas un Daunija (*Useem; Downie, 1976*) klasiskais repatriantu pētījums liecina, ka šādi bērni mītnes zemē ir pieredzējuši lielu kultūru un izglītības ietekmju dažādību, ir starptautiski orientēti, bieži viņu karjeras plāni ir ambiciozi. Kad šie bērni atgriežas skolā vecāka/vecāku dzimtenē, vietējie vienaudži viņus bieži vien nesaprot, savukārt skolotāji nenovērtē viņu sagatavotības līmeni un neizvirza pietiekami augstas prasības.

Avoti: Pollock, D.C., Van Reken, R., E. (2009). *Third Culture Kids: Growing Up Among Worlds*. Nicholas Brealey Publishing. 14–17; Useem, R. H., Downie, R., D. (1976). *Third-Culture Kids*. *Today's Education*, 65, 3, 103–5, Sep-Oct 1976. ERIC database.

Klausoties Hjella stāstītajā, domāju par savu meitu, kura jau kopš 2004. gada dzīvo Dānijā. Un par mazbērniem, kas man reiz būs. Toreiz, pirms diviem gadiem, nolēmu, ka arī manā valstī nepieciešama īpaša pieeja skolēniem, kuri atšķiras no vairākuma kā hibrīdu – dažādos savienojumos sakārtotu vai varbūt haotiski mainīgu – identitāšu nesējiem. Lai mani kolēģi pedagogi vērtē iznākumu: ceru, ka tas iedvesmos iejūtīgam un radošam darbam gan skolās, gan interešu izglītības iestādēs.

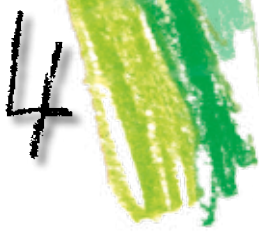
FLEXid pamatjēdzieni
(Østby, Reif)

vecāku kultūrām), starpkultūru (*cross – culture*) piederība jaunajam cilvēkam dod plurālu perspektīvu dzīves uztverē un nodrošina ar dabisku elastību sociālo lomu izpildē gan privātajā dzīvē, gan darbā. Hjells sarunā īpaši uzsver to, ka viņam grūti raksturot atsevišķus programmas elementus, jo tā veidota kā sakārtots un savstarpēji vienots veselums: saturs atspoguļo pamatjēdzienus, metodes nodrošina satura apguvi jauniešiem draudzīgā un patiešām ļoti elastīgā veidā. Hjells stāsta, ka par prototipu programmas galvenā varoņa – trešās kultūras bērna – popularizēšanai tiek izmantota ASV prezidenta Baraka Obamas biogrāfija: viņš ir dzimis Honolulu, Havaju salās, amerikānietes un kenijieša ģimenē. Pats vēl amatā esošais ASV prezidents savu paplašināto ģimeni raksturo kā mini “apvienotās nācijas”, jo viņa rados ir gan indonēzieši, gan iri. Hjells min, ka programmas apguves laikā viņš izmanto arī citu izcilu imigrantu tēlus.

Jautāts par programmas mērķiem, Hjells saka: “Mūsu izstrādātās programmas FLEXid mērķis ir mazināt konfliktus skolā un kopienā starp dažādu kultūru pārstāvjiem, arī starp skolēniem un viņu vecākiem, kopumā visu vecumu imigrantu grupās sekmējot labvēlīgu integrācijas procesu. Programmas īstenošanas gaitā sasniedzamie rezultāti ietver starpkultūru kompetenci individuālā līmenī un labvēlīgu sadzīvošanu starp kultūru grupām skolā un kopienā kā sociālo mērķi.

Jautāts par metodiku, Hjells atbild, ka pamatmetode ir pieredžu izmantošana refleksijai (atsaucoties uz amerikāņu pedagoga un filosofa Džona Džūija pieredzē balstīto mācīšanos). “Mēs ticam procesam un pastāvīgai reflektēšanai par to, kas ar audzēkņiem notiek: gan pašrefleksiju formā, gan reflektējot grupās,” ar pārliecību saka Hjells. “Būtiski sekmju rādītāji programmas apgūvē ir skolēnu vērtību – savstarpējās izpratnes, atsaucības, empātijas – izpausme darbībā. Audzēkņiem nepieciešama telpa un laiks, lai apjēgtu izmaiņas, kas ar viņiem notiek, un izpaustu sevi, praktizētu savas prasmes bez jebkādas vērtēšanas vai tiesāšanas. Mūsu – instruktoru treneru – kompetence savukārt ir izprast audzēkņus no viņu pašu pozīcijām, ļaut viņiem sevi definēt un izvēlēties sev piederību jeb sociālo identitāti, droši paust savas raizes un problēmas. Mūsu uzdevums ir palīdzēt viņiem savienot abas pasaules un realitātes, kurās viņi ir ceļojuši un kuras piedzīvojuši. Mēs viņiem esam ieinteresēti pieaugušie, cilvēki, kuri prot klausīties un saprast, kuriem droši var uzticēt vispretrunīgākās pieredzes un izjūtas,” viņš turpina.

Programma darbojas kā imigrantu izcelsmes skolēnu atbalsta mehānisms: tās autori un treneri iejaucas mācību procesā tajā laikā, kad skolēni ir nikni un vientuļi, dusmojas uz vecākiem, kas viņiem atņēmuši dzimteni, ierasto vidi. Sākumā, kā stāsta Hjells, ir nepieciešama konstruktīva emociju vadība. Neformālo mācību procesā viņi skolēnus tiecas samierināt ar pārmaiņu neizbēgamību, pēctecību, arī ar to, ka vienā ģimenē var līdzās pastāvēt atšķirīgu kultūru un vērtību pasaules: neviena no tām nav nepareiza, tikai katrai ir savs konteksts. Neviena kultūra un vērtība netiek dēmonizēta: pasniegta kā sliktāka vai nepareiza.

Instruktoram jeb trenerim, kas programmu īsteno, nepieciešamas noteiktas kompetences: spēja veidot dialogu, pacietība, spēja formulēt atvērtus jautājumus (*kā motivējošā intervijā*¹), tikt galā ar jauno cilvēku pretestību, aizspriedumu dekonstruēšana.

Programmas nodarbību laikā instruktori treneri plaši izmanto filmu apspriešanu, lomu spēles, grupu darbu. Lekciju ir pavisam nedaudz, pamatā programmas saturu veido sarunas. Programmas apguvē daudz tiek izmantota kopīga sportošana un mākslinieciskā jaunrade.

Mācības Hjells ierosina vislabāk organizēt ārpusstundu aktivitāšu formātā, piemēram, kā brīvdienu izbraucienus uz trim dienām.

Hjells atgādina, ka, īstenojot programmu, jāievēro galvenais princips: **NESTEIGTIES!**

Programmas īstenošana rit divus gadus: pirmajā gadā uzmanības centrā ir piederība grupai, otrajā – individuālā piederība. Zēni un meitenes mācās atsevišķās grupās. Pirmā gada programmu parasti uzsākam ar **migrācijas** kopīgu izpēti tēmā “Atstājot vienu zemi un ierodoties citā”. Sarunās atklājam, kā pārvietošanās no vienas valsts uz citu un robežu šķērsošana ietekmē jauna cilvēka dzīvi, kādas izjūtas tā izraisa, kā mainās apkārtnē un jauniešu uzvedība; kā un kāpēc jauniešu pieaugušie ģimenes locekļi šo procesu pārdzīvo citādi, citā tempā. Daudzi pusaudži un jaunieši, īpaši bēgļu un ekonomisko migrantu bērni, tiek pārvietoti pretēji viņu gribai, kas izraisa saprotamu neapmierinātību, dusmas un reizēm agresiju.

Hjells uzsver, ka ar migrācijas procesu saistīto izjūtu normalizēšana ir ļoti svarīga, vērtīga un nepieciešama turpmākai sekmīgai adaptācijai jaunajā mītnes zemē. Paši programmas absolventi to vairākkārt esot uzsvēruši savos izvērtējumos.

Tālāko pirmajā gadā apgūstamo saturu veido **tēma “Identitāte un piederība”**. Arī tās apguvei ir ļoti liela nozīme, uzsver Hjells. Šo tēmu neskaidro tukšā vietā, bet mācību procesā balstās uz pašu audzēkņu pieredzēto. Šajā tēmā Hjells iesaka skaidrot trešās kultūras bērnu konceptu, demonstrēt, kā audzēkņi to

¹ Motivējošā intervija ir tiešs, klienta centrēts psiholoģiskas konsultēšanas stils, kura mērķis ir mainīt klienta uzvedību, palīdzot viņam vai viņai izprast neviennozīmību un atrisināt ar to saistītās problēmas (avots: Rollnick S., & Miller, W.R. (1995). *What is motivational interviewing?* Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 23, 325.).

var attiecināt uz sevi, un izprast, ka hibrīda, salikta piederība var būt priekšrocība un resurss, nevis dīvainība.

Nākamā pēc abām ievadtēmām ir tēma “Daudzkultūru resursi un kā “būvēt tiltus”; Aizspriedumi un rasisms, Lomas un gaidas”.

Otrā gada tematiku veido šādas tēmas: *Mana izcelsme un vēsture; Valoda un emocijas; Es satieku citus; Zēni un meitenes – aizspriedumi, izvēles un nākotne; Dilemmas un izvēles daudzkultūru sabiedrībā; “Tas ir tipiski” – par vispārināšanu.* Katras tēmas apguvei atvēlētas 2,5 līdz 3 akadēmiskās stundas.

FLEXid programmas veidotāji izmanto divējādu īstenošanas gaitu: vai nu programmas elementi tiek integrēti pēctundu aktivitātēs skolā, formālās izglītības ietvaros, vai arī tā norit ārpus skolas, kā regulāra (reizi mēnesī vai reizi divās nedēļās) neformālā mācīšanās divu mācību gadu garumā. Hjells stāsta, ka Tūra Heiejdāla vidusskolā viņš kopā ar kurdu izcelsmes kolēģi māca FLEXid katru piektdienu 2 stundas tā dēvētajā Apvienotajā klasē.¹

* * *

Secinu, ka FLEXid kā formālās izglītības papildinājums vai ārpusstundu neformālās mācīšanas aktivitāte ir izmēģināšanas vērts eksperiments arī Latvijā. Ja skola vai ārpusskolas interešu izglītības iestāde nolemj to izmēģināt, jābalstās atbraukušo skolēnu akulturācijas un sociālās adaptācijas vajadzībās: saturs būs atkarīgs no tām, bet metodes kā universāli refleksijas un pašizziņas rīki, manuprāt, ir pārņemamas no norvēģu kolēģu pieredzes.

¹ Apvienotā klase apvieno skolēnus dažādos izglītības līmeņos no pamatskolas līdz vidusskolai. Tā apvieno imigrantu izcelsmes skolēnus ar atšķirīgu pirmo valodu, izcelsmes valsti, var atšķirties viņu vecums un iepriekšējās izglītības līmenis. Mācību procesā galvenais akcents – pēc iespējas ātrāka un efektīvāka norvēģu valodas apguve. Līdzās tai skolēni apgūst bioloģiju, sociālās zinības, matemātiku, angļu valodu un sportu. Mācības rit 30 stundas nedēļā. Apvienotajā klasē skolēni, balstoties uz prasmju diagnostiku, sadalīti līmeņos – pamata un augstāka profila līmenī. Klasē mācās skolēni no Polijas, Lietuvas, Sīrijas, Eritrejas, Afganistānas, Taizemes, Holandes, Irākas, Sudānas. Tūra Heiejdāla skolā par palīgiem mācību procesā izmanto skolotājus ar valodu zināšanām – tos, kuri zina starpniekvalodas vai skolēnu dzimtās valodas.

Projekta

“Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss”

Īstenotāji

Izglītības attīstības centrs (IAC)

www.iac.edu.lv

Latvijas Kopienu iniciatīvu fonds (LKIF)

www.iniciativa.lv

Valsts daudz kultūru izglītības centrs, Norvēģija

The National Centre for Multicultural Education (NAFO)

www.nafo.hioa.no/om-nafo/about-nafo/

Izglītības attīstības centrs (IAC) ir nevalstiska organizācija, kas dibināta ar mērķi sniegt ieguldījumu izglītotas, demokrātiskas sabiedrības attīstībā, sekmējot individu un organizāciju profesionālo kapacitāti, konkurētspēju, sadarbību un pilsonisko līdzdalību mūsdienu mainīgajā pasaulē.

Lai to nodrošinātu, IAC piedāvā

- ❖ mācību programmas izglītotājiem un jauniešiem starpkultūru, globālajā, pilsoniskajā izglītībā, psiholoģijā;
- ❖ integrācijas programmas un atbalsta pasākumus cilvēkiem, kas pārcēlušies uz dzīvi Latvijā;
- ❖ dažādus izglītojošus pasākumus: seminārus, konferences, pieredzes apmaiņas vizītes;
- ❖ iespēju līdzdarboties dažādos projektos gan individuāli, gan organizācijām.

Latvijas Kopienu iniciatīvu fonds (LKIF) ir izveidots kā Nīderlandes sadarbības fondu Centrālajai un Austrumeiropai (NSF) un Oranje fonda darbības turpinātājs Latvijā. LKIF ir sabiedriskā labuma organizācijas statuss.

LKIF darbības mērķis ir vietējās attīstības veicināšana, atbalstot kopienu iniciatīvas izglītības, sociālā atbalsta un integrācijas, veselības veicināšanas jomās. Šiem nolūkiem LKIF piesaista līdzekļus no individuāliem ziedotājiem, uzņēmējiem, valsts, ES struktūrfondiem un citiem avotiem.

Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centrs (NAFO) ir viens no Norvēģijas Izglītības un pētniecības ministrijas valsts izglītības centriem, kuri ir izveidoti kā neatkarīgas sabiedriskas iestādes un saistīti ar vietējām universitātēm. NAFO pastāvīgo sadarbības partneru lokā ir Norvēģijas Izglītības un apmācības direktorāts, pašvaldību izglītības resursu centri, imigrantu NVO.

NAFO piedāvā profesionālās kompetences un līderības attīstības programmas tām izglītības iestādēm, kuras strādā ar lingvistisko minoritāšu skolēniem un veido iekļaujošas daudz kultūru kopienas Norvēģijā.

NAFO darbības virzieni ir

- ❖ daudz kultūru izglītībā iesaistītu profesionāļu kompetences pilnveide;
- ❖ imigrantu kopienu spēcīgāšana;
- ❖ sadarbības veidošana starp skolu un vecākiem.

Pateicība

Projekta īstenotāji pateicas visiem, kas aktīvi līdzdarbojušies izdevuma “Dažādība kā resurss” veidošanā.

Īpašs paldies projektā iesaistītajām skolām, kuras dalījās idejās un pieredzē, kā īstenot daudz kultūru izglītību, iesaistot plašāku sabiedrību.

Lai uzsāktais tiek turpināts sadarbojoties!

Programma

“Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss”

Programma iepazīstina ar pieredzi, kā īstenot daudz kultūru izglītību, stiprināt nacionālo identitāti un sadarboties ar vietējo sabiedrību, lai veicinātu demokrātiskas vērtības kopienu dzīvē. Programma sniedz ieteikumus atbalsta sistēmas izveidei darbā ar skolēniem, kuri nesen ieradusies uz dzīvi Latvijā, kā arī ar šo skolēnu ģimenēm.

Programmu aicināti apgūt dažādu mācību priekšmetu skolotāji, klašu audzinātāji, skolas administrācijas pārstāvji, vietējo kopienu pārstāvji u. c. interesenti, kuru darbība saistīta ar sabiedrības integrāciju.

Programmas satura jautājumi

- ❖ **Dažādība sabiedrībā.** Dažādība pasaulē, Latvijā, vietējā kopienā, skolā, klasē. Starpkultūru dialogs. Starpkultūru izglītība skolā. Atbalsta sistēma skolā darbam ar daudz kultūru skolēniem un viņu ģimenēm.
- ❖ **Identitāte un piederība.** Identitātes veidošanās un nozīme. Identitāte un sabiedrības integrācija.
- ❖ **Migrācijas procesi pasaulē un Latvijā.** Migrācijas vēsture, lokālais un globālais konteksts, cēloņi un sekas. Mūsdienu migrācijas tendences.
- ❖ **Vietējās kopienas un skolas sadarbība vienotas sabiedrības veidošanā.** Vietējo pašvaldību resursi iebraucēju iekļaušanai sabiedrības dzīvē.
- ❖ **Daudz kultūru Latvijas iespējas un problēmas.** Iespējas – atvērta nacionālā identitāte, sabiedrības daudzveidība, starpkultūru dialogs. Problēmas – diskriminācija *de facto*, naida runa, neiecietība, rasisms.
- ❖ **Kopienas dzīves dimensijas un pārmaiņas kopienas dzīvē.** Ekonomika, tehnoloģijas, varas attiecības, vērtību un estētiskie priekšstati. Aktīvistu – iniciatoru – komandas loma sociālo pārmaiņu īstenošanā.
- ❖ **Dažādības vadības elementi kopienā.** Dažādība kā mārketinga resurss. Sabiedriskie pakalpojumi daudz kultūru kopienā. Komandas darbs imigrantu problēmu risināšanā. Daudzvalodības stratēģijas – valodu daudzveidība un valodu lietojuma regulējums kopienā.

Vairāk informācijas par programmas apguves iespējām:

Izglītības attīstības centrs

Tālrunis: 67503730

E-pasts: iac@latnet.lv

www.iac.edu.lv